

Stredoázijský Boris Kopeliovič ovčiak

môj najlepší
ochranca

Vážení čitatelia,

publikácia **Stredoázijský ovčiak / môj ochranca** / bola vydaná v časoch keď chov aziatov v Slovenskej a Českej republike bol pomerne v začiatkoch. Knihy z prvého aj z druhého vydania sa čoskoro vypredali. Vďaka nadšencom pre naše plemeno sa teraz kniha objavuje v internetovej forme k čomu som ako autor dal súhlas.

Chovateľov, majiteľov nášho plemena ako aj všetkých, čo sa rozhodnú publikáciu v tejto forme prečítať si touto cestou dovoľujem upriamiť pozornosť na fakt, že kniha bola písaná v dobe, keď nebol taký dostatok informácii ako v dnešnej dobe. Chýbali kontakty a komunikácia s priamymi chovateľmi Strednej Ázie a vedomosti, okrem osobných skúseností, boli čerpané z ruských, alebo ukrajinských zdrojov.

Dnes by to bola samozrejme kniha iná, pretože roky kontaktu s odborníkmi a to najmä zo Strednej Ázie nás posunulo vo vedomostiach o týchto psoch omnoho ďalej v porovnaní s dobou, keď vyšla kniha **Stredoázijský ovčiak / môj ochranca** /. Nie je vylúčené, že sa raz v budúcnosti kniha o týchto úžasných psoch ešte objaví, kniha ktorá by bola obsahovo plnšia ako táto, ktorú si tu môžete prečítať. Čas ukáže, či sa niekto k takému dielu odhodlá, ale pôvodne psy Strednej Ázie by si to určite zaslúžili.

August 2015

Boris Kopeliovich

*Strasti bojov ma podnietili
vypočúť si vaše žiale, utíšiť vám bolesti.
Som ochranca spravodlivých.
Rovnosť je jediný môj priateľ.
Zbabelosť mi pohľad nikdy nezakalí,
nespúta nikdy dušu.
Život bez cti je život márný.
Ja som aziat.*

Obsah

Úvod	7	Výchova	51
História • Legendy		Výcvik	62
• Spoznávanie		Metodika preverovania	
stredoázijského ovčiaka	9	správania psa	66
Pôvod psa	9	Je športový zápas týraním?	67
Legends o psoch	9	Plemenitba • Šteňatá	70
Zaradenie stredoázijského ovčiaka		Výber jedincov na plemenitbu	70
podľa FCI	9	Kotnosť a kotenie	73
História chovu	10	Výber šteniat	75
Stredoázijský ovčiak –		Kŕmenie • Hygienická	
jedno alebo viac plemien?	23	starostlivosť	78
Klinovohlavé psy	26	Správne kŕmenie	78
Tehlovohlavé psy	27	Hygienická starostlivosť	
Medvedohlavé psy	29	o prostredie	81
Stredná Ázia – miesto rozšírenia		Výstavy	82
stredoázijského ovčiaka	33	Druhy výstav	82
Štandard plemena –		Príprava na výstavu	83
stredoázijský ovčiak	36	Záver	85
Exteriér stredoázijského ovčiaka	40	Literatúra	85
Kupírovanie ušnic a chvosta	48	Vzory zahraničných	
Povaha • Výchova		rodokmeňov psov	86
• Výcvik	50	Odporúčané mená psov	
Rozdelenie psov podľa typu		pre stredoázijské ovčiaky	
vyššej nervovej činnosti	50	podľa abecedy	89
Povaha	50		

Copyright © Boris Kopeliovč 1999

PodĎakovanie za spoluprácu patrí pánovi
Jurajovi Herkovi
majiteľovi psov Bosara a Brajta,
a pánovi Branislavovi Dvončovi
majiteľovi psov Jermaka a Memeda.

*Knihu venujem manželke a
svojím synom*

Úvod

Moje rozhodnutie napísať publikáciu o stredoázijskom ovčiakovi sa formovalo pomerne dlho. O psy sa zaujímam už od detstva a za mnohé roky sme doma vybudovali knižnicu, v ktorej má kynologická literatúra počtom i kvalitou kníh bohaté zastúpenie. Začiatkom 90. rokov mi doslova učarovalo plemeno všeobecne známe ako aziat. Začal som sa intenzívne zaujímať o psy tohto plemena a stal som sa ich majiteľom, ba neskôr chovateľom. V tom čase chýbali informácie o týchto psoch. Z bývalého Sovietskeho zväzu sa k nám síce nejake materiály dostali, ale nebolo ich veľa. Roku 1995 vyšla v Českej republike zatiaľ jediná kniha o stredoázijskom ovčiakovi, no i napriek tomu, že vtedy predstavovala nesporný prínos (najmä pri popularizovaní aziata), z niektorých pasáží je evidentné, že jej autorka nepatrí medzi aktívnych chovateľov tohto plemena. Možno povedať, že i dnes nie je u nás možné získať veľa informácií o tomto plemene. Najzákladnejšie poznatky môžeme získať iba zo všeobecných kníh o psoch, kde je aziat iba súčasťou mnohých plemien. Ani z fotografií nezmúdrieme. Pri pozeraní niektorých obrázkov v kynologických atlasoch mám pocit, že ani veľmi nejde o moje obľúbené plemeno. Podľa takých obrázkov by si veru tohto psa asi nikto nevybral.

Aj v západoeurópskych krajinách len pomaly spoznávajú tieto psy a v odborných knihách ich nezaraďujú obyčajne ani medzi najlepšie strážne psy. Neviem posúdiť, či tak robia úmyselne, alebo iba preto, že aziata zatiaľ nepoznajú. Chcem veriť, že sa v tej-

1, Autor s Bekirom.

to oblasti situácia čo najskôr zmení a toto plemeno so svojimi schopnosťami strážnych a obranných psov dostane na miesto, ktoré mu právom patrí. Ved' pravdou je, že dnes iba ťažko nájdeme plemeno, ktoré by si bolo natolko udržalo svoje pôvodné vlastnosti a bez výcviku bezpečne chránilo svojho pána i jeho majetok.

Prvé naše psy pochádzali zo známej chovateľskej oblasti Barnaulu a sučka Li sa stala prvou šampiónkou Slovenska. Bola to práve ona, ktorá spolu so psom Kerimom položila základ úspechov našej cho-

2. Sučka Argo (Boro) je predstaviteľkou suchšieho konštitučného typu.

vateľskej stanice. Postupne sme získali importovanú sučku Argu Jacer a psa Akguša, ktorého korene vedú do Turkménska, pričom jeho otec Abas je vnukom slávneho bojovníka a viacnásobného šampióna, podľa ktorého je náš pes pomenovaný. Dnes z našej chovateľskej stanice pochádza 12 šampiónov krásy a veľa držiteľov klubových trofejí. Psy na výstavách v rôznych kútoch Európy posudzovali mnohí naši i medzinárodní rozhodcovia - odborníci.

Medzi našimi psami a členmi rodiny sa vytvoril krásny a neopakovateľný vzťah. Stredoázijské ovčiaky sa jednoducho stali súčasťou nášho života.

Keď som ako mladý chlapec spolu s rodičmi a starým otcom, ktorý sa narodil v Baku, navštívil príbuzných žijúcich v Turkménsku, ani som netušil, že sa tieto psy stanú tak trochu mojím osudom. Odvtedy uplynulo veľa rokov a mne zostalo v pamäti iba zo pár spomienok na malé mestečko Nebit-Dag, ležiace pri brehu Kaspického mora,

3. Historická snímka dvojročného psa Akbaša.

na nekonečnú púšť Karakum, či solné jazerá Malakara. Spomínam si aj na pestrofarebný „bazár“, kde Turkméni v papachách a miestne žienky nemali pochopenie pre krátke nohavice môjho starého otca a pri pohľade na neho si znechutene odpl'úvali. V Nebit-Dagu som vtedy získal mnoho priateľov - rovesníkov a zistil som, že tu žijú skromní, milí ľudia. Až neskôr, keď som prečítal všetky dostupné diela môjho najobľúbenejšieho spisovateľa Čingiza Ajtmatova, som pochopil, že iba takíto ľudia s veľkým

srdcom, nerozlučne spojení s prírodou, boli schopní dlhé storočia vytvárať charakter takého úžasného plemena, akým stredoázijský ovčiak nesporne je. Je logické, že nemôžem tvrdiť, že už vtedy som sa v Turkménsku bližšie zoznámil s aziatmi, hoci nejaké psy tam predsa len boli. O aziatovi ako plemene sa mi vtedy ani neprísnilo, ale dnes som rád, že som vtedy mohol načerpať aspoň trochu nezvyčajnej atmosféry tejto zauímavej krajiny.

História - Legendy – Spoznávanie - stredoázijského ovčiaka

Pôvod psa

Z histórie je známe, že prvým zdomácněným zvieraťom bol pes, ktorý človeka predovšetkým chránil a pomáhal mu pri love. Toto najstaršie domáce zviera si získalo dôveru človeka a stalo sa symbolom vernosti a ostražitosti. Archeológovia objavili na Kamčatke v hrobe kostru psa, ktorá bola prikrytá lopatkou mamuta a obložená kameňmi. Podľa analýzy bol tento nález starý okolo 11 000 rokov, ale podľa viacerých prameňov pes sprevádza človeka už 17 000 rokov. Prvým domácim zvieraťom mladšej kamennej doby bola koza, ktorú domestikovali v Strednej Ázii a v južnej Európe asi 7 000 rokov pred n. l. Po kozách nasledovali ovce a vtedy, v mladšej kamennej dobe, pes začal okrem príbytkov strážiť aj pasúce sa stáda. V mytológii sa pes často spomína v súvislosti s posmrtným životom, vystupujúc ako strážca podsvetia - trojhlavý Kerberos, alebo ako sprievodca mŕtvych na druhom svete.

Legendy o psoch

O psoch sa verilo, že dokážu vycítiť duchov a varovať pred neviditeľným nebezpečenstvom. V starej Číne sú rozšírené báje o psohlavcoch. Psolv alebo karaši je za symbolom životnej sily a vytrvalosti. Keďže stráži japonské svätyne, hovorí sa mu aj Budhov pes. O týchto psoch sa traduje, že

slabšie mláďatá zhadzujú zo strmých skál, len aby prežili tie najsilnejšie. V Číne bol pes symbolom dvanásteho znamenia zverokruhu. V niektorých častiach krajiny využívali psa aj ako nosiča potravy a v mnohých oblastiach sa zasa jeho mäsom živili. Omnoho viac si vážili psa v starom Ríme, keď známy básnik Vergilius vo svojom diele Georgica nabáda pastierov, aby pre nich chov psov nebol na poslednom mieste. Ďalej im radi, aby ich dobre krmili tučnou žinčicou, lebo kým psy strážia, nemusia sa báť ani vlka ani zlodeja. A v starom Iráne požíval pes naozaj neobyčajnú úctu, keď okrem iných služieb, ktoré vykonával, ho privádzali k mŕtvym, aby plašil „démonku rozkladu“. V Aveste, zbierke zachovaných staroiránskych svätých písem, sa dokonca spomína „starostlivosť o psy“. V časti Vidéd-Vát sa presne uvádza, za aké činy spáchané na psoch majú byť ľudia potrestaní telesnými trestami. Telesné tresty za tieto previnenia boli veľmi vysoké, ale niekedy sa mohli zmeniť na peňažité pokuty.

Zaradenie stredoázijského ovčiaka podľa FCI

Iste by sa mohlo spomenúť ešte mnoho legiend, bájí a zaujímavosti z histórie našich nerozlučných priateľov, ale hlavným zmyslom tejto publikácie je oboznámiť čitateľov s doteraz nie príliš známym plemenom, ktoré ho pôvod siaha do najhlbšej histórie, a to so stredoázijským ovčiakom. Možno podľa niektorých odborníkov názov celkom ne-

zodpovedá tomuto plemenu, my však v súčasnosti rešpektujeme štandard FCI, ktorý v 2. skupine pod číslom 335 uvádza plemeno Sredneaziatskaja ovčarka. Tento názov možno preložiť iba ako stredoázijský ovčiak, u nás skrátene SAO (táto skratka sa používa aj v ruskom jazyku). Keby ste niekedy na zahraničných výstavách hľadali v katalógu aziata, niekedy ho môžete nájsť pod názvom stredoázijský pastiersky pes, v Čechách stredoasijský pastevecký pes, príp. v Nemecku či v Rakúsku pod názvom Zentralasiatischer Owtcharka. V slovníku kynológov, priaznivcov tohto plemena, sa zaužívala skratka aziat.

História chovu

Stredoázijský ovčiak určite patrí medzi najstaršie plemená, no jeho presný pôvod nie je známy. Hoci sa väčšinou uvádza, že domovom dogovitých plemien je Ázia, dodnes sa diskutuje, či má tibetského praotca, alebo je pôvodným obyvateľom Strednej Ázie. Často sa uvádza, že do Európy a Afriky sa dogovité psy dostali s vojskami Alexandra Macedónskeho. Je známe, že napríklad Turkméni, ktorí žili v stredoázijskej ríši Veľký Chorezm, ktorú dobyl Džingischán, sa mu hneď nepodriadili a ich veľké psy spôsobovali mongolskému jazdectvu nemalé problémy. Hoci v niektorej kynologickej literatúre sa ako predchodca aziata uvádza tibetská doga, nemožno to s určitosťou potvrdiť. Profesor GORELOV poukazuje na skutočnosť, že prvá známa zmienka o tibetskej doge pochádza z roku 1121 pred n. l., ale už 4 000 rokov predtým sa v Altyn-Tepe (južné Turkménsko) vyskytovali veľké psy, čo potvrdili nálezy nájdených kostí, ktoré sú rozmermi a typom veľmi blízke stredoázijskému ovčiakovi. Z tejto oblasti pochádza aj soška, ktorá sa podobala na mocného alabaja s kupírovaným chvostom a ušnicami.

Či už je správna jedna alebo druhá teória, s určitosťou môžeme potvrdiť, že v tomto prípade ide o veľmi staré a vzácne plemeno. Roku 1928 sa v Ašchabade zriadila sekcia služobnej kynológie. Okrem iných plemien sa tu spomínajú kirgizské ovčiaky a miestne plemená stepného psa. Pod týmto názvom sa rozumel miestny typ stredoázijského ovčiaka, ktorý sa už vtedy odlišoval od kirgizského ovčiaka. O rozvoj tohto plemena sa vtom čase veľmi zaslúžil turkménsky sovchoz Samsonovo (dnes Amudarja). Z tohto chovu sa mnohé psy stali šampiónmi. Roku 1955 bolo v sovchoze 190 aziatov. Bohužiaľ, z toho obdobia sa nezachovali plemenné zápisy.

Každá oblasť v Strednej Ázii sa hrdí svojimi psami, čoho výsledkom je variabilnosť jednotlivých plemenných typov. Za posledné dve desaťročia sa ako najhodnotnejšie pokladajú línie Bieleho a Čierneho Jekemen. Slovo Jekemen má viac významov, ale v podstate znamená, že sučka má len jedno mláďa. Často sa prekladá ako „jediný“, ale aj ako „samotárske, uzavreté“ (GORELOV) alebo „jeden u matky“ (LABUNSKIJ). Biely Jekemen bol s výškou v kohútiku ako- lo 75 cm dobre stavaný veľmi silný pes, s mohutnou hlavou a objemnou papulou. Jeho potomkov možno pomerne ľahko rozoznať - vyznačovali sa silnou masívnou kostrou a súmernosťou všetkých častí tela. Výška v kohútiku sa pohybovala od 73 do 77 cm. Hlava mala aerodynamický tvar, koreň nosa bol široký a stop (prechod od čela k papuli) plynulý.

Čierny Jekemen sa narodil v polovici 70. rokov. Bol vyšší ako je priemerná výška a menej robustný ako Biely Jekemen, s trošku ľahšou papulou. Pribehy o ňom sa v Turkménsku tradujú dodnes.

Pôvodne sa stredoázijské ovčiaky najmä v Leningrade (dnešnom Sankt Peterburgu), kde mali tamojší chovatelia a milovníci obrovskú zásluhu na rozvoji tohto plemena,

nazývali turkménske ovčiaky. Kedysi tu pracoval jediný klub zaoberajúci sa chovom stredoázijského ovčiaka, ktorého niekedy nazývali aj ako turkménsky pastiersko-strážny pes alebo kirgizský ovčiak. Po vojne, keď sa začal stredoázijský ovčiak označovať ako SAO, sa tieto názvy vytratili.

Stredoázijský ovčiak sa stal neodmysliteľnou súčasťou národov nielen Strednej Ázie, ale aj krajín susediacich s touto oblasťou. Kedysi sa v Indii, Mezopotámii alebo v Číne hojne využívali podobné psy na stráženie stád a v armáde. V Európe ich podľa istého gréckeho kmeňa volali „molossami“ a o ich využitie ako bojových psov sa zaslúžili najmä Asýrčania spolu s Peržanmi a Epeircami. Jeden z prameňov uvádza, že aziat je zo všetkých „molossov“ asi najbližším príbuzným tibetského praotca. Dôkazom toho je intenzívne pigmentovaná čierna, príp. hrdzavohnedá farba a typ srsti v genetickom kóde. Turkménski pastieri rozprávajú, že farba ich psov bola najskôr čierno škvrnitá a hrdzavá. Teraz sú farby turkménskeho alabaja rôzne. Alabaj - mohutný typ turkménskeho psa, sa prekladá buď ako škvrnitý, alebo ako pestrý, veľký. Tento typ stredoázijského ovčiaka sa pokladá za jedného z najlepších. U chovateľov sa farba často stáva módnou záležitosťou, no pastieri uprednostňujú svetlejšie farby, aby psy najmä v noci spoľahlivo rozoznali od vlkov a iných šeliem, ako aj preto, aby sa ich ovce nebáli. Čierne psy sa v minulosti niekedy pokladali za sprievodcov bosoriek a čarodejníkov. Možno preto, lebo v ľudovej symbolike býva čierna farba znamením smrti. Oproti tomu biela farba, predstavujúca dokonalé spojenie všetkých farieb svetelného spektra, symbolizuje nedotknutosť či nepoškvrnenosť. Biele zvieratá sa obetovali bohom, čierne diablom. Niektoré národy Strednej Ázie pokladajú snehobiele zvieratá s čiernymi očami a čiernym koreňom nosa za „psy svätých“, a veria, že

tieto psy dokážu zneškodniť silu zla. Podobne veria, že takzvané „štvoroké“ psy (majú svetlé škvrny nad očami) sú schopné pôsobiť na zlých duchov. Aj staroindického boha Jamu sprevádzal takýto pes. „Štvoroké psy“ nazývajú v Uzbekistane „turkuzami“ a v Turkménsku „Derť-gez“.

Mnohé psy majú na temene oválnu hrdzavú alebo plavú škvrnu. V jednej z legiend sa takáto škvrna nazýva „palcom boha“. Hovorí sa, že buď boh, alebo nejaký svätec (podľa toho, kde), priložil k temenu štvornohého pastiera palec a povedal: „Toto je skutočný pes“. Od tých čias nosí stredoázijský vlkodav na hlave tento pamätný znak.

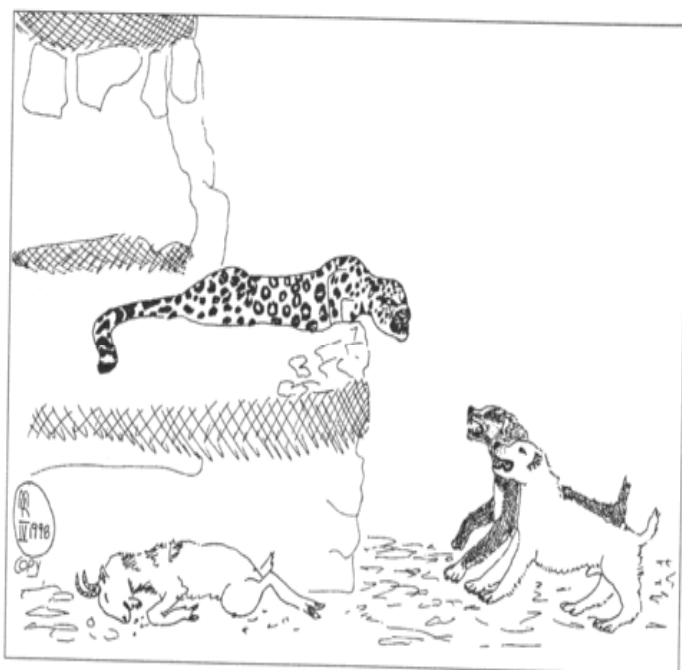
Napriek tomu, že farba psa nie je pre pastierov zanedbateľná, najväčší dôraz kladú na povahové vlastnosti. Veď načo by im boli krásne, farebne zladené psy, keby nedokázali odvieť svoju prácu.

Dobrá práca pastierskeho psa, či už pri pasení alebo strážení stáda, je pre pastierov absolútnou prioritou. Pastieri často tvrdia, že ich psy pochádzajú z mačkovitých šeliem. Jedni hovoria, že z tigra, iní, že z leva, ďalší, že z hyeny a štvrtí sú presvedčení, že predkom ich psov bol leopard, ale iba málokto veria, že ním bol vlk. Vedeckí či historickí pracovníci sa iste nad takým tvrdením posmejú, ale pravdou zostane, že tvar hlavy a čeluste niektorých týchto psov sú veľmi podobné hyene. Takisto iné časti exteriéru, ako napríklad obvod záprstia, jeho sklon, postavenie končatín, formát a farba sú bližšie hyene než vlkovi. Hoci v živote a histórii aziatov zostáva veľa bielych miest a dodnes nemožno presne určiť ich pôvod a teóriu miestnych pastierov by vedci sotva akceptovali, legendy o ich pôvode medzi národmi Strednej Ázie pretrvávajú. Niekedy je naozaj veľmi ťažké posúdiť, či ide o pravdivé alebo len o niečo zveličené či celkom vymyslené príbehy. Od niektorých miestnych obyvateľov sa môžeme dozvedieť, že donedávna

bolo možné v Strednej Ázii stretnúť psy s výškou v kohútiku až jeden meter. Také vysoké psy sa však nepodarilo uvidieť žiadnemu z mnohých odborníkov - kynológov, ktorí sa o toto plemeno dlhé roky zaujímajú a mnohokrát navštívili oblasti Strednej Ázie. Niektorí z nich sa síce stretli s jedincami s výškou v kohútiku okolo 90 cm, ale jednotne konštatujú, že takéto psy možno stretnúť len zriedkavo. Navyše tieto vysoké psy neboli príliš harmOnléé. LABUNSKIJ, navšti- viac mnohe' oblasti Strednej Ázie známe aziat- mi, vo svojej publikácii uvádza niektoré na- merané hodnoty, ktoré získal počas svojich ciest. Ani raz sa však nezmieňuje o psoch s takou výškou v kohútiku. Najväčšia výška, ktorú spomína, o niečo presahuje 80 cm. Hovori však o vysokom psovi, ktorému sa pod hrudník vmestila veľká mliečna kanva. Okrem toho mu jeho známy HODŽANEPESOV,

uznávaný špecialista - kynológ, ukázal fo- tografiu, kde jeho synovia držia rozťahnutú leopardiu kožu, ktorého zabil jeho pes. Pes sa volal Elbars, čo v preklade znamená lev a podľa slov majiteľa vážil neuveriteľných 138 kg.

Mnoho príbehov rozprávajú pastieri otom, ako ich psy neohrozene chránia svo- je stáda či územie v boji s divými zvieratami a pred všetkými nepriateľ'.mi Dokážu za- hnať vlky, diviaky ale aj leopardy a hady. V knihe LABUNSKÉHO Psy Strednej Ázie sa uvádza, ako aj sučka strednej veľkosti s výškou v kohútiku asi 68 cm počas jednej zimy zlikvidovala dva vlky. Vo väčšine pri- padov však k priamym stretom neprichá- dza, lebo dravá zver sa len málokedy odvá- ťi napadnúť stádo, ktoré strážia stredoázijs- ké ovčiaky. Možno by sa tieto skúsenosti z d'alekej Ázie mohli uplatniť aj na Slovensku.

4. Stredodžijské ovčiaky neohrozene chránia stádo aj pred leopardom

Iste vás zaujme príklad z praktického života. Pred pár rokmi sa v chovateľskej stanici Stratené údolie sučky Jasná Ružová cesta po spárení s naším Kerimom narodili šteňatá. Môj priateľ a majiteľ tejto stanice predal dve sučky človeku, ktorý býval v horách a choval domáce zvieratá. S tým človekom sme sa neskôr zoznámili a ja som sa dozvedel, že odvtedy, ako sučky trochu podrástii, nemá vďaka nim žiadne starosti s vlkami. Sučky strednej veľkosti, na výstavách v pracovnej kondícii väčšinou skôr chudšie, ale s vynikajúco vypracovaným svalstvom, sa dodnes starajú o bezpečnosť hospodárstva, nachádzajúceho sa na samote. Myslí si, že dospelý aziat by pre svoju nenáročnosť určite nebol žiadnym zbytočným prepychom pre našich pastierov či bačov alebo súkromných farmárov. Skromnosť a mimoriadne pracovné schopnosti tohto psa zaručujú, že investície súvisiace s jeho zaobstaraním a kŕmením, nie sú vynaložené zbytočne. Keby sa niekto spýtal stredoázijských pastierov, aké je praktické a ekonomické využitie ich psov, vôbec by mu neporozumeli. Raz im túto otázku na podnet ukrajinského kynológa položil LABUNSKIJ a pastieri len nechápavo krútili hlavami. Po chvrlí, keď im otázku zoširoka vysvetlil, aby aspoň trochu chápali jej význam, zaznela jediná odpoveď: „Bez takéhoto psa sa tu jednoducho nedá žiť!“ LABUNSKIJ pri tejto príležitosti tiež konštatoval, že vôbec nesúhlasí s renomovaným kynologickým odborníkom PILŠČIKOVOM, ktorý tvrdil, že stredoázijskému ovčiakovi chýbajú pastierske vlohy. Na mnohých cestách sa mal možnosť presvedčiť, že okrem stráženia psy zabezpečujú aj pasenie stáda, okolo ktorého sa obyčajne pohybuje viac psov rešpektujúcich hierarchické postavenie svojho vodcu, usmerňujúceho celú svorku. Profesor spomenul, ako sa mu raz v Tadžikistane na úpätí hory Tujun-Tau, kde spolu s pastiermi čakal na príchod čriedy, naskytl zaujímavý

obrázok. Najprv bolo vidieť iba prach a počuť hluk a až potom sa objavila črieda. Vpredu kráčal biely pes robustnej konštitúcie s peknou hlavou na krátkej, mohutnejšíji, ktorý prvý podišiel k miestu vyhradenému pre ovce a pozoroval, ako sa ukladá črieda a ostatné psy. Keď prišli pastieri, vedúci pes si ľahol tak, aby ho bolo vidieť z každej strany, a každý ďalší pes sa odobral na svoje miesto. Keď sa niektorý pes dvíhol, vedúci pes ho so zavrčaním zavrátil. Zo svojho miesta iba intonáciou usmerňoval mladé psy, kým si nevybrali správnu polohu. Nakoniec ešte raz pohľadom skontroloval celú čriedu a psy. Potom sa uspokojil a ľahol si. Profesor spomína na udalosť, keď raz pastieri opekali barana a okolo sedelo päť slintajúcich psov, ktoré čakali na svoj podiel. Keď pastieri rozdelili mäso a odišli, psy sa vrhli na zvyšky. Na okamih sa vytvorilo pestré kľbko. Zrazu zaznel hrozný rev a ryčanie a všetky psy okrem vedúceho psa si v okamihu ľahli. Čierny pes, ich obrovský vodca, im takto určil miesta. A až keď sa on nažral a odišiel, aj ostatní začali hodoval'. S takýmto hierarchickým usporiadaním vo svorke sa môžeme stretnúť i v chovateľských zariadeniach, kde je väčší počet aziatov.

Už od mladého veku možno pozorovať rozdiely v správaní sa psov a najmä pri spoločnom kŕmení odhadnúť budúceho vedúceho psa. Psy medzi sebou vycítia vrodenu autoritu a prirodzene ju rešpektujú. Niekedy sa stáva, že o vodcovské postavenie bojuje viacero mladých psov, ale v konečnom dôsledku sa iba jeden z nich stane vodcom svorky. Keď sa niektorý chovateľ rozhodne chovať stredoázijského ovčiaka vo svorke, vystavuje sa nebezpečenstvu, že tento pes bude utláčať slabšie jedince.

Neraz som mal možnosť doma vidieť, ako dominantný pes žerie z viacerých misiek naraz a svojich súkmeňovcov nechá nažrať až potom, keď sa sám nasýti. V takých

prípadoch a pri tomto spôsobe chovu je nevyhnutné bud“ zvieratá pri krmení oddeliť, alebo počas celého krmenia s nimi zostať a dozerať, aby všetky mali dostatok krmiva. Okrem toho misky na žranie treba vo výbehu umiestniť v dostatočnej vzdialenosti od seba. Pri tomto spôsobe chovu hrozi ešte jedno nebezpečenstvo, ato oneskorený vývoj nedominantných jedincov. Môžeme sa napríklad stretnúť so skutočnosťou, že mladý pes, ktorý nie je vodcom, začne oneskorene zdvíhať nohu pri močení, alebo, čo je ešte horšie, má zábrany pri párení. Pastieri - chovatelia aziatov v Strednej Ázii tieto problémy nemajú. Psy sa tu totiž pária podľa zákonov prírody a pastieri si z ekonomických dôvodov nechávajú pri stáde len malý počet psov. Niekedy sa stáva, že po určitom čase vodca svorky od stáda odíde. Pastieri hovoria, že „ušiel“. Čo to však znamená ujsť? Keď mladý samec dorastie a začne byť dominantným, vedúci pes svorky sa obyčajne kvôli starobe nedokáže s druhoradým postavením vyrovnáť, a preto odchádza. V chovateľských zariadeniach však takýto odchod neprichádza do úvahy, a preto závisí od chovateľov, aby rozumne usmerňovali chov svojich psov a v nijakom prípade nedopustili boj o vodcovské postavenie a starým psom zabezpečili pokojnú starobu.

Vo svojej domovine majú stredoázijské ovčiaky v niektorých oblastiach ešte ďalšiu veľmi dôležitú úlohu. Dediny v týchto krajinách sú obyčajne veľmi malé a školy pomerne vzdialené, takže nie je zvláštnosťou, že v horskej dedine chovajú psy, ktoré odprevádzajú deti do školy a privádzajú ich naspäť domov. Chránia ich pred nebezpečnými dravcami a hadmi. S takou ochranou môžu deti navštevovať školu naozaj bezpečne. Raz keď LABUNSKIJ na juhu Tadžikistanu navštívil jedno obydľie v miestach, kde sa široko - ďaleko nenachádzali nijaké osady, stretol mladého, iba polročného psa,

ktorý už strážil zverené teritórium. Psík svojou stavbou tela pripomínal rotvajlera i dobermana zároveň, bol škvrnitý, hladkosrstý a s výškou v kohútiku pod 70 cm. Keď gazdiná dostala ponuku na jeho predaj, rázne odmietla. Veď, kto by jej strážil dvor a chránil ju pred dravcami a hadmi! Život bez psa si nevedela ani predstaviť. Je vôbec možné, aby chovateľ získal šteňa z týchto oblastí? Možno aj je, len spôsob jeho nadobudnutia je trochu odlišný než u nás. A navyše v súčasnosti platí v Turkménsku výnos prezidenta, ktorý zakazuje vývoz miestnych psov. Tunajší pastieri, ktorí kladú veľký dôraz na pracovné vlastnosti svojich psov, či už strážne, pastierske alebo bojové, najlepšie psy obyčajne nepredávajú. Ak si však niekto získa ich dôveru, sú schopní darovať mu aj najkvalitnejšie šteňatá, ba dokonca dospelé psy. V týchto krajinách nie je vôbec neobvyklé, že miestni chovatelia psov - väčšinou pastieri, nepredávajú záujemcom šteňa, hoci by zaň mohli dostať aj mimoriadne veľkú sumu peňazí. Hodnoty, ktoré oni uznávajú, majú často iné poradie, než na aké je nejeden našinec zvyknutý. Človek, ktorý si myslí, že za peniaze môže získať všetko, tu často nepochodí.

V ostatných krajinách bývalého Sovietskeho zväzu je už situácia trochu iná. Ak má niekto záujem o kúpu šteňaťa z kvalitného chovu, musí rátať s tým, že zaň zaplatí slušnú sumu. Niektorí ruskí a ukrajinskí chovatelia si svoje šteňatá cenia až na 700-2 000 amerických dolárov. 2 krajín bývalého Sovietskeho zväzu je do stredoázijského regiónu bližšie, ako napríklad pre obyvateľov strednej Európy, preto je prirodzené, že títo chovatelia mali možnosť ako prví získať kvalitné psy a okrem toho ešte nedávno žili s národmi Strednej Ázie v spoločnom štáte. Dokonca aj Rusko sa uvádza ako krajina pôvodu stredoázijského ovčiaka. Napriek súčasnému zákazu vývozu týchto psov z niektorých stredoázijských republík, do-

dnes sa rôznymi spôsobmi dostávajú do rúk ruských, ukrajinských alebo bieloruských chovateľov. Napríklad v Kirovohrade na Ukrajine je veľmi silná chovateľská skupina, ktorá sa môže pochváliť, že veľké množstvo odchovaných zvierat pochádza z turkménskeho alabaja. Veľmi známy chovateľ NURJAGDYJEV, majiteľ mnohých víťazov psích zápasov, priviezol do Kirovohradu z Turkménska psa Akbaja, od ktorého vedie línia vynikajúceho Akguša, čo v preklade znamená biely vták. Akbaj pochádza zo spojenia spomínaného Akguša, ktorého majiteľom je pán TASYC, a sučky Nokot. Podobným spôsobom bola privezená sučka Ak-Bilek (v preklade biela predná laba), víťazka špeciálnej výstavy v roku 1998 z Kirovohradu, ktorú vlastní kirovogradský kynológ MELNIČENKO. Tajše-Alu je zasa dcérou Kandžik-Alu pochádzajúcej z línie Čierneho Jekemena. A tak by sa mohlo spomenúť ešte mnoho mien kvalitných aziatov vynikajúcich línii, získaných či už z Turkménska, Tadžikistanu alebo z iných stredoázijských republík.

Ruským, ukrajinským, bieloruským alebo litovským kynológom nikto nemôže uprieť značné zásluhy na rozvoji a spopularizovaní stredoázijského ovčiaka. Títo chovatelia vedia, že aziat si dnes vďaka svojim neobyčajným vlastnostiam získava čoraz väčší okruh priaznivcov, a preto stanovujú tak vysoko trhovú hodnotu šteňaťa. Niektorí chovatelia uprednostňujú cielený chov, používajúc overené všeobecné kynologické poznatky, niektorí zase vsádzajú na privezené divo žijúce psy - **aborigény**. Ako konštatujú mnohí odborníci, privezené zvieratá nie vždy splnia svoju úlohu a niekedy vôbec nie sú pre rozvoj tohto plemena prínosom. Stáva sa tak aj preto, lebo psy nekurujú vždy iba skúsení a dobrí kynológovia, ale aj kupci, ktorí často nemajú záujem o chov, iba chcú upútať svoje okolie týmto legendárnym psom. Obyčajne ide o tak-

zvané bojové psy. Pritom si títo kupci vôbec neuvedomujú, že ich pes môže byť pre pastierov, ale i majiteľov bojových psov už nepotrebný, a preto ho predali. Možno povedať, že v mnohých prípadoch je to tak, že dovezený pes už prešiel viacerými rukami, takže ak mu chýbajú potrebné vlastnosti pastierskeho psa, nesplní ani očakávania majiteľov bojových psov. A tak tento pes putuje ďalej.

V súčasnosti žije stredoázijský ovčiak v niektorých oblastiach Strednej Ázie ako polodivý pes, ktorý sa väčšinou o svoje prežitie stará sám. Zdržiava sa síce v blízkosti ľudských obydlií, ale vo svorkách podniká výlety do púšte a stepi, kde loví korisť. Niektorí slovenskí robotníci mali možnosť vidieť takéto polodivé psy napríklad v Kazachstane, kde pracovali. Mnohí hovorili, že často sa báli opustiť svoje príbytky, keď tieto psy konzumovali vo večerných hodinách odpadky, ktoré vyhľadávali podobne ako naše túlavé psy. Rozdiel bol iba v tom, že boli mnohonásobne väčšie a vyzerali oveľa nebezpečnejšie.

Istý môj priateľ, výborný kynológ, cvičiteľ a chovateľ mi raz porozprával príhodu, ktorá sa stala pracovníkovi Natty Gbely, keď pracoval v Kazachstane. Ten sa raz vybral so svojimi kolegami autom do širšej stepi. Zrazu na ceste zbadali veľkého orla, ktorý sa prilepil na akúsi smolu a nemohol vzlietnuť. Rozhodli sa orlovi pomôcť a vystúpili z auta. Netrvalo to dlho, keď sa na obzore zjavil kúdol piesku. Ledva sa spamätali, keď zistili, že sa z toho piesku priamo na nich rúti svorka veľkých, divých psov. Boli to miestne psy stredoázijského ovčiaka, ktoré na nich zaútočili s takou razanciou, že ledva stihli pribuchnúť dvere auta. No ani v aute sa necítili celkom bezpečne, lebo psy na nich neustále dorážali. Nezostávalo nič iné, len rýchlo naštartovať a ujsť.

Potomka divo žijúcich rodičov, tzv. aborigéna, sme zakúpili aj my do našej chova-

tel'skej stanice. Odohralo sa to tak, že príslušníci Ministerstva vnútra SR sa pred pár rokmi rozhodli, že začnú podľa vzoru svojich ukrajinských kolegov používať aziata na služobné účely. Ukrajinskí policajti (podobne ako ruskí a možno aj iní v ďalších krajinách bývalého Sovietskeho zväzu) používajú stredoázijského ovčiaka najmä v strážnej a poriadkovej službe. Psy strážiacie najmä veľké objekty slúžia väčšinou vo dvojici alebo vo svorkách. Kynológom z ministerstva vnútra stredoázijský ovčiak svojimi vlastnosťami zaimponoval, a tak sa doviezli prvé psy do ich chovateľského zariadenia. Po nejakom čase však zistili, že toto plemeno sa síce vyznačuje vynikajúcimi strážnymi vlastnosťami, ale potrebuje úplne iný prístup než ostatné naše služobné plemená. Toto bolo asi pravdepodobnou príčinou, že kompetentní rozhodli o predaji týchto psov.

Nesúhlasím so všeobecne rozšíreným názorom, že stredoázijský ovčiak je psom jedného pána a starší pes si už na nového majiteľa nezvykne. Napokon Čambara psa dovezeného z Ukrajiny, sme spoznali, keď mal vyše troch rokov. Najprv sme prišli do spomínaného chovateľského zariadenia zo zvedavosti a čierno-bielý pes sa nám hneď zapáčil najmä svojim nekompromisným prejavom. Pes strednej veľkosti s výškou v kohútiku asi 73 cm, primeranou kostrou, nie príliš veľkou hlavou, ale s úžasnými čiernymi očami a veľkými zubami vzbudzoval vo svojom okolí rešpekt. Len niektorí zamestnanci sa mohli starať o tohto psa, pretože útočil na všetko, čo sa pohlo. Najprv nám Čambara nechceli predať, ale nakoniec uznali náš argument, že pre tohto psa bude lepšie, ak sa mu bude venovať niekto, kto už má určité skúsenosti so stredoázijskými ovčiakmi, a navyše sa môže využiť na plemenitbu. A keď sme sa už dohodli, vznikli obavy, či ho budeme môcť odviezť. Poprosil som pracovníčku, ktorá psa opat-

TEXTY K FAREBNEJ PRÍLOHE

1. AKGUŠ _ historická snímka legendárneho turkménskeho alabaja 3-krát šampión, m. A. Nurjagdyev, (Farida Bolkunova)
2. ČAMBAR - aborige'n (jeho rodičia boli divo žijúce psy) (m. Kopeliovz'č)
3. TAJŠE-ALU (Rachmet x Kandžik Alu) je víťazkou špeciálnej vystavy v Kirovgrade roku 1998 (m. Bušnáková)
4. NO CATS H URIKAN AMAZON je maďarská šampión/za s neobyčajným menom
5. Klz'nvohlavý pes
6. Medved'ohlavý pes
7. Pes s leviou hlavou
8. Tehlovohlavý pes
9. Pes musí reagovať na pokyny
10. Na výstavu psa treba pripraviť
11. Predvádzanie psov pred rozhodcami (vpredú prvý šampión SR, dnes už nežijúci pes LOSS BATYR CHAN)
12. Pri hodnotení pes musí mať správny postoj
13. Porozumenie
14. Sučka HANACH je dobrou ochrankyňou
15. Stredoa'zz'jský ovčiak má deti rád
16. Z malého psíka vyrastie veľký pes

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

rovala, aby nám ho naložila do auta, samozrejme, s náhubkom. Doma sme psa bez problémov vyložili z auta, priviedli na dvor, sadli si, a čakali. Čierne oči vyzerali hrozivo, ale keď som zbadal, že pes nejaví známky agresie, zložil som mu náhubok. Onedlho prišiel zo školy najmladší syn a pohladkal ho. Vedel som, že Čambar je náš. Celý proces zoznamovania trval aj s cestou asi hodinu. Za taký krátky čas pochopil, že patrí do našej rodiny. Hneď v ten deň nás všetkých akceptoval a moji starší synovia ho bez problémov nakrmili. Čambar je u nás už rok a po absolvovaní dvoch výstav a bonítácie sme ho zaradili do chovu.

Do vážnejšieho sporu s mojim obľúbeným plemenom som sa dostal v Odese, keď sme sa s kolegami z kynologického klubu rozhodli navštíviť ukrajinských priateľov. Už v Kyjeve sme mali možnosť vidieť mnoho zaujímavých psov. Náš spoločný priateľ nás zaviedol do chovateľskej stanice asi so 60 psami, z ktorých bolo najviac stredoázijských a kaukazských ovčiakov. Uvideli sme aj veľmi veľkú sučku Basagu, s ktorou sme odcestovali do Odesy, aby sa tam spáril. V Odese čakal na nás chovateľ Váňa, u ktorého sme mali možnosť vidieť 10 aziatov. Na dvore bol už pripravený „ženích“ pre Basagu. Môj arménsky priateľ už vopred avizoval, že také psy, ako má Váňa, sme ešte nevideli. Často spomínal Masada, obrovského čierneho-bieleho psa z Kirovogradu, a jeho synov Arga, prezývaného „Makara“, a Saída. Argo a Said boli súrodencami iba po otcovi. Farbu mali spoločnú s otcom, ale Argo bol o niečo mohutnejší a od brata sa odlišoval najmä obrovskou, až príliš ťažkou, „mastifovskou“ hlavou. Sašovi viac imponoval Said, nám zasa Argo.

O niekoľko mesiacov na Klubovej výstave v Budapešti som však musel dodatočne priznať, že môj prvý pohľad bol klamlivý, a pravdu mal Saša. Avšak jeho mienku o tom, že také psy, ako sú v Odese, sme

ešte nevideli, vyvrátil na tejto Klubovej výstave v silnej konkurencii náš Bekir. Ten porazil Masada aj Arga a mnohé ďalšie kvalitné psy vo veľmi silnej konkurencii, keď skončil na druhom mieste.

Said sa na tejto výstave nezúčastnil, ale moja spomienka na neho bola ešte stále čerstvá. Bol to totiž práve on, ktorý ma utvrdil, že aziat je také rýchle zviera, že je takmer nemožné ubrániť sa mu. Presvedčil ma otom v ten večer, ako sme prišli do Odesy. Hneď, ako sme vystúpili z auta, preskočil naozaj veľmi nízky plot a zjavil sa tesne pri nás. Jeden z mojich kolegov prejavil až neuveriteľný pud sebazáchovy, keď sa skryl za mňa, a doslova ma Saidovi podstrčil.

V tej chvíli ma ešte zachránila sučka Basaga, ktorá upútala jeho pozornosť a jeho majiteľ, ktorý ho odvolal. Onedlho pri chutnom jedle som na nebezpečného Saída rýchlo zabudol. Po dlhej debate som sa vyšiel vyvetrať. Keď som prešiel asi päť metrov, ozval sa mi spoza chrbta rev. Said - môj osud ležal napravo od vchodu v akejsi kôlni medzi drevom, a keď ma zbadal, v okamihu zaútočil. Aspoň si myslím, že tam ležal, lebo ja som ho zaregistroval až pri útoku. A hoci sa psov nebojím, v tej chvíli mi naozaj nebolo všetko jedno. V tom okamihu som vedel, že mu neuniknem, i keď som bol od dverí iba pár metrov a Said ešte v dostatočnej vzdialenosti. Keď sme spolu so Saidom už vo vnútri domu zvalili stôl 3 taniermi, až vtedy všetci pochopili, že ma treba ratovať.

Z mnohých skúseností chovateľov i spomínaných stretnutí s aziatmi teda vyplýva, že **každý, kto sa rozhodne pre toto plemeno, preberá na seba obrovskú zodpovednosť.**

Naozaj si treba s veľkou vážnosťou uvedomiť, že aj dobre vychovaný pes sa za určitých okolností môže zmeniť na nebezpečného dravca. Je to predsa len prírodné, neprešľachtené plemeno, ktoré si zachováva vrodené vlastnosti, ved' jeho boj tam, kde pôvodne žil, bol skoro vždy bojom o preži-

5. Aj dobre vychovaný aziat dokazuje, že je prírodným, neprešlochteným plemenom, zachovávajúcz'm si orodene' obranárske vlastností.

tie. Nemôže si dovoliť zaváhať, čomu pri zápase s nepriateľom prispôsobuje aj svoju taktiku. Niektorí, nie príliš skúsení chovatelia s obľubou tvrdia, že útok aziata na človeka vždy smeruje na hrdlo. Nie je to však pravda. Aziat útočí nečakane a často sa jeho prvým terčom stáva noha, za ktorú chce nepriateľa stiahnuť. Útok môže smerovať aj na brucho, hrudník, hlavu, hrdlo alebo na hoci ktorú časť tela. Ale práve vtom je napadnutie aziatom nebezpečné, lebo človek nikdy dopredu nemôže s istotou predpokladať, kam sa pes rozhodne zaútočiť.

Stredoázijského ovčiaka síce možno naučiť, aby chytal za ochranný rukávec, ale

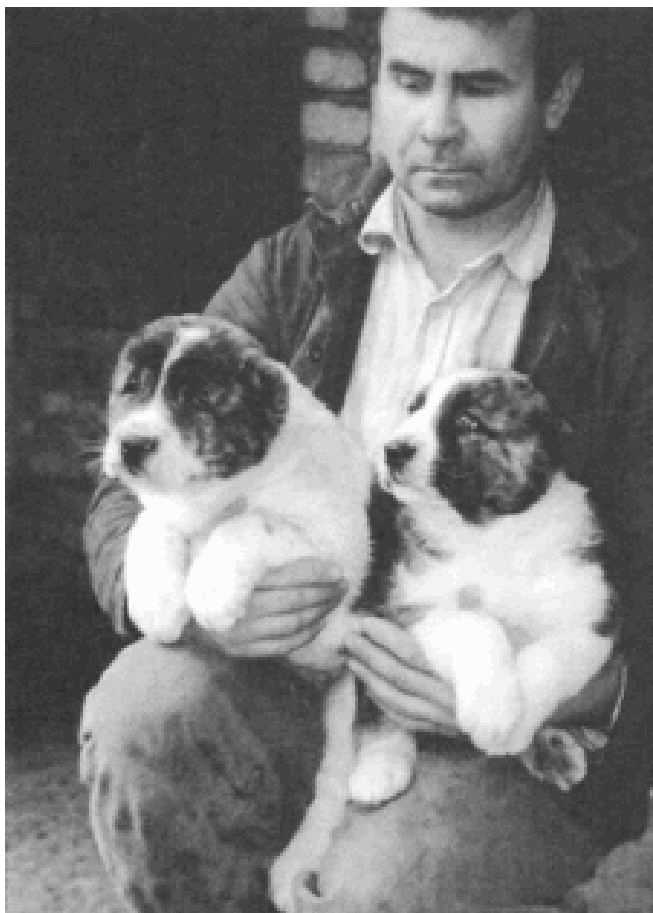
keď zbadá nechránené miesto, vzniká riziko, že zaútočí tam. Preto bude lepšie na cvičiskách používať kompletne ochranné obleky a pri skúške povahy na bonitácii nasadiť psovi náhubok.

Niektoré stredoázijské ovčiaky sa neodlišujú len typmi, ale aj svojou povahou. Existujú síce vyrovnané, ale pri zákroku nekompromisné psy, no môžeme sa stretnúť s miernymi, ale aj s mimoriadne agresívnymi psami. Na rôznych kynologických podujatiach som mal možnosť vidieť aj plaché, bojazlivé a zákerné psy. Okrem zdedených génov na formovanie celkového charakteru stredoázijského ovčiaka vplýva predovšetkým chovateľ, ďalej prostredie, v akom vyrastá, ako aj prístup majiteľa, ktorý si šteňa zakúpi. O tom však trochu neskôr, keď sa budeme zaoberať povahou tohto psa. Jednotné názory na to, aký typ aziata je najlepší a aký má byť jeho správny charakter, neexistujú ani u nás, ale ani medzi súčasnými kynológmi v Rusku alebo na Ukrajine.

Vynikajúca kynologička NATALIJA MICHAJLOVNA KARPIŠEVOVÁ mi pomohla získať veľmi pozoruhodné materiály z týchto krajín. Od nej som dostal aj knihu Sredneaziatskaja ovčarka (MYČKOVOVÁ - BELENKIJ). Pre mňa táto kniha spolu s publikáciou ukrajinského profesora Labunského Psy Strednej Ázie patria medzi najlepšie knihy, ktoré som doteraz o týchto psoch prečítal. Napriek tomu, že sa menovaní autori celkom nezhodujú v názoroch na stredoázijského ovčiaka, jedno majú určite spoločné, ato je veľkú lásku a nekonečné porozumenie pre toto plemeno. Pre rozmanitosť názorov a rôznych postojov ruských a ukrajinských kynológov teda nemožno povedať, že vývoj plemena prebieha v týchto krajinách pokojne a jednotne. Najviac sa polemizuje o rôznotyposti plemena a niektorí kynológovia dokonca zastávajú názor, že súčasný stredoázijský ovčiak zahŕňa viac plemien.

Stredoázijský ovčiak jedno alebo viac plemien?

Sproblematikou rôznych typov stredoázijského ovčiaka sa chovatelia na Slovensku stretávajú vlastne od začiatku jeho chovu u nás. Prvým chovateľom, ktorý toto plemeno priviezol, bol Vladimír Vrábel ešte za bývalej ČSFR. Mnohým kynológom a priaznivcom tohto plemena to iste nie je neznáme meno, keď prvé psy, ktoré sa začali na výstavách objavovať, pochádzali práve od tohto kynológa. Netrvalo to dlho a objavili sa ďalšie dovezené psy a približne vtom čase sa zača-

6. Vladimír Vrábel bol prvým chovateľom stredoázijského ovčiaka v bývalej ČSFR.

li medzi chovateľmi (vlastne vtedy iba majiteľmi) stredoázijského ovčiaka prve' nerozumenia. Celý problém spočíval v tom, že dovezené psy z rôznych častí bývalého Sovietskeho zväzu sa na seba príliš nepodobali. Samozrejme, každý vlastník stredoázijského ovčiaka bol presvedčený, že najsprávnejší je ten jeho typ. Sám som zažil sklamanie, keď sa jeden z mojich kolegov o mojej sučke Li vyjadril asi vtom zmysle, že je to síce veľmi pekné zviera, ale nie typický aziat. Sučka Li, ktorá pochádza z oblasti Barnaulu (Sibírska oblasť známa chovom stredoázijských ovčiakov) sa nakoniec stala prvou šampiónkou na Slovensku a spolu so psom Kerimom (tiež import z Ruska) aj zakladateľkou chovu našej chovateľskej stanice. Drobné konfrontácie o „správnych typoch“ neprestávali ani neskôr. V tom čase v odbornom časopise Kynologická re-

7. Pes Kaštan z Barnaulu (m. Grankin) je otcom sučky Li, ktorá bola prvou šampiónkou SR.

8. Kerim patrí do stepne'ho typu.

vue publikovali aj články o stredoázijských ovčiakoch. Zahraničné materiály od Vrábela a Rakovského preložil akademický maliar Blažek a do časopisu dodal vtedajší Klub chovateľov ázijských ovčiakov. Vtedy sme sa dozvedeli, že v podstate existujú tri typy aziatov, a to:

1. základný pustatinový (turkménsky) typ,
2. stredný stepný typ,
3. hôrny typ.

Do pustatinového typu sa zaraďovali psy, ktorých výška v kohútiku dosahovala pri psoch viac ako 70 cm a pri sučkách nad 65 cm. Tieto typy sa vyznačujú širokým telom, rozvinutým atletickým svalstvom, silnou kostrou a hrubou kožou, vytvárajúcou na hrdle záhyby. Celkove robustné psy vynikajú veľkou fyzickou silou. Ich lev/a hlava sa vyznačuje priamymi líniami. Prechod od čela k papuli, ktorá je objemná, silná s masívnymi čeľuštami, je nepatrný. Krk je silný a krátky. Široký hrudníkový kôš siaha až po lakte. Značne je zvýraznený kohútik s dobre vyvinutým svalstvom, podobne ako široký chrbát i celé telo.

9. Pes Barchan (m. Zujev z Novosibirska) je víťazom bývaleho ZSSR v roku 1988 v Moskve (je to Kerimov dedo).

Stepný typ sa zhoduje s pustatinovým, ale psy, ktoré sú zaradené do tejto kategórie, sú menšieho vzrastu s vystúpenými lícnyimi kosťami a zreteľným prechodom od čela k papuli. Všeobecne sú aktívnejšie a pohyblivejšie.

Hôrny typ, ktorý sa roky vyvíjal v horských podmienkach. Je vhodný nielen pre prácu so stádami na pastve, ale aj na lov. Tieto vysoké psy silnej konštitúcie, s primerane širokým hrudníkom sa vyznačujú veľkou, ale nie príliš masívnou hlavou a chýbajúcimi kožnými záhybmi na hrdle. Zo všetkých typov sú však najtemperamentnejšie.

Označenie pustatinový je vlastne totožné s názvom kôpôk. Práve psy tohto typu sa používali na chýrnych psích zápasoch v Turkménsku. Kópók-sí je totožný so stepným a metisí-kôpôk s hôrnym typom. Niektorí kynológovia poukazujú na skutočnosť, že triedenie typov na horské a pustatinové či stepné nie je správne, pretože pastieri so svojimi stádami kočujú. V zime sa zdržiavajú v dolinách a v lete zase v horách. V knihe Národné plemená služobných psov ázij-

10. Urchan (m. Belousov), 3,5-ročný pes privezený ?. Turkménska, je predstaviteľom turkménskeho alabaja.

ského pôvodu (V. A. KALININ, T. M. IVANOV-
vA, L. V. MoaozovovÁ) sa píše, že Turkméni
uprednostňujú v chove mohutné, masívne
psy, v lebkovej časti hlavy široké s vyvinu-
tými lícnymi kosťami. Čelo má byť ploché
so sotva badateľným prechodom k mohut-
nej papuli. Časť medzi očami má byť široká,
nezuzujúca sa. Papuľa je o niečo kratšia
ako čelo. Táto hlava je charakteristická pre
„turkménske alabaje“. Uzbeci rozlišujú už
dva typy hláv, a to tzv. medved/u a konskú.
Po zistení, že turkménske typy aziata patria
medzi najmohutnejšie a najlepšie, by sa zrej-
me na Slovensku ani v Čechách nenašiel
chovateľ, ktorý by svoje psy nezaradil do
tohto typu. Množstvo „pravých alabajov“ by
nám mohli závidieť i všetci chovatelia krajín,
odkiaľ stredoázijské ovčiaky pochádzajú.

Pri rôznorodosti tohto plemena bolo
samozrejme nemožné, aby to bolo tak
a často vznikali komické situácie, keď od
majiteľa 35-37 kg vážiacej sučky suchej
konštitúcie sme sa dozvedali, že práve ona
predstavuje pravý „turkménsky typ“. Aj
v našej chovateľskej stanici sme sa tiež po-
kúšali podľa zistených poznatkov otypovať

11. Charakteristická hlava sučky turkménskych alabajov.

naše psy. Kerima sme zaradili do kategórie
stepných, sučku Li do pustatinového a ne-
skôr dokúpenú Argu do hôrneho typu. Ne-
skôr po prečítaní publikácie Psy Strednej
Ázie som v rodokmeni svojej importovanej
sučky Li našiel mená chovateľov totožné
s menami známych turkménskych kynoló-
gov, ktorých uvádzal LABUNSKIJ. Predkovia
Li pochádzali priamo z Turkménska, preto
som presvedčený, že nejde iba o náhodnú
zhodu mien. Profesor vo svojich poznám-
kach z cesty po Turkménsku spomína ok-
rem iných kynológov aj zverolekára MERE-
DEVA a majiteľa bojových psov AMANASCHATA
ATAGELDYJEVA.

Práve tieto dve mená som našiel v preu-
kaze o pôvode našej. bohužiaľ, už nežijúcej
sučky. ATAGELDYJEV bol majiteľom psa na-
zvaného Kara-Kelli (v preklade čierna hla-
va), víťaza mnohých psích zápasov. Pes vy-
soký v kohútiku asi 81 cm mal veľkú med-
vediu hlavu a jeho pán sa hrdil, že mu v jed-
nom súboji dokonca vyhral auto.

V súvislosti s problematikou rozdelenia
typov stredoázijského ovčiaka treba spo-
menúť knihu Stredoázijský ovčiak (MYČKO-

12. Basar, 1,5-ročný klinovohlavý pes so sivo tigrovaným sfarbením suchej konštitúcie pochádza z Tadžikistanu.

13. Stredoázijský ovčiak s klinovou hlavou.

vovÁ, BELENKIJ), ktorá vyvolala veľký ohlas medzi kynológmi. Autori v nej rozdeľujú stredoázijské ovčiaky podľa typu hlavy do troch základných skupín, ato:

1. klinovohlavé - dĺžka hlavy, lebková a lícová časť sú v pomere približne 1:1,
2. tehlovohlavé _ dĺžka hlavy, lebková a lícová časť sú v pomere 3:2,
3. medved'ohlavé _ dĺžka hlavy, lebková a lícová časť sú tiež v pomere 3:2 a na rozdiel od predchádzajúcich, sú charakteristické vystúpenými lícnymi kosťami.

Klinovohlavé psy

Horná línia hlavy klinovohlavých psov nepadá, od záhlavia ku koreňu nosa sa neznižuje, prechod od čela k papuli je veľmi plynulý. prakticky bez stopu. Pri tomto type sa takmer nikdy nevyskytujú vystupujúce líčne kosti. Psy sú vysoké, dokonca veľmi vysoké. Neraz ohromia veľkolepým pohybom. Medzi rozšírené farby patrí čierno-biela a sivo tigrovaná. Chýbajú plavé farby, ktoré sú pre iné typy charakteristické. Práve tieto psy sa často označujú ako „psy s konskou hlavou“. Domnienky niektorých začínajúcich špecialistov otom, či mladé klinovohlavé psy nie sú skrížené s chrtmi, autori vyvracajú, pouka-

zujúc na rozdiely medzi týmito plemenami. Ja sa však na základe mnohých zvierat podobného typu, ktoré som videl, prikláňam k názoru, že v určitých prípadoch sa mohlo stať, že tieto dve plemená sa skrížili. V Strednej Ázii sa chrt nazýva tiež tazy a v niektorých oblastiach miestni kynológovia dokonca zámerne krížili stredoázijského ovčiaka s chrtmi. Takto vzniklo plemeno, ktoré nazvali „drok“. Medzi najčastejšie nedostatky klinovohlavých patrí celkove suchá konštitúcia, nedostatočne široký hrudník a ploché rebrá. Vyvíjajú sa len veľmi pomaly, takže nie je žiadnou výnimkou, ak dvojročný pes vyzerá nedospelo a ešte je príliš ľahký. Často tieto psy zmohtnejú až po troch rokoch, keď nadobudnú svoju konečnú podobu. Potom však už až do vysokého veku vyzerajú veľmi dobre.

Dobрым príkladom takéhoto vývoja psa je naša sučka Arga a jej dcéra Cina. Neraz som sa za ne na výstavách hanbil, keď vyzerali tak, ako keby som šetřil na krmive. Až po prvých šteňatách Arga pribrala a dnes vo veku 6,5 roka vyzerá ako „mladica“. To isté teraz očakávam od jej dcéry Ciny, ktorá sa vďaka svojej neschopnosti pribrať často pripravila o lepší výsledok na výstave. Pri týchto typoch nepomôže človeku nič iné, len trpezlivo čakať, kým sa zviera postu-

14. Tehlovohlavé stredoázijské ovčiaky rozličného sfarbenia.

pom času prirodzeným spôsobom noderstane do primeranej kondície. Tu nepomôže žiadny iný spôsob, či už zmena krmiva, alebo podávanie overených prípravkov na povzbudenie chuti do žrania.

Dnešní záujemcovia o stredoázijské ovčiaky vo väčšine prípadov súhlasia i so psami s menšou výškou v kohútiku, ktoré však o niečo skôr vyspievajú ako klinovohlavé. V súvislosti s dospievaním je vhodné pripomenúť, že vývoj stredoázijského ovčiaka, tak ako mnohých veľkých plemien, sa končí vo veku okolo troch rokov.

Tehlovohlavé psy

Tieto psy sú druhou skupinou s pomerom lebkovej a lícovej časti 3:2. Tvar hlavy je podobný tehle, papula pri báze skoro rovnako

široká ako lebková časť, prakticky nezužujúca sa ku koreňu nosa. Línia čela je z profilu paralelná s líniou papule s plynulým prechodom. Papuľa je tupá, akoby bola uťatá. Masívne, ale nie visiace pysky ju robia ťažšou. Nadočnicové oblúky sú mierne vyznačené, šija veľmi mocná, nie vysoko postavená, s rozvinutým lalokom. Tento typ stredoázijského ovčiaka sa vyznačuje mocným telom, širokým hrudníkom s veľmi dobre rozvinutými rebrami. Mohutný hrudnrkový kôš je na priečnom priereze okrúhly. Psy sa zdajú územčisté a často pôsobia neobyčajne suggestívnym dojmom, keď niektoré z nich vďaka svojej mohutnosti vyzerajú ako vytesané z kameňa. Medzi najrozšírenejšie nedostatky tehlovohlavých psov patrí sklon k tučnote, skrátená papula a niekedy strmosť panvových končatín. Turkménska svetlá variácia prejavuje silnú tendenciu k oslabeniu pig-

mentu. A hoci štandard plemena stredoázijského ovčiaka pripúšťa pri určitých farebných rázoch svetlejší koreň nosa, väčšina chovateľov sa snaží o to, aby sa ich zvieratá vyznačovali dobrou pigmentáciou. Určite nejde len o akýsi rozmar, lebo už v minulosti vedeckí pracovníci zistili, že tmavý pigment vplýva na zdravotný stav zvieratá. Celkove existuje len málo zvierat, ktoré sú úplne bielej farby. Keď si dobre všimneme, i na bielych psoch sa často vyskytujú tmavšie, buď žlté, hnedé, alebo čierne škvrny, obyčajne na ušniciach, alebo pri koreni chvosta, pričom je samozrejmé, že čierny ňucháč a oči sú veľmi žiadúce. Rozhodcovia na výstavách pri hodnotení psa oprávnenne kladú dôraz na jeho pigmentáciu. Existujú však albinotické zvieratá, ktorým toto farbivo v tele chýba. Ak sa chovateľovi narodí šteňatá, ktorým evidentne tmavý pigment chýba, hrozí nebezpečenstvo, že tieto zvieratá môžu byť postihnuté hluchotou alebo slepotou. Preto, napríklad chovatelia nemeckých dôg - harlekýnov veľmi pozorne sledujú narodené šteňatá a čisto biele jedince okamžite vyradujú. Z toho dôvodu je aj štandard stredoázijského ovčiaka upravený tak, že psy s ružovými, strakatými, nevhodne pigmentovanými ňucháčmi, modrými očami alebo dvoma rôzne sfarbenými očami, sa označujú za zvieratá s diskvalifikujúcimi chybami. Tu však treba mať na pamäti, že hneď po narodení môžu mať niektoré šteniatka bledší ňucháč, ktorý postupom času dosiahne požadovanú čiernu farbu. Naproti tomu dve rôznofarebné oči neveštíia do budúcnosti pre chovateľa nič dobrého. Možno teda konštatovať, že i napriek určitej atraktivnosti psov bielej farby, by chovatelia mali mať na zreteli riziká súvisiace s nedostatkom pigmentu a podľa toho zostavovať vhodné chovné páry.

Do skupiny tehlovohlavých ovčiakov sa zaraďujú psy nazvané turkménske alabaje a tento názov sa často neodôvodnené používa pre všetky stredoázijské ovčiaky. Bývajú

15. Abt je 15-mesačný pes dosahujúci výška v kohútiku 90 cm. Majiteľom psa je afganský chovateľ Rása Quadirz'e.

rôznych farieb - čisto biele, biele s hrdzavými alebo plavými škvrnami rôznych tvarov a veľkostí. V Tadžikistane sa nájdu psy pieskových farieb - od nevýrazne hrdzavých až po blatovosivé s čiernou papuľou, ale aj škvrnité psy väčšinou čierno-bielej farby. Podobné psy sa vyskytujú aj v Uzbekistane a ďalších krajinách Strednej Ázie. Autori MvčkovovA a BELENKIJ spomínajú ešte jednu zaujímavú variáciu. Sú to tzv. sarkandžiky, psy vyznačujúce sa jasno hrdzavou alebo červenou farbou s bielymi odznakmi, podobné obrovským líškam, ktorých nedostatkom je 0 niečo jemnejšia hlava v porovnaní s telom. Tieto psy sa mi doteraz nepodarilo uvidieť na žiadnej výstave, i keď niektorí tvrdia, že sú aj u nás. Som presvedčený, že tak usudzujú iba podľa hrdzavej alebo červenej farby, ktorá však vôbec nie je jediným ukazovateľom tejto variácie. Autori knihy v zhode s väčšinou kynológov tvrdia, že nedostatky, ktoré sú typické pre turkménske psy sú veľmi zriedkavé, pretože najlepšie psy pochádzajú práve z Turkménska. Profesor LABUNSKIJ, ktorý sa vo svojej publikácii venuje najmä áziatom z Tadžikistanu a Turkménska sa, podobne ako A. P. MAZQREV, vyjadruje, že turk-

ménske psy patria naozaj medzi najlepšie. Za miesta, kde oddávna chránili čistokrvnosť oviec i psov, sa pokladajú sovchozy Amudarja a Talimardžan. V súčasnosti však mnohí obyvatelia v tomto kraji hovoria, že dnešné psy už vôbec nie sú také mohutné ani veľké, ako bývali pred mnohými rokmi. Zaujímavé sú aj poznatky profesora, ktorý vidíac mnoho turkménskych a tadžických psov hovorí, že nie všetky by zodpovedali súčasnému štandardu plemena. LABUNSKIJ navštívil viacero oblastí v Turkménsku a podarilo sa mu premerať množstvo psov. Vo svojich zápiskoch spomína oblasti, ako Bajram - Alinskuje, Marynskij kraj, Čardžouskú oblasť a iné. Od miestnych obyvateľov sa dozvedel, že najlepšie psy pochádzajú z Kerkinskej oblasti, ale do toho kraja sa mu nepodarilo dostať. V Tachta-Bazare spoznal bieleho psa, ktorý tu strážil farmu a chránil miestnych obyvateľov pred hadmi, ktoré dokázal vynikajúco loviť. O tomto psovi vraveli, že sa prisťahoval z Afganistanu. O afgánskych psoch sa medzi niektorými pastiermi traduje, že patria, podobne ako turkménske, medzi najlepšie typy stredoázijského ovčiaka. V Afganistane ich využívajú na ochranu stád, ale aj na služobné účely a v neposlednom rade na psie zápasy. Afgánsky chovateľ ABDUL RASAO QUADIRIE, žijúci v Nemecku, napísal o týchto psoch knihu, podobne ako o tureckých psoch - kanga/och (karabašoch). Predchodcami tureckých psov, či už karabaša (v preklade čierna hlava) alebo akbaša (biela hlava), sú podľa viacerých prameňov kynologickej literatúry práve stredoázijské ovčiaky. Dnešnou výhodou týchto tureckých plemien je, že sa vyznačujú väčšou vyrovnanosťou exteriéru než stredoázijské ovčiaky, ktorých je viacero typov. RASAO QUADIRIE mi zaslal obrázok prekrásneho 9-mesačného kangala, ktorý vážil vyše 50 kg a v kohútiku meral 80 cm. Pravdou však zostáva, že takéto veľké a mohutné psy zatiaľ vidno iba zriedkavo. Porovnaním niektorých ukazo-

vateľov tureckých psov a stredoázijských ovčiakov zistíme, že alabaj sa vo väčšine prípadov vyznačuje masívnejšou kostrou, pevnejšou stavbou tela i mohutnejšou hlavou. Od spomínaného afgánskeho chovateľa som dostal ešte jednu zaujímavú fotografiu aziata, ktorý meral v kohútiku 90 cm a vážil 70 kg. Tento pes s nekupírovanými ušnicami a chvostom však neurobil na mňa veľký dojem a potvrdil mienku mnohých odborníkov, že iba málo psov s takou výškou v kohútiku má aj harmonické zloženie tela. Možno sú afgánske psy naozaj kvalitné, ale mnoho chovateľov ich nemalo možnosť ani vidieť.

Medved'ohlavé psy

Tieto psy majú podobne ako tehlovohlavé psy pomer lebkovvej časti k lícovej 3:2 a vystúpené lícne kosti. V Turkménsku sa často vyskytujú biele psy tohto typu, prípadne bielej farby so sivo tigrovanými škvrnami. V Uzbekistane sú psy podobného exteriéru často čiernej farby. Medved'ohlavé ovčiaky sa vyznačujú mohutnou stavbou tela a ak porovnáme predchádzajúce delenie stredoázijských ovčiakov podľa iných autorov, zistíme, že opisom sa stotožňujú so stepnými typmi. Určitú podobnosť nachádzame medzi typmi označovanými ako pustatinové (turkménske) a tehlovohlavé. Veľa zhôd najmä v opise hlavy a suchej konštitúcie tela pozorujeme pri hôrnych a klino-vohlavých typoch. V knihe Stredoázijský ovčiak sa objavuje myšlienka, že z klino-vohlavých psov by sa pre ich zreteľnú odlišnosť od ostatných typov mohlo časom vyšľachtiť nové plemeno. Profesor GORELOV nie je ochotný akceptovať stredoázijského ovčiaka ako jedno plemeno a charakterizuje ho len ako plemennú skupinu. Profesor dlhé roky pozoroval alabaj v Turkménsku, keď časť svojho života strávil v tomto kraji.

16. Medved'ohlavý stredoázijský ovčiak.

V ruskom odbornom kynologickom časopise Drug prezentoval svoje postoje k tejto plemennej skupine a v závere svojho príspevku apeluje, aby sa zachovala rôznorodosť tejto skupiny s pôvodnými vlastnosťami, ktoré si psy v miestach tradičného chovu udržiavajú mnohé tisícročia. Poukazuje aj na nedostatky súčasného štandardu stredoázijského ovčiaka, ktorý nestanovuje hornú hranicu výšky a vyjadruje obavy z budúcnosti, že časom sa môžu na výstavách objavovať veľké, tučné „monštrá“, ktoré stratia svoje pracovné schopnosti. Napriek obavám GORELOVA medzi kynológmi panuje mienka, že stredoázijský ovčiak je okrem svojich neobyčajných povahových vlastností pre chovateľa zaujímavý aj svojou mohutnou stavbou tela a veľkým vzrastom. Veľmi známy kynologický odborník JERUZALIMSKIJ hovorí, že strach z gigantizmu je neopodstatnený, ak sa na výstavách, tak ako doteraz, budú oceňovať najmä harmonicky

17. Abas (m. Mel'm'čenko z Ukrajiny) je otcom slovenského psa Akguša. je to typ alabaja.

vyvinuté psy. Medzi hlavné chovateľské úlohy v Rusku patrí dosiahnuť výšku psa v kohútiku od 75 do 80 cm. Sučky sú podstatne menšie. Veľký dôraz sa kladie aj na to, aby sa súčasné stredoázijské ovčiaky jasne odlišovali od kaukazských ovčiakov.

Tu by som chcel chovateľov a záujemcov o toto plemeno upozorniť, že v nijakom prípade nie je správne, ak niekto iba na základe farby, veľkosti alebo dlhšej srsti tvrdí o „aziatovi“, že jeho predkami boli kaukazské ovčiaky. Roku 1995 sa stala naša Arga Klubovou víťazkou v Prahe. Neskôr sa stala šampiónkou, podobne ako jej matka Li a dcéra Ejsar. Dnes jej potomkovia dosahujú úspechy u nás i v zahraničí. Mená ako Galina, Gobi, Groznyj, Gromyko, Garu-chan, Gadži-Bek a Gúlsary iste nie sú záujemcom o toto plemeno neznáme, veď sú to mnohonásobní víťazi výstav a čakatelia na titul šampióna. Gúlsary so svojím bratom Edigejom (po matke Arge; obr. na obálke) dokonca

obsadili druhé miesta každý vo svojej kategórii na Svetovej výstave v Helsinkách. Tieto skutočnosti uvádzam preto, lebo výsledky tejto sučky a jej potomkov dokázali, že dnes si môžem spokojne s úsmevom zaspomínať na istú dámu, ktorá svojho času v Prahe, pasujúc sa za odborníčku na stredoázijského ovčiaka, označila našu Argu ako jasného potomka „kaukazov“. Tvrdila, že nie je možné, aby mal aziat tak robustnú stavbu tela, veľkosť a také sfarbenie. Argin otec je importovaný pes Kerim s krvou Barchana veľkého psa robustnej stavby tela, jasnožltej farby s odznakmi - celozväzového víťaza roku 1988 v Moskve a je možné, že i tento pes prispel svojím dielom k mohutnosti našej sučky. No podstatná je tu skutočnosť, že odlišnosti medzi kaukazmi a aziatmi sa rozoznávajú najmä pri porovnávaní hlavy, jej tvaru a uloženia očí a nie podľa veľkosti či stavby tela zvieratá. Pri tvrdeniach, či niektoré stredoázijské ovčiaky majú primiešanú krv kaukazského ovčiaka, treba naozaj postupovať veľmi opatrne.

Môžem tu poukázať aj na LABUNSKÉHO, ktorý na svojich cestách stretol psy svojím exteriérom na prvý pohľad pripomínajúce kaukaza, a pritom to boli zvieratá čisto ázijského pôvodu. Miestni pastieri informovali, že psy takého typu sa u nich chovajú už od nepamäti. Nie je pravdepodobné, že by pastieri klamali, lebo je známe, že psy chované pri jednom stáde sa iba výnimočne pária so psami strážiacími iné stádo, takže príbuzenskou plemenitbou sa vlastne zachováva v určitom tábore jeden typ stredoázijského ovčiaka.

Ak GORELOV uvažuje o aziatoch ako o plemennej skupine, tak LABUNSKIJ na základe poznatkov získaných na cestách po Strednej Ázii vyslovuje teóriu, že v danej oblasti sa vyskytuje nie jedno, ale viac plemien. Kynológ absolvoval niekoľko ciest do Tadžikistanu a Turkménska, kde pozoroval pastierske psy, premeriaval ich a od miestnych

pastierov & priateľov získal veľa cenných informácií. Čo vlastne zistil a aké poznanie ho priviedlo k teórii, že v Strednej Ázii existuje viacero plemien? Urobil to na základe veľkých rozdielov v exteriéri jednotlivých psov, ktoré zhrnul do 10 bodov:

1. Výška od 62-65 (spodná hranica) až do približne 87-90 cm (horná hranica); rozdiely medzi jednotlivými psami predstavujú až 25 cm.
2. Hmotnosť od 35-40 do 80 kg.
3. Obvod záprstia od 12 do 17 cm (v jednotlivých prípadoch až 19 cm).
4. Existencia psov s dlhými alebo s krátkymi končatinami.
5. Rozdielnosť konštitučných typov.
6. Formát od kvadratického až do predĺženého s indexom asi 106 cm.
7. Určitá skupina sa vyznačuje ploskými rebami a úzkymi hrudníkmi (častejšie vysokonohé) a iná skupina má zasa silné, okrúhle a v bokoch vypuklé rebrá a široký hrudník (väčšinou krátkonohé).
8. Niektoré psy majú hornú líniu rovnú s horizontálnou zadnou časťou, kým iné zasa mierne naklonenú zadnú časť (nejde však o zrazený zadok).
9. Rôzne formy hlavy, ako medved'ohlavé, levie, jemnejšieho zloženia a rôzne iné, ktorým kynológovia dávajú rozličné prílastky.
10. Dlhá alebo krátka srst' vo veľmi širokej škále farieb.

V západnej časti Turkménska stredoázijského ovčiaka nazývajú kujunči (v preklade ľúbiaci ovce alebo pastier oviec) a vo východnej časti gokče s tým istým významom. Dachmarda (vlkodav) je zase tadžický názov pre stredoázijského ovčiaka. LABUNSKIJ na základe rozdielnosti aziatov a získaných faktov zatrieduje tieto psy do troch plemien, a to:

1. Stredoázijský ovčiak so silnou robustnou konštitúciou tela, 65 až 70 cm výš-

kou psa v kohútiku a asi 13 cm obvodom záprstia, s rozdelením na:

- a/ turkménskeho (kujunči) a
- b/ tadžického (pastiersky pes).

2. Stredoázijská doga so silnou mohutnou konštitúciou tela a 14-15 cm obvodom záprstia.

3. Stredoázijský mastif s robustnou konštitúciou a viac ako 15 cm obvodom záprstia, s rozdelením na:

- a/ turkménskeho (alabaj) a
- b/ tadžického (dachmarda).

Uzbecké psy sa podobajú čiastočne na tadžické a čiastočne na turkménske. V poslednom čase sa dovážali z Turkménska, psy, ktoré sa pária s tadžickými, čím sa dosahujú dobré výsledky. Psy z Kirgizstanu a Kazachstanu nie sú zatiaľ tak dobre preskúmané, ale isté je, že najkvalitnejšie psy sa povahou i exteriérom na seba určitým spôsobom podobajú, či už žijú v Turkménsku, Kazachstane, v Rusku alebo i u nás.

Tak ako to vlastne s aziatmi v skutoč'nosti je? Môžeme ich nazývať plemenom, keď sa z rôznych prameňov dozvedáme o viacerých alternatívach ich zatried'ovania? Ako sa má dnešný chovateľ týchto psov k problematike postaviť? Samozrejme, že pohľady kynológov sa nebudú vždy úplne zhodovať a iste sa bude dlho diskutovať o tom, akým smerom sa bude vývoj plemena uberať. Napriek súčasnej rozmanitosti plemena a pokusom o jeho zatried'ovanie do určitých skupín, ale aj odvážnej teórii LABUNSKÉHO, môžeme, podľa môjho názoru, konštatovať, že aziat plemenom je. Ak už nie z iných dôvodov, tak z jedného určite, lebo stredoázijský ovčiak je zaregistrovaný vo FCI v 2. skupine pod číslom 335 ako jedno plemeno a túto skutočnosť treba akceptovať i napriek tomu, že sa dnes môžeme na výstavách stretnúť so psami odlišných typov. Iba postupom času sa ukáže, akým smerom sa bude chov stredoázijského ovčiaka na Slovensku uberať a ktoré zvieratá sa

uprednostnia. Je takmer isté, že trend budú určovať krajiny bývalého Sovietskeho zväzu, či už ruskí, ukrajinskí, bieloruskí alebo litovskí chovatelia. A možno ani Turkméni alebo iní obyvatelia Strednej Ázie ešte nepovedali svoje posledné slovo. V neposlednom rade budú na vývoj stredoázijského ovčiaka svojím postojom vplývať poradcovia chovu, rozhodcovia i funkcionári klubov. Nám chovateľom zostáva len veriť, že ich postoje budú správne a že prispievajú k vysokej úrovni chovu tohto neobčajného plemena na Slovensku. Dnes už pomerne slušná základňa týchto psov, ako vidno z výsledkov na výstavách, smeruje ku kvalite. Môžeme sa presvedčiť, že naše stredoázijské ovčiaky patria medzi najúspešnejšie psy okolitých štátov, dokonca neraz sa už presadili v konkurencii s ruskými a ukrajinskými chovateľmi, ako napríklad roku 1996 na Svetovej výstave v Budapešti, roku 1998 v Helsinkách a na mnohých iných medzinárodných, národných a špeciálnych výstavách. Dosiahnuté výsledky sú prísľubom pre slovenský chov a stávajú sa novým impulzom na rozširovanie a skvalitňovanie chovu stredoázijských ovčiakov u nás. Toto prírodné plemeno, zachovávané si vo veľkej miere svoje pôvodné vlastnosti, dodnes charakterizuje taká rozmanitosť, ktorá zaručuje chovateľom neobčajne zaujímavú prácu na veľmi dlhé obdobie. Kolískou stredoázijského ovčiaka i napriek tomu, že ako krajina pôvodu sa uvádza Rusko, sú stredoázijské republiky, ktoré boli ešte donedávna súčasťou Sovietskeho zväzu. Dnes sú to samostatné štáty - Turkmenistan, Uzbekistan, Tadžikistan, Kirgizstan a Kazachstan. Podobné alebo také isté pastierske psy sa vyskytujú aj v okolitých krajinách, teda v Iráne, Afganistane, Pakistane, Indii, Číne a Rusku, ale najmä v ich pohraničných oblastiach. Pre zaujímavosť a lepšie poznanie teritória, na ktorom je stredoázijský ovčiak rozšírený, uvádzame stručné údaje o stredoázijských republikách.

Stredná Azia - miesto rozšírenia stredoázijského ovčiaka

Turkmenistan . Turkménska republika
(Turkmenistan Respublikasy)

Rozloha: 488 100 km², počet obyvateľov: 4 010 000, hustota zaľudnenia: 8 obyvateľov na 1 km², hlavné mesto: Ašchabad, ďalšie významnejšie mestá: Čardžou so 175 000, Tašauz so 130 000 a Mary so 105 000 obyvateľmi, úradný jazyk: turkménčina, mena: 1 manat, najvyšší bod: Firjuza s 2 942 m, najdlhšia rieka: Amudarja v Turkmenistane v dĺžke 1050km, celkove 2539km, najnižší bod

preliačina Sarykamyš s 38 m.

Turkmenistan sa nachádza na mieste, kde sa stretáva Európa s Áziou, teda tam, kadiaľ prechádzali mnohé dobyvačné vojská. Územie Turkmenistanu dobyl Alexander Macedónsky, Arabi, mongolský Džingischán, veľký vládca Timur a o toto teritórium dlhé roky bojovali Rusi proti Angličanom. Napokon nadvládu nad Turkménskom

18. Stredná Ázia.

19. Do oblasti Barnaulu sa z Turkménska priviezli kvalitné psy, medzi ktoré patrí aj sučka Šanja (Alabaj x Sil'va).

získali Rusi, ale roku 1991 sa vytvorila samostatná Turkménska republika. Veľkú časť štátu pokrýva púšť Karakum. Letá sú horúce a suché s teplotami okolo 30 °C, niekedy až 45 °C, zimy chladné. V strede a na severe krajiny dosahujú priemerné januárové teploty -2 až -6 °C, ale teplota zavesne až pod -30 °C. Veľa riek v tomto kraji nenájde. Medzi najznámejšie patrí Amudarja a rieky Murgab a Atrek. Od Amudarje je vybudovaný Karakumský prieply, smerujúci od Kerki do mestečiek a oáz ležiacich pod pohorím Kopetdag, ktoré tvorí hranicu s Iránom. Pre väčšinu územia Turkmenistanu sú však jediným skutočným zdrojom vlhky podzemné vody, ktoré ležia v hĺbke 10, 20 ale i 300 m. Turkméni (Türkmen) si až do 20. storočia zachovávali kmeňovú a rodovú štruktúru vrátane názvov jednotlivých kmeňov, z ktorých najpočetnejšie a najvýznamnejšie sú Teke, Jomud, Ersáry, Salyr, Gókleng, Čavdur a Igdyr.

Tradičným základným zamestnaním je kočovný a polokočovný chov dobytky

a oviec. Podobne chovajú kone (známe ako achaltekinske) a t'avy. Väčšinou sa obyvatelia delili na kočovných pastierov a usadlých roľníkov, ale niektoré kmene v oázach sa venovali iba poľnohospodárstvu a remeslám, najmä tkaniu kobercov, vyšívaniu a kovotepectvu. Veľkým bohatstvom Turkmenistanu sú aj ložiská zemného plynu nachádzajúce sa pri Kaspickom mori. Päť hviezd a päť vzorov kobercového zvislého pásu na zástave reprezentuje päť hlavných skupín obyvateľov krajiny. Polmesiac je symbolom islamu.

Uzbekistan . Uzbeká republika (ózbekiston Respublikasy)

Rozloha: 447 400 km, počet obyvateľov: 22 349 000, hustota zaľudnenia: 50 obyvateľov na 1 km², hlavné mesto: Taškent s 2 250 000 obyvateľmi, ďalšie významnejšie mestá: Samarkand so 405 000, Námagan s 355 000, Andižan s 325 000, Buchará s 250 000 a Fergana s 230 000 obyvateľmi, úradný jazyk: uzbečtina, mena: 1 uzbecký sumkupon, najvyšší vrch: Manas s 4 482 m, najdlhšia rieka: Amudarja na území Uzbekistanu v dĺžke 800 km, celkove 2 539 km, Syrdarja na území Uzbekistanu s 352 km, celkove 2 212 km, najväčšie jazero: Aralské s 37 500 km², národné parky: Uzbecký národný park.

Tadžikistan . Tadžická republika (Respublikai Todžikiston)

Rozloha: 143 100 km², počet obyvateľov: 5 933 000. hustota zaľudnenia: 41 obyvateľov na 1 km², hlavné mesto: Dušanbe so 675 000 obyvateľmi, ďalšie významné mestá: Chodžent so 185 000 a Kuljab s 85 000 obyvateľmi, úradný jazyk: tadžičtina, mena: 1 rubel' - 100 kopejok, najvyšší vrch: Pik Komunizma so 7 495 m, najdlhšia rieka: Amudarja na území Tadžikistanu v dĺžke 950 km, celkove 2 539 km. najväčšie jazero: Karakul'.

20. Kyzyr je desaťmesačný pes, syn Šanjz' a Čarsa.

**Kazachstan . Kazašská republika
(Kazak Respublikasy)**

Rozloha: 2 717 300 km², počet obwatel'ov: 17 027 000, hustota zaľudnenia: 6 obyvateľov na 1 km², hlavné mesto: Alma Ata s 1 160 000 obyvateľmi, ďalšie významnejšie mestá: Karaganda so 615 000, Čimkent so 450 000, Semipalatinsk s 345 000, Pavlodar s 340 000 a Ust'-Kamenogorsk s 325 000 obyvateľmi, úradný jazyk: kazaohština, mena: 1 tenge, najvyšší bod: Chau Tengri so 3 132 m, najdlhšia rieka: Irtyš v Kazachstane v dĺžke 1 700 km, celkove 4 400 km, najväčšie jazero: Aralske s 37 500 km².

21. Sivý Cars je dovjročný pes (m. Zujev z Novosibirska).

**Kirgizstan . Kirgizská republika
(Kyrgyz Respublikasy)**

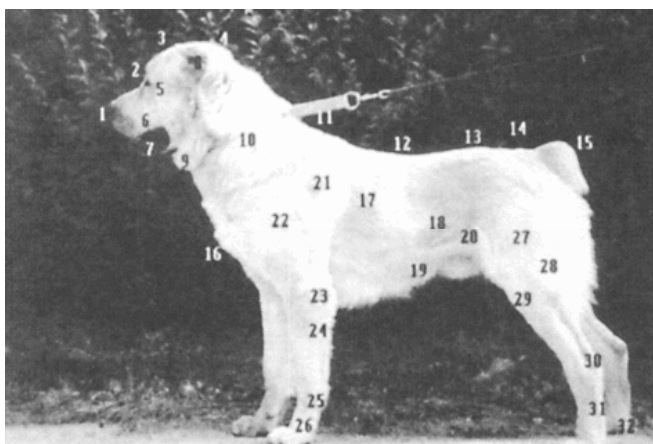
Rozloha: 198 500 km², počet obyvateľov: 4 667 000, hustota zaľudnenia: 24 obyvateľov na 1 km², hlavné mesto: Biškek so 675 000 obyvateľmi, ďalšie významnejšie mestá: Oš s 230 000 a Džal-Abad s 80 000 obyvateľmi, úradný jazyk: kirgizština, mena: 1 sou, najvyšší vrch: Pik Pobedy s 7 439 m, najdlhšia rieka: Naryn s 535 km, najväčšie jazero: Issyk-Kul' s 6 236 km².

Štandard plemena stredoázijský ovčiak

Prvý štandard stredoázijského ovčiaka bol prijatý koncom 30. rokov a ďalší stanovený roku 1976. V súčasnosti platí Štandard FCI č. 335, 2. skupina, ktorý bol zaregistrovaný roku 1989 v belgickom Thui-ne a v rámci Ruskej federácie služobnej kynológie roku 1993 doplnený a roku 1996 zladený tak, aby zodpovedal požiadavkám FCI.

Pôvod: Rusko

Stredoázijské ovčiaky sú psy viac ako stredného alebo veľkého vzrastu, mohutnej telesnej konštitúcie, silné, smelé, voči cudzím nedôverčivé, nenáročné, ktoré sa ľahko prispôbia najrôznejším klimatickým podmienkam, čo umožňuje ich mnohoraké uplatnenie v rôznych oblastiach. Sú rozšírené naj-

22. Stavba tela: 1 - koreň nosa, 2 - stop (prechod od čela k papuli), 3 - čelo, 4 - záhlavový hrbol', 5 - lícrza kost, 6 - horný pysk, 7- čeľusť, 8 - ušmíca, 9 - hrdlo, 10 - krk, 11 - kohútik, 12 - chrbát, 13 - krížová kost, 14 - zadok, 15 - chvost, 16 - predhradie (prsia), 17 - hrudník, 18 - posledné rebro, 19 - brucho, 20 - slabz'na, 21 - lopatka, 22 - rameno, 23 - laket', 24 - predlaktie, 25 - zápästie, 26 - záprstie, 27 - stehnová oblasť aj s časťou panvy, 28 - holeň, 29 - koleno, 30 - päta, 31 - predpäť'e, 32 - zadná labá.

má v stredoázijských republikách a blízkom okolí.

Konštitučný typ: Mohutný, s masívnou kostrou a silným svalstvom. Psy tohto plemena majú často sklon k mäkkosti. Hrubá koža s dobre rozvinutým a dostatočne elastickým podkožným väzivom často vytvára na krku záhyby.

Chyby: Pretučnenosť.

Vážne chyby: Slabá konštitúcia, krivica (rachitída), slabé svalstvo.

Index formátu: Pre psy 100-105, pre sučky 102-108.

Chyby: Malé odchýlky od daného formátu.

Vážne chyby: Veľké odchýlky od daného formátu.

Výška v kohútiku: Pes nie menej ako 65 cm, sučka nie menej ako 60 cm.

Chyby: Výška psa v kohútiku od 60 do 64 cm, výška sučky v kohútiku od 58 do 60 cm.

Vážne chyby: Výška psa v kohútiku menej ako 60 cm, výška sučky v kohútiku menej ako 58 cm.

Osobitosti správania: Pokojná, vyrovnaná povaha. Prevláda reakcia charakterizovaná ako aktívna obrana.

Chyby: Nedostatok odvahy, bojovnosť.

Vážne chyby: Príliš veľká dráždivosť, zbabelosť.

Pohlavný typ: Dobre odlíšené pohlavie.

Psy sú mohutnejšie, silnejšie a masívnejšie ako sučky, s jasne zvýrazneným pohlavným dimorfizmom.

Vážne chyby: Pes typu sučky. Jednostranný alebo obojstranný kryptorchizmus.

Srst': Hrubá, rovná, s dobre vyvinutou podsadou. Na hlave a na hrudníkových končatinách je krátka, dobre priliehajúca ku koži. Podľa dĺžky srsti rozlišujeme psy na:

dlhosrsté (7-8 cm) na chrbte, na povrchu tela, najmä na ušniciach, krku, zadnej časti hrudníkových a panvových končatin a na chvoste, krátkosrsté (3-5 cm) a hladkosrsté.

Vážne chyby: Velmi krátka srst' bez podsady.

Mäkká, vlnitá alebo kučeravá srst'.

Farba: Biela, čierna, sivá, svetložltá, hrdzavá, sivohnedá, tigrovaná, strakatá a škvrnitá.

Hlava: Masívna, široká v lebkovej časti, s dobre vyvinutými lícnyimi kosťami. Ploché čelo so sotva znateľným prechodom k papuli. Papuľa je o niečo kratšia ako dĺžka čela, medzi očami široká a smerom k nosu sa takmer nezužujúca. Pri pohľade spredu a zvrchu sa javí ako pravouhlá a z profilu má tupú formu s hrubým, po okrajoch prevísajúcim horným pyskom. Nucháč je veľký, čierny. Pri psoch svetlého sfarbenia sa pripúšťa hnedý.

Chyby: Ľahšia hlava, výrazne vystupujúce líčne kosti, klenuté čelo, výrazný prechod od čela k papuli (veľmi zreteľný stop), vystupujúce nadočnicové oblúky. Skrátaná alebo predĺžená papuľa. Vráskavá koža na hlave.

Vážne chyby: Úzka, ľahká hlava, podlhovastá končistá papuľa.

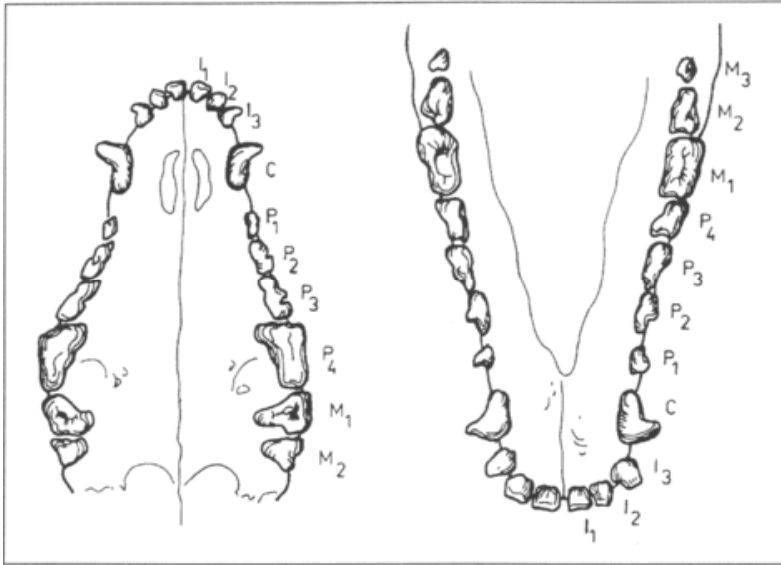
Ušnice: Malé, visiace, nízko nasadené, trojuholníkového tvaru (šteňatám sa ušnice krátko kupírujú).

Chyby: Vysoko nasadené, nekupírované ušnice.

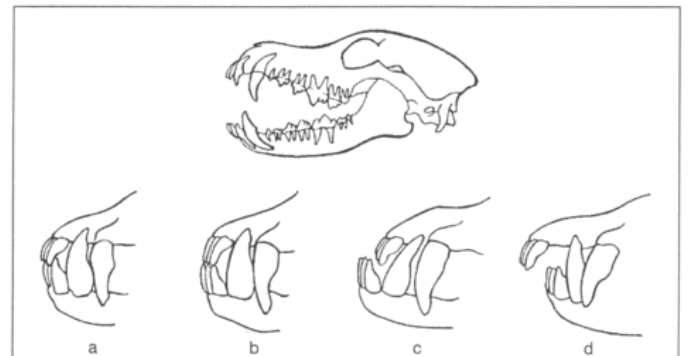
Oči: Tmavé, široko postavené, okrúhle, uložené v jednej rovine.

Chyby: Svetlé alebo šikmo uložené, ovisnuté mihalnice, bel'mo.

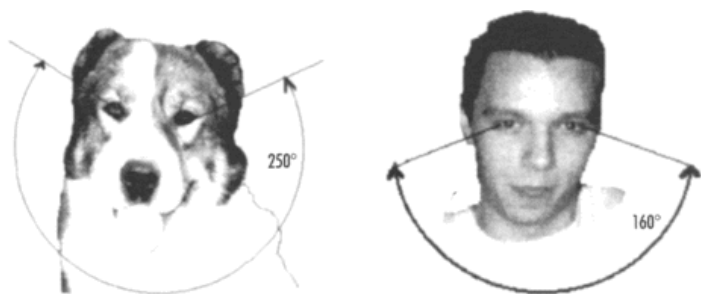
Zuby: Biele, silné, tesne pri sebe. Rezáky sú uložené v jednej rovine. Nožnicový záhryz.

23. Chrup psa: vľavo čeľusť, vpravo sánka, 11 až 13 - dentes incisivi (rezáky), C - dentes canini (špiciaky), Pz až P4 - dentes praemolares (črenove' zuby), M1 až M 2 - dentes molares (stoličky).

24. Záhryz psa: a - nožnicový, b - kliešťový, c - predhryz, d - podhryz.

25. Rozsah videnia psa a človeka.

Chyby: Opotrebovanie zubov neúmerné veku. Polámané zuby, ktoré nespôsobujú deformáciu záhryzu. Absencia viac než dvoch črenových zubov (P,) alebo jedného prvého (P,) a jedného druhého (Pz) črenového zuba. Jemný žltý povlak na zuboch.

Vážne chyby: Malé riedke zuby. Nepravidelne uložené rezáky. Všetky odchýlky od normálneho nožnicového záhryzu. Absencia jedného rezáka a jedného špicika. Absencia jedného črenového zuba (P3) alebo jedného črenového zuba (P4) a stoličky. Zuby so silne poškodenou sklovinou.

Krk: Krátky, svalnatý, nízko nasadený, vytvárajúci približne 30- až 40-stupňový uhol s líniou chrbta.

Chyby: Predĺžený krk so slabým svalstvom. Veľmi výrazný lalok.

Hrudník: široký, hlboký s okrúhlymi rebrami. Spodná línia hrudníka je na úrovni lakťov alebo nižšie.

Chyby: Ploský alebo menej vyvinutý hrudník. Zreteľne ovisnutá koža pod hrudníkom.

Vážne chyby: Ploché, úzke, malý, nedostatočne vyvinutý hrudník.

Brucho: Mierne vtiahnuté.

Chyby: Príliš vtiahnuté (ako chrt) alebo voľne padnuté (objemné) brucho.

Kohútik: Silne vystupujúci, výrazný najmä pri psoch. Výška v kohútiku, ktorá 0 1-2 cm presahuje krížovú oblasť.

Chyby: Nízky, nedostatočne nad líniu chrbta vystupujúci kohútik.

Chrbát: Silný, rovný, široký.

Chyby: Mäkký, prehnutý chrbát.

Vážne chyby: Sedlový alebo kaprí chrbát.

Bedrá: Krátke, široké, mierne klenuté.

Chyby: Predĺžené, rovné alebo príliš klenuté.

Vážne chyby: Dlhé, úzke, prepadnuté bedrá.

Zadok: Široký, svalnatý, takmer horizontálny.

Chyby: Trochu šikmý zadok.

Vážne chyby: Úzke, krátke, veľmi zrazený alebo veľmi vysoký zadok.

Chvost: Vysoko nasadený, kosákovitého tvaru.

ru, visiaci, dosahujúci k predpätiu. Krátko sa kupíruje.

Chyby: Nekupírovaný chvost.

Hrudníkové končatiny: Pri pohľade spredu sú rovné a rovnobežné. Dĺžka hrudníkových končatín až po lakte (od zeme až po lakety) je o niečo väčšia než polovica výšky psa v kohútiku. Uhol ramien a lopatiek predstavuje približne 1000. Predlaktie je rovné, masívne, dlhé, záprstie krátke, široké, pevné a zvislo postavené.

Chyby: Malá odchýlka uhla ramena. Laby sú mierne zbiehavé alebo rozbiehavé.

Trochu mäkké záprstie.

Vážne chyby: Rovné alebo príliš uzavreté lopatky, deformácia kostí končatín. Mäkké záprstie. Príliš zbiehavé, rozbiehavé laby.

Panvové končatiny: Rovnobežné, trochu napriamené v kolenných a päťových kĺboch, holene sú krátke, predpriehlavky masívne a postavené kolmo.

Chyby: Malé odklony od rovnobežného postavenia končatín, nevelké zblíženie päťových kĺbov a nepatrná strmosť.

Vážne chyby: Zreteľné odklony od rovnobežného postavenia končatín, skrivené končatiny a výrazná strmosť.

Laby: Silné, oválne, uzavreté.

Chyby: Otvorené, predĺžené, ploché laby.

Vážne chyby: Veľmi otvorené, ploché laby.

Pohyb: Pre toto plemeno je typickým pohybom skrátený klus a cval. Pri kluse sa končatiny musia pohybovať priamočiaro, pričom sa hrudníkové končatiny približujú k strednej časti tela.

Chyby: Nepatrné vybočenie od stanoveného pohybu.

Vážne chyby: Meravý, ťažkopádny pohyb.

Diskvalifikujúce chyby: Každý odklon od

správneho nožnicového záhryzu. Absen cia jedného rezáka alebo jedného špicia ka, (očného zuba), d'alej jedného z PM3 alebo jedného zo štyroch PM4, prípadne jedného molára (stoličky).

N.B.: Psy musia mať dva úplne vyvinuté semenníky, zostúpené v miešku.

Exteriér stredoázijského ovčiaka

V úvode štandardu sa uvádza, že ide o psa veľkého vzrastu, mohutnej alebo silnej konštitúcie s masívnou kostrou a silnými svalmi. Ak k týmto ukazovateľom pripočítame ešte vlastnosti, ako je smelosť, nedôverčivosť a nenáročnosť, pochopíme príčinu zvýšeného záujmu o tieto psy. Veď, kto by nechcel mať za strážcu domu neohrozeného, veľkého a spoľahlivého psa? A navyše psa, ktorý si na rozdiel od mnohých iných dnešných plemien, zachoval svoje pôvodné prírodné vlastnosti, najmä úžasne vyvinutý teritoriálny zmysel. Bezpečne stráži zverený objekt, pričom vôbec nezáleží na tom, či ide o dom, záhradu, farmu, byt, auto, rôzne iné objekty, alebo o osobu. V súčasnosti sa často takéto pes stáva pre mnohých priam nevyhnutným. Už spomínané určité rozdielnosti v typoch umožňujú rôzne pohľady na aziata, avšak platný štandard plemena by mal pre každého kynológa predstavovať základ.

Nemalo by sa napríklad stať, že sa pri hodnotení definuje pes s výškou v kohútiku tesne nad 70 cm ako pes na hranici spodnej výšky. Okrem akceptovania štandardu si stačí pozrieť namerané priemerné hodnoty v mnohých odborných zahraničných publikáciách a zistíme, že výška v kohútiku niečo nad 70 cm nie je v nijakom prípade spodnou hranicou. Treba však pripustiť, že súčasnému chovateľovi sa tento pes môže zdať malý, keď ho porovnáva s vyššími psami, a faktom zostáva aj to, že pre mnohých je pes s väčšou výškou v kohútiku atraktívnejší. Od ruských kynológov sa môžeme

dozvedieť, že mnohí chovatelia sa snažia postupne dosiahnuť väčšiu výšku v kohútiku, no nijaké zmeny sa doteraz neuskutočnili v štandarde stredoázijského ovčiaka, takže treba rešpektovať daný stav. Podobne čudne znie, ak niekto hovorí o hornej hranici výšky, keďže doteraz nie je stanovená. Prílišné rozdiely vo výške psov pôsobia na výstavách niekedy až nezvyčajne, najmä ak sa v jednom kruhu stretnú psy, z ktorých jeden má o 10 cm viac ako ten druhý. Pravda, nie vždy musí dosiahnuť lepšie hodnotenie vyšší pes. Veľmi rád si spomínam na 6. klubovú výstavu Mo/oss Clubu v Českej republike, kde stredoázijské ovčiaky posudzoval renomovaný rozhodca JERUZALIMSKIJ z Ruska. V nemalej konkurencii dokázal náš pes Akguš s výškou v kohútiku okolo 71 cm poraziť aj o 8 až 10 cm vyššie psy a stať sa klubovým víťazom. Neskôr tento pes svoje kvality potvrdil, keď sa stal šampiónom krásy. Náš prvý pes Kerim, importovaný z Ruska, je ešte o niečo nižší, ale čo je dôležité - všetci jeho potomkovia sú od neho vyšší a možno povedať, že počtom kvalitných potomkov patrí medzi najúspešnejšie plemenné psy nielen u nás, ale aj v okolitých štátoch. Jeho potomok Bekir už dosiahol výšku v kohútiku 77 cm a myslím, že tento dvojnásobný šampión sa stal dôstojným pokračovateľom svojho otca aj medzi plemennými psami. Keď bol Bekir ešte šteňaťom, nevedeli sme sa s manželkou dohodnúť, či si necháme jeho alebo Bima Bekirovho brata. Nakoniec sme sa dohodli na Bekirovi a Bim išiel k inému chovateľovi. Po čase sme chceli vedieť, do akej výšky vyrástol. Majiteľ nás informoval, že dosiahol asi 75 cm. A tak Bim, Bekir, Aram, Dujšen, Hodža a mnohé ďalšie psy prerástli svojho otca. V nijakom prípade však prostredníctvom Kerima, či Akguša nechcem propagovať psy s nižšou výškou v kohútiku, len poukázať na skutočnosť, že pre chovateľa existuje prijateľná cesta, ako postupne zvy-

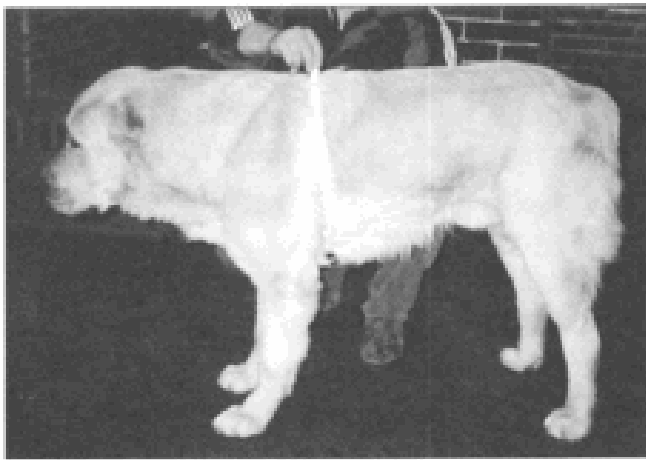
šovať túto výšku a zároveň upozorniť aj na to, že samotná výška je len súčasťou mnohých ukazovateľov kvality psa. Bohužiaľ, nájdu sa aj takí „chovatelia“, ktorí sa chcú za každú cenu pýšiť veľkým psom a neváhajú svojich štvornohých priateľov napchávať rôznymi prípravkami, najčastejšie hormonálnymi, aby ich doslova vyhnali do nevidaných rozmerov. Čo na tom, že zviera skôr či neskôr na takéto „kúry“ doplatí buď zlyhávaním orgánov, najčastejšie obličiek, pečene, srdca, alebo si to odnesú polámané kĺby, ktoré sa musia neraz operovať? Chovatelia podávajúci zvieratám podobné prípravky, ktoré sa nemajú ako brániť, by sa mali podľa môjho názoru trestať, lebo ide o týranie zvierat. Isteže, nie všetky veľké psy sú obeťami takéhoto počinu a do požadovanej výšky vyrastú aj prirodzeným spôsobom. V knihe Sredneaziatskaja ovčarka sa autori zmieňujú o svojej predstave výšky, ktorá by sa mala pohybovať od 75 do 85 cm, pričom 70 cm pre sučku pokladajú za vynikajúcu. Môj pohľad a nároky na výšku psa v kohútiku sú zatiaľ trochu skromnejšie. Niežeby som nemal záujem o vyššieho psa ako 80 cm v kohútiku, ale dosiaľ som ešte takého, ktorý by dosahoval okolo 85 cm a spĺňal moje predstavy, nevidel ani na výstavách, ani na iných kynologických podujatiach. Ani autori knihy nemajú v súčasnosti vyššie psy ako 80 cm, keď pes Zartaj je vysoký 78 cm a Tun-Chan 75 cm a svetový víťaz z Budapešti z roku 1996 - Bachtijar Zaisan, šampión z Ruska, asi 73 cm. Aj mnohé iné kvalitné psy dosiahli len priemernú výšku; napríklad Akguš, štvornásobný turkménsky šampión v súbojoch 75 cm, ukrajinský šampión Džingischán 74 cm, známi bojovníci Tochmet 78 cm, Koplan, asi najvyšší, 81 cm a podobne. Priemerné výškové hodnoty, ktoré nameral LABUNSKIJ, predstavovali 68 cm, kým známy kynológ PILŠČIKOV udáva zo 100 premeraných psov hodnoty výšky v kohútiku od 65 do 74 cm. Pravdou

a

b

c

d

26. Meranie psa: a - výška v kohútiku, b - šikmá dĺžka trupu, c - obvod hrudníka, d - obvod hlavy, e - obvod papulef- dĺžka papule, g - dĺžka hlavy, h - obvod záprstz'a.

je aj to, že pastieri a majitelia bojových psov sverne tvrdia, že pred 15-20 rokmi bývali psy mohutnejšie so silnejšími kostrami. Zrejme preto si mnohí chovatelia zaumienili vrátiť aziatovi jeho predchádzajúcu podobu. Je celkom možné, že raz príde čas, keď sa na výstave stretneme nie s jedným, dvoma, ale s viacerými psami, ktorých výška v kohútiku sa bude pohybovať okolo 80-85 cm, pričom sa zachová aj ich dostatočná harmonickosť a mohutnosť. Kým sa podľa mojej mienky v štandarde nezvýši spodná hranica, viac vyšších psov sa na výstavách tak skoro nevyskytne.

Kohútik psa je výraznejší, teda pes by mal byť na prvý pohľad rozpoznateľný od

sučky. Majitelia aziata by nemali zabúdať na to, že niektorým psom sa kohútik formuje veľmi dlho, niekedy aj do dvoch rokov. Do výšky aziat rastie najintenzívnejšie približne do veku 7 mesiacov a potom každý mesiac vyrastie len asi 1,5 cm.

So zreteľom na to, že ide o veľké plemeno, ktoré sa vyvíja dlhšie ako plemená stredného a menšieho veku, veľmi často sa stáva, že aj po jednom roku vyrastie o niekoľko centimetrov. Napríklad náš Ezar-baj mal vo veku jedného roka 79 cm a nakoniec v dospelosti dosiahol definitívnu výšku v kohútiku 81 cm. Podobne po jednom roku podrástol aj Bekir, i keď len o necelý centimeter. Ak po jednom roku veku vyras-

e

f

g

h

tie pes 0 1-2 cm alebo výnimočne i o viac, vo väčšine prípadov ide o psy, ktoré v dospelosti dosiahnu pomerne veľkú výšku v kohútiku. Okrem merania tejto výšky existujú ďalšie ukazovatele, ktoré pomáhajú spoznať psa podrobnejšie, ako je:

1. hmotnosť psa, 2. šikmá dĺžka trupu,
 3. dĺžka hlavy, 4. obvod hlavy,
 5. dĺžka papule, 6. obvod papule,
 7. obvod záprstia, 8. obvod hrudníka,
 9. index kostnatosti, 10. index formátu,
- pripadne ďalšie.

1. Hmotnosť psa

nie je zanedbateľným ukazovateľom, ale nie každý chovateľ má záujem zistiť skutočnú hmotnosť svojho psa, preto si radšej stanoví takú, akú by sám chcel. Potom často počujeme, že ten pes má 70 kg a druhý dokonca 80 kg alebo aj viac. Hmotnosť 65 až 70 kg je pre psa už veľmi pekným ukazovateľom a veru nie je ani u nás a pravdepodobne ani v zahraničí veľa psov, ktoré by ju výrazne prekračovali. Veľmi dobrá hmotnosť pre sučku je 45-50 kg, ale niekedy bývajú ľahšie, no nájdú sa i ťažšie. Myslím si, že minimálna prijateľná hmotnosť pre sučku je okolo 40 kg. Nevieť si totiž predstaviť, ako by napríklad sučka s 30 kg spĺňala podmienky štandardu.

Hmotnosť niektorých vybraných psov v našej chovateľskej stanici: Bekir 68-70 kg, Čambar 52 kg, Ejsar 55 kg a Cina 41 kg. Hmotnosť psa sa môže počas roka pohybovať v závislosti od ročného obdobia a celkovej kondície.

2. šikmá dĺžka trupu

je dôležitá na vypočítavanie indexu formátu, ktorý stanovuje štandard.

3. Dĺžka hlavy psov

sa pohybuje okolo 30 cm, u sučiek aj menej. LABUNSKIJ uvádza hodnoty, pri ktorých

sa priemerná dĺžka hlavy pohybovala od 27 do 28 cm. Vyskytli sa aj miery od 25 do 30 cm. Stredné hodnoty dĺžky hlavy podľa PILŠČIKOVA predstavujú 27-28 cm.

Dĺžka hlavy niektorých vybraných psov v našej chovateľskej stanici: Bekir 32 cm, Akguš 30 cm, 14-mesačný Issyk 30 cm, Arga 28 cm, Ambra 28 cm a Ejsar 29 cm.

4. Obvod hlavy

ovplyvňuje jej typ, a preto majiteľ psa s typom hlavy, ktorá sa niekedy označuje ako konská, musí rátať s tým, že obvod hlavy jeho psa bude menší ako psa s medvedbu hlavou.

Obvod hlavy niektorých vybraných psov v našej chovateľskej stanici: Bekir 63 cm, Akguš 61 cm, mladý Issyk 57 cm, Arga 55 cm, Ambra 53 cm a Ejsar 56 cm.

5. Dĺžka papule

sa obvyčajne pohybuje okolo 11-13 cm.

6. Obvod papule

by nemal byť menší ako 30 cm, aj keď táto miera tiež súvisí s typom hlavy. Pri kvalitných sučkách sa pohybuje okolo 32 cm a pri psoch 35 cm.

7. Obvod záprstia

podľa LABUNSKÉHO a PILŠČIKOVA predstavuje v priemere 13-14 cm. LABUNSKIJ zaznamenáva aj väčšie hodnoty, až 15 cm. Obvod záprstia je dôležitý pre výpočet indexu kostnatosti.

Najväčší obvod záprstia v našej chovateľskej stanici: Bekir 16 cm, Arga a jej dcéra Ejsar 14,5 cm.

8. Obvod hrudníka

by podľa ruských kynológov MYČKOVovej a BELENKIJAJ nemal pri kvalitnejších psoch klesnúť pod 100 cm. Ak však porovnáme namerané hodnoty uvedené v tabulkách, zistíme, že takáto miera sa nezaznamenala ani v jednom prípade. Z doterajších poznatkov usu-

dzujem, že 88-90 cm pre sučky a 93-95 cm pre psy sú už naozaj hodnotné miery. Pri týchto meraniach je veľmi dôležitý vek meraného psa, kondícia, ako aj meradlo, ktorým meriame.

9. Index kostnatostí
vypočítame podľa vzorca:

$\frac{\text{obvod zápästia}}{\text{výška v kohútiku}} \times 100 = \text{index kostnatostí}$

Napríklad ak náš Bekir má obvod zápästia 16 cm a výšku v kohútiku 77 cm, jeho index kostnatostí bude po vydelení a vynásobení zaokrúhlene 20,8. Čím je tento index vyšší, tým je to pre stredoázijského ovčiaka lepšie. Mal by sa pohybovať od 20 do 21, ale pri psoch s výškou v kohútiku pod 70 cm, by nemal byť menší ako 21.

Index kostnatostí v našej chovateľskej stanici: Bekir 20,8, Akguš 21, Issyk 21, Arga 21,3, Ambra 20,9, Ejsar 19,9.

10. Index formátu
vypočítame podľa vzorca:

$\frac{\text{šikmá dĺžka trupu}}{\text{výška v kohútiku}} \times 100 = \text{indexformátu}$

Napríklad ak má Ambra šikmú dĺžku trupu 69 cm a výšku v kohútiku 67 cm, po vydelení a vynásobení dostaneme index formátu 103.

Index formátu je súčasťou štandardu, preto by sa pri zaradovaní psov do chovu mal vypočítavať.

Meranie aziata je náročné pre jeho nedôverčivosť, preto treba psa nato pripravovať už od malička. Niekedy je naozaj hrozný pohľad na psy, ktoré pri meraní bojujú s celým okolím, dokonca i so svojím pánom. Obyčajne je to dôsledok nesprávnej výchovy, ktorá sa začína už u chovateľa, od ktorého sme si šteňa kúpili. Preto nie vždy sú zobrať miery správne, lebo niektoré psy je

Hodnoty namerané v krajine pôvodu (V cm)

Psy	Dĺžka hlavy	Dĺžka papule	Šírka hlavy	Výška v kohútiku	Výška v krížoch	Šikmá dĺžka trupu	Hĺbka hrude	Šírka hrude	Obvod hrude	Dĺžka prednej nohy	Obvod laby
I.	27	12	12	64	64	68	25	20	76	34	14
II.	29	13	14	70	71	74	29	18	78	37	14
III.	24	11	11	68	68	72	30	19	81	35	15
IV.	25	12	14	71	71	73	26	20	83	36	15
V.	30	14	15	81	81	81	34	22	98	44	17

Priemerné (najvyššie) miery podľa Myčkovovej a Belenkija

Pohlavie	Výška v kohútiku	Obvod zápästia	Index kostnatostí	Dĺžka hlavy	Obvod hlavy	Obvod papule
Pes	71 (94)	14 (18)	19,7 (23)	29 (35)	54 (70)	32 (40)
Sučka	65 (78)	12 (15)	18,5 (21)	27 (31)	46 (55)	28 (36)

Miery psov V chovateľskej stanici BOROJO (V cm)

	Výška	Hmotnosť (kg)	Dĺžka hlavy	Obvod hlavy	Dĺžka papule	Obvod papule	Obvod zápästia	Obvod hrudníka	Index kostnatosti	Index formátu	Šikmá dĺžka
Psy											
Bekir	77	68	32	63	13	37	16	97	20,8	103,9	80
Akguš imp. z Ukr.	71	50	30	61,5	12	35	15	90	21	103,5	74
Issik	73	55	30	57	13	34,5	15,5	87	21	104	76
Sučky											
Ambra	67	44	28	53	11,5	33	14	87	20,9	103	69
Arga	68	50	28	55	11,5	32	14,5	96	21,3	106	72
Ejsar	73	55	29	56	13	32	14,5	90	19,9	103,4	75,5

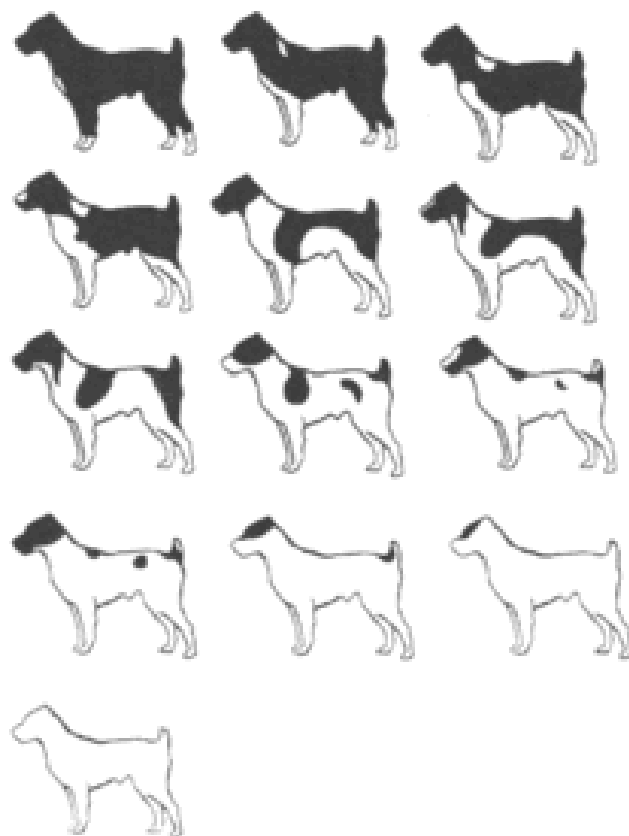
takmer nemožné odmerať. Okrem toho vždy záleží na tom, v akom veku sa pes meria, akým meradlom a v akej je kondícii. Miery 1- až 15-ročného psa budú mať iné hodnoty v jeho 3.-4. roku. Takisto dospelé sučky po šteňatách nameriame vyššie hodnoty, než mala v mladom veku.

Tu sa len potvrdzuje skutočnosť, že stredoázijský ovčiak patrí medzi plemená, ktorých vývoj sa končí až okolo tretieho roku veku.

Miery a tabulky sú len orientačnými pomocníkmi na zisťovanie kvality psa, takže by sme ich nemali preceňovať. Ved' načo by nám bol pes s vynikajúcimi mierami, keby nemal v poriadku chrup, alebo v niektorých iných ukazovateľoch nespĺňal požiadavky štandardu? U nás a podľa dostupných informácií aj v Českej republike alebo v Maďarsku sa získavanie mier obmedzuje najmä na výšku v kohútiku. Ruskí a ukrajinskí chovatelia zase radi premeriavajú na psovi skoro všetko, čo je možné merať. V Slovenskom klube ázijských a ruských ovčiakov (SKÁaRO) sa roku 1997 začala okrem výšky v kohútiku merať aj šikmá dĺžka trupu na vypočítanie indexu formátu. Som presvedčený, že onedlho pribudnú niektoré ďalšie merania.

Štandard stredoázijského ovčiaka uvádza dva typy srsti, podľa ktorých sa psy triedia na dlhosrsté a krátkosrsté. Bohužiaľ, niekedy psy s dlhšou srstou označujú mnohí neskúsení kynológovia za psy s krvou kaukazského ovčiaka. Prirodzene, nie je to pravda, lebo rozdiely medzi týmito plemenami nezávisia od dĺžky srsti alebo sivohnej farby, ale od úplne iných ukazovateľov. A okrem toho zabúdajú na skutočnosť, že napríklad existuje tiež kaukazský ovčiak s krátkou srstou. O sfarbení stredoázijského ovčiaka sme sa už zmienili, ale tu chceme pripomenúť, že v novom ruskom štandarde sa už nesprávne sfarbenie zaraďuje medzi diskvalifikačné chyby. Ide o čab-rakovité (sed/ové) sfarbenie, ďalej o geneticky podmienenú hnedú (pri hnedom ňucháči, mihalniciach, pyskoch a svetlých očiach) a popolavosivú (pri sivom ňucháči, mihalniciach, pyskoch a svetlých očiach) a mramorovú farbu pri akomkoľvek podklade. Za diskvalifikačnú chybu sa tiež pokladajú modré oči alebo oči rôznych farieb. Variabilnosť farieb aziata je pre mnohých chovateľov naozaj zaujímavá. Chovateľ často s napätím očakáva, aké farebné prekvenia mu šteniatka prichystajú. Môžu byť biele so škvrnami rôznych veľkostí, farieb

a neskutočných tvarov, zlaté, sivé s bielymi ponožkami, náprsenkami, čierne s pálením alebo v inej kombinácii. Zvláštnosťou je, že jednofarebné šteňatá, ktoré sa narodila ako sivo-hnedé, nadobudnú neskôr rôzne iné odtiene. Pred rokmi sa v našom prvom vrhu vyskytli práve takéto šteňatá, a keď prišiel vtedajší poradca chovu na kontrolu, hovoril, že z tých sivých sa neskôr stanú svetlé psy. Jeho predpoveď sa naplnila iba čiastočne, lebo Akir, Achab a Arga sú ešte tmavšie, ako keď boli šteňatami, Alma zmenila farbu na červenohnedú, podobne aj Asen. Biele psy so škvrnami zostali také isté, iba škvrny sú raz tmavšie, raz svetlejšie, čo závisí od ročného obdobia. Ani moja predpoveď sa nesplnila, keď som nedávno povedal kupujúcemu, že sučka sivej farby sa podľa všetkého zmení na plavú. On totiž plavú aj chcel, lebo sa mu páčil náš Bekir. Sučka však farbu nezmenila a zostala skoro taká istá, ako keď odchádzala od nás. Pri svojej predpovedi som totiž vychádzal z predchádzajúcich skúseností, lebo z jednofarebných šteniat, z ktorých sú mnohé v rodokmeňoch zapísané ako sivé, sa v dospelom veku vykl'ulo úplne iné sfarbenie, najmä plavé alebo červenohnedé. Niektorým zase zostala pôvodná farba. Napríklad šteňatá rovnakej sivej farby - Edigej, Ezarbaj, Ejsar, Efendy, Elbars, Djulbar, Džanym alebo Bekir, Cina, Inylček, Irtyš a mnohé ďalšie nadobudli v dospelosti inú farbu, než mali pri narodení. Edigej má krásnu hrdzavú farbu, pričom sa mu stratila aj úplne tmavá maska, Ezarbaj sa stal plavým psom, Ejsar zostala sivohnedá, no na rozdiel od Edigeja, jej tmavá maska zostala, Efendy je tehlovohnedý. Elbars zase najsvetlejší, Bekir plavý, Djulbar a Džanym sa stali hrdzavými, atak by som mohol pokračovať ďalej. Iba biele odznaky zostávajú a ak sa narodí čisto čierne šteňa, obyčajne zostane čiernym, iba niekedy sa mu dodatočne vyfarbia škvrny nad očami. Inokedy, ak sú tieto škvrny svet-

27. Variabilnosť sfarbenia stredoázyjského ovčie/ea
postupný prechod od čierneho k bielemu sfarbeniu.

lej farby, vidno ich už pri narodení. Jednofarebné alebo škvrnité psy často menia odtieň svojej farby v závislosti od ročného obdobia. Náš Bekir je v zime vždy tmavší ako v lete a hnedé škvrny Kerima na bielom podklade vyzerajú v zime takmer čierne. Sfarbenie môže v niektorých prípadoch psa nazaj zatriktívniť a okrem toho je známe, že ne jeden záujemca o stredoázyjského ovčika podmieňuje kúpu psa určitou farbou, často módnou, takže cieľom niektorých chovateľov sa stávajú psy určitého sfarbenia. Sám som mal na začiatku predstavy o jednofarebných stredoázyjských ovčiakoch, ale neskôr, keď sme vo vrhu nemali ani jedno škvrnité šteňa, zrazu nám také chýbali. Ak sa nám dnes také narodila, mám radosť, že som sa nerozhodol chovať iba jednofarebné aziaty. Ved' práve svojou rozmanitosťou farieb sa toto plemeno môže stať pre chovateľov príťažlivým

Ruský prírodovedec francúzskeho pôvodu KARL FRANCEVIČ RULJE (1814-1858) ako profesor zoológie Moskovskej univerzity svojho času pozoroval určité zákonitosti vo sfarbení niektorých zvierat. Najprv zo svojich poznatkov, získaných pozorovaním koní, konštatoval, že ak má kôň jednu alebo dve končatiny biele, sú to obyčajne panvové končatiny. Hrudníková končatina, aj to prevažne ľavá, býva biela iba vtedy, ak sú obe panvové končatiny tiež bielej farby. Neskôr profesor vo svojich pozorovaniach pokračoval a zistil, že rozloženie bielych škvŕn na koži kráv, psov a mačiek nie je náhodné. Tu uvádza aj teóriu, že neexistuje škvrnitý pes s tmavou hrud'ou. Pátrajúc vo svojej pamäti a predstavujúc si škvrnité psy, ktoré som dosiaľ videl, mi zatiaľ nezostáva nič iné, len túto teóriu potvrdiť. Z tej istej knihy sa dozvieme ešte jednu zaujímavosť, že totiž čierne psy akéhokoľvek plemena so žltými končatinami majú 2 neznámych dôvodov vo vnútornom kútiku oka žltú škvrnu.

Určite by sme vo svete farieb našli pri zvieratách ešte mnohé zákonitosti a rôzne zaujímavosti, myslím si však, že chovateľovi stredoázijského ovčiaka postačí ako jedna z najväčších atraktivít - narodenie rôznofarebných šteniat.

Kupírovanie ušnic a chvosta

Malé, nízko nasadené ušnice trojuholníkového tvaru sa šteňatám kupírujú. Rovnako sa kupíruje aj chvost, aj kosákovitého tvaru, ktorý dosahuje k predpätiu. Za chyby, ktoré sú okrem iného uvedené aj v štandarde, sa pokladajú nekupírované ušnice a nekupírovaný chvost. Úmyselne opakujem tieto skutočnosti, o ktorých som sa už zmienil, aby som upriamil pozornosť na skracovanie uš-

níc a chvosta. V niektorých štátoch je totiž kupírovanie najmä ušnic rôznymi sankciami zakázané. Priznám sa, že tomu celkom nerozumiem. Lebo ak súčasný štandard hovorí jasnou rečou a je oficiálne schválený najvyššími Wnologickými orgánmi FCI, teda nevidím dôvod diskriminovať majiteľov, ktorí majú svoje psy upravené v rámci týchto smerníc. Chápem, ak napríklad nemeckí chovatelia zmenili názor na kupírovanie svojho plemena, ako je nemecká doga alebo doberman, ale ruskí chovatelia (aspoň doteraz) o takéto zmeny neprejavili záujem.

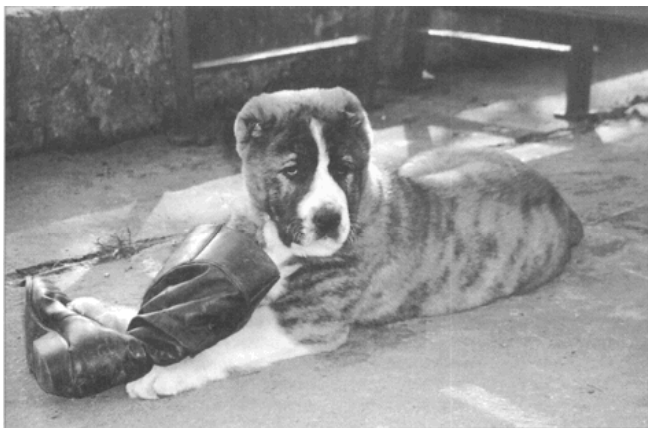
Ako chovateľ sa jednoznačne prihovám, aby aziat zostal takým ako po mnohých stáročia, ato nielen exteriérom, ale aj svojimi povahovými vlastnosťami. Možno uvažovať i tak, že skracovanie ušnic neplní iba funkciu ochrany pred zvieracím nepriateľom, ale že pes i vďaka krátkym ušniciam získava odlišný charakter od svojich ušatých kolegov.

Samozrejme, všetko sú to iba úvahy, ktoré nemusia nájsť u každého chovateľa pochopenie. Môžem však potvrdiť, že kedysi, keď sme kupírovali šteňatá približne vo veku asi troch týždňov, zaznamenali sme v ich správaní očividný rozdiel. Jednoznačne začali reagovať na vzruchy čulejšie, omnoho viac vrčali a stali sa agresívnejšími. Určite aj preto, lebo tesne po kupírovaní boli citlivé na akýkoľvek dotyk, ale rozdiel v ich správaní bol naozaj značný. Dnes skracujeme ušnice a chvosty medzi tretím a piatym dňom ich života, lebo v tomto veku sú šteňatá vďaka materskému mlieku ešte dostatočne imúnne a okrem toho rany nie sú veľké, takže sa dobre hoja. O pár hodín už ani nevedia, že nejaký zákrok podstúpili. Určite je to lepšie urobiť v takom útľom veku, lebo staršie šteňatá sa často medzi sebou kľbčia, takže neraz si vytrhávajú stehy, čím sa im na ušniciach obnovia rany. Ušni-

ce i chvosty sa psom v Strednej Ázii kupirujú od nepamäti, hoci niekedy sučkám ich ponechávajú. Dlhý chvost nechávajú aj niektorým psom, no ušnice skracujú, lebo sú najmä pri boji príliš zraniteľné. Prvým našim šteňatám sme nechávali veľmi krátke chvosti'ky, no neskôr, pozorujúc mnohé ruske', ukrajinské a turkménske psy, sme dĺžku chvostov prispôbili ich trendu, teda zostávajú dlhšie.

Chvost je súčasťou prejavu psa a ten, ktorý si ho hrdo nesie, dokumentuje nim svoje sebavedomie a odvahu. Od pastierov

v Strednej Ázii sme sa dozvedeli, že niekedy sa narodia šteňatá bez chvosta, čo sa niekedy označuje ako „medvedi“ chvost. Túto udalosť miestni obyvatelia vnímajú ako boží dar. Názory na bezchvosté šteňatá nemajú všetci odborníci rovnaké. Jedni tvrdia, že ide o defekt, ini zase hovoria, že niet žiadneho dôvodu obávať sa tohto javu. Či už krátky chvost od narodenia, alebo dodatočne skracovaný, patria spolu s kupírovanými ušnicami neodmysliteľne k aziatovi a určite neexistuje nijaký rozumný argument, ktorý by to mohol poprieť.

28. Malý Cingo stráži svoju korisť.

Povaha . Výchova . Výcvik

Rozdelenie psov podľa typu vyššej nervovej činnosti

V úvode tejto časti by som chcel pripomenúť vynikajúceho etológa EBERHARDA TRUM-LERA, ktorý hovorí, že v podstate z biologického hľadiska žiadna slabá povaha neexistuje, ale nanajvýš sa môže hovoriť o slabých nervoch a zvýšenej citlivosti.

Akademik I. P. PAVLOV sa podrobne zaoberal štúdiom procesov dráždenia a útlmov, ktoré súhrne nazval vyššou nervovou činnosťou. Pri rozdelení pováh psov do typu podľa vyššej nervovej činnosti vychádzal z troch základných hľadísk, a to zo sily procesov podráždenia a útlmu, z vyrovnanosti týchto procesov a z pohyblivosti týchto procesov. Následne zaradil psy do týchto základných typov:

Melancholik - slabý typ.

Proces podráždenia je slabý s nízkou hranicou výkonnosti buniek. Psy sú väčšinou nepokojné & unáhlené.

Flegmatik - vyrovnaný, pomalý typ.

Procesy podráždenia a útlmu sú silné, ale s menšou pohyblivosťou. Sú to pomalé psy, so sklonom k ťažkopádnosti.

Sangvinik - vyrovnaný, pohyblivý typ.

Silné procesy podráždenia a útlmu sú v rovnováhe. Ľahko prechádzajú z podráždenia do útlmu. Tento typ sa pokladá za najvhodnejší pre výcvik a službu.

Cholerik - nevyrovnaný, silný dráždivý typ.

Do tohto typu patria psy so silným procesom podráždenia, ale so slabým procesom útlmu.

Existujú aj psy, ktoré nemožno jednoznačne zaradiť do uvedených typov, teda základné uvedené typy sa určitým spôsobom môžu prelínať.

Povaha

Mnohým majiteľom, ba dokonca i chovateľom aziata nie je charakter tohto psa celkom jasný. Navzdory tomu, že štandard plemena pokladá prílišnú dráždivosť za vážnu chybu, vidíme, ako niektorí ľudia s obdivom hľadajú na „zúrivého“ psa, ktorý s obľubou napadne i rozhodcu. Často zabúdajú na skutočnosť, že aziat má byť predovšetkým vyrovnaný a pokojný. Samozrejme, ak je takýto pes špeciálne vycvičený na vykonávanie poriadkovej služby alebo na strážne účely, budú jeho reakcie prudšie, ale také služobne vedené psy zatiaľ na výstavách stretávame len zriedkavo. Tu však treba pripomenúť, že akéhokoľvek služobne vedeného agresívnejšieho psa musí majiteľ bezpodmienečne zvládnuť a mimo výstavného kruhu mu nasadiť náhubok.

Neraz som sa na kynologických podujatiach stretol s tolko „obdivovanými zúrivými psami“, ktoré, ak človek podišiel k nim trochu bližšie, cúvli do bezpečnej vzdialenosti, odkiaľ hrozivo vrčali. Psom s takouto reakciou jednoznačne chýba sebavedomie a majiteľ sa v krízovej situácii na ne nemôže

spoločnú. Tieto psy totiž vo väčšine prípadov neochraňujú majiteľa alebo zverený majetok, ale predovšetkým seba. Dostatočne sebavedomý a vyrovnaný aziat ;; primeranou dávkou agresie je pre svojho pána najlepšou zárukou bezpečnosti.

Medzi naše prvé psy patrili importovaný pes Kerim a u nás odchovaný Amur Ružová cesta. Boli skoro rovnakého veku. V tom čase sme ešte len začínali skúmať ich charakter, ale už podľa prvých poznatkov bol Kerim iný než Amur. Kerim so sučkou Li prileteli z Barnaulu a strávili v lietadle asi 16 hodín. Hneď po príchode boli u nás ako doma, vôbec nebolo poznať, že majú za sebou dlhú cestu bez potravy a vody. Amur, ktorého sme nazvali Maco, bol ako šteňa omnoho opatrnejší a nedôverčivejší. Tieto rozdielnosti sa prejavili aj neskôr a Amur zostal plachejší ako Kerim. Navonok pri nácviku obrany síce hrozivo ceril zuby, ale od figuranta si udržiaval patričnú vzdialenosť. Útok vyrovnaného Kerima bol omnoho sebavedomejší a aktívnejší. Razantný útok ročného psa spôsobil po zahryznutí do ochranného rukávca figurantovi až podliatiny, čo tak často nevidno. Neskôr Kerim viackrát dokázal svoj obdivuhodný charakter a nejedného človeka presvedčil, že ak pes krúti chvostom, nemusí to byť vždy iba prejavom radosti.

Chvost je naozaj významným ukazovateľom psieho sebavedomia. Ak pes krúti vzpriameným chvostom, oznamuje svoju silu okoliu prostredníctvom látok, nazývaných feromóny, pomocou ktorých sa zvieratá navzájom poznávajú. Človek takisto vylučuje tieto látky, ale nedokáže ich tak rozširovať ako psy alebo iné živočíchy. Stiahnutý chvost svedčí o bojovnosti psa, preto ho nezdvíha ani ním nekrúti, aby spod neho nevychádzali signály svedčiace o jeho strachu. Ak sa raduje, tiež krúti chvostom, my však musíme byť na tento prejav jeho radosti, aspoň pri aziatovi, opatrní.

Raz k nám prišiel opravár chladničiek, ktorý tvrdil, že keď Kerim krúti chvostom, určite sa teší, preto sa rozhodol cez pletivo ho pohladkať. Druhý raz to už určite nezopakuje. Ešteže bolo pletivo dosť husté. Považha psa je podmienená geneticky, ale okrem vrodenej schopnosti má na jej formovanie obrovský vplyv často málo docenovaný prístup chovateľa. Neskôr charakter psa dotvára jeho majiteľ. Iba nekonečná dôvera medzi psom a človekom a rešpektovanie aziata ako zviera, ktoré je bytostne spojené s prírodou, umožní z neho vychovať normálne socializované zviera, schopné vykonávať službu, ktorú od neho požadujeme.

Výchova

Podľa mojich skúseností je **výchova šteňaťa u chovateľa jednou z najdôležitejších podmienok formovania povahy psa a ak sú určité zásady, ktoré platia všeobecne pre všetky plemená, pri aziatovi treba tieto zásady dodržiavať omnoho prísnejšie.**

Absolútne je nesprávne, ak niektorý chovateľ pre určitú nespútanosť tohto plemena a nedobrý vzťah so sučkou, nemá po jej okotení kontakt so šteňatami. Skrátka sučka ho k nim nepustí, a keď ich uvidí až neskôr, vtedy je už príliš neskoro na nadviazanie takého vzťahu, aby z nich vyrástli normálne zvieratá, ktoré nebudú nebezpečné pre ľudí. Vek medzi 4. až 7. týždňom, ktorý sa označuje ako obdobie vpečaťovania, je veľmi dôležitý pre formujúci sa charakter a čo sa vtedy zviera nenaučí, to už nikdy nedohoní. Je dokázané, že šteňatá, ktoré prichádzali do styku iba s jedným človekom, zostali neskôr k cudzím ľuďom plaché. Naopak. zo šteniat, ktoré hladkali mnohé osoby, sa vyvinuli dostatočne socializované psy. Takéto jedince majú pre človeka oveľa väčšiu hodnotu ako psy, z ktorých sa pre nedostatok kontaktu s ďalšími osobami

stali maximálne neprispôsobivé a nebezpečné zvieratá. Väčšia hodnota socializovaných psov, ktoré v mladosti často hladkali, nespočíva len v ich spoľahlivosti, ale aj vtom, že nemajú strach z človeka, čo však nemožno povedať o psoch, ktorým vo veku šteňaťa majitelia bránili v akomkoľvek styku s človekom. Niekedy na prvý pohľad mimoriadne ostrý a nekompromisný pes pri priblížení človeka cúva a snaží sa vyhnúť priamej konfrontácii. No akonáhle sa človek otočí a odchádza, snaží sa ho napadnúť zozadu. To je typický príklad nedostatku sebavedomia, často spojeného so strachom pred nepoznaným. Pes vychovávaný normálnym spôsobom, ktorý má prirodzený vzťah k človeku, sa v takejto situácii správa inak. Príčinou bojazlivého správania sa psa v určitej situácii nemusí byť vždy nesprávny postup výchovy zo strany chovateľa. Príčinou môže byť takisto nesprávna výchova zo strany majiteľa.

Raz k nám na cvičisko, kde už figuranti mali vďaka množstvu našich psov pomerne bohaté skúsenosti s aziatmi, prišla istá mladá dáma s obrovským psom, ktorý na výstavách a kynologických podujatiach pôsobil veľmi sebavedomým dojmom a nebojácne útočil na cudzích. Na bonitácii pri zaraďovaní do chovu dostal zo skúšky povahy najvyššie ohodnotenie, teda 5. Majiteľka prejavila záujem odskúšať si svojho psa a náš figurant jej vyhovel. Pes čakal priviazaný o strom a sledoval človeka s rukávcami, ktorý sa k nemu s krikom približoval. Reakcia bola primeraná a ako sa na správneho aziata patrí, nepriateľa k sebe nepustil, zúrivo vrčal a štekal. O to bolo naše prekvapenie pri druhom útoku väčšie, keď mu figurant iba ukázal palicu, ale sa ho ani nedotkol. Pes ušiel do bezpečnej vzdialenosti a zrazu stratil záujem o obranu, či dokonca o protiútok, len z diaľky štekal. Jednoducho sa bál. Náš figurant sa ospravedlňoval, ale jeho chybou to nebolo, veď proti psovi ne-

TEXTY K FAREBNEJ PRÍLOHE NA STRANÁCH 53-56

17. Sučka LI (Kaštan x Kajra)
je prvou šampiónkou Slovenska
18. KERIM (Asman x Dea) je úspešným
zakladateľom chovu, jeho potomkovia získali
veľa klubových víťazstiev a 7 šampionátov
19. GARU CÍMN (Bekir x Arga Borojo)
2-krát víťaz Moloss klubu, šampión CR)
20. BIM BOROJO (Kerinz x Arga Jacer)
2-krát klubový víťaz, m. Zorálek)
21. BEKIR BOROJO (Kerim x Arga Jacer)
2-krát šampión, klubový víťaz,
m. B. Kopeliovič)
22. ARGA BORG/O (Kerim x Li)
(šampiónka SR, m. Kopeliovič)
23. GALINA BOROIO (Bekir x Arga)
(šampiónka ČR ml., európska víťazka '99,
m. Hřebačková)
24. CINA BORG/O (Kerim x Arga Jacer)
má takmer ideálny tvar hlavy
(európsky víťaz '98, m. Kopeliovič)
25. BEKIR (vľavo) a CINA (vpravo)
26. ALMA BORG/O (Kerim x Li)
(šampiónka SR, m. Ing. Hujsi)
27. ARAMBOROJO (Kerim x Li)
(šampión SR, m. JUDr. Madzin)
28. AMBRA BOROJO (Kerim x Li)
(klubový víťaz, m. Kopeliovič)
29. DŽAMILA BOROJO (Kerim x Li)
3-krát šampiónka, m. MUDr. Horecký)
30. EFENDYBOROIO (Loss Batyr Chan x Arga)
(výborný, m. Reichbauer)
31. DŽAMBO - import z Ukrajiny
(šampión Maďarska, m. Vinnai)
32. EIS/IR BORG/O (Loss Batyr Chan x Arga)
(šampiónka SR, m. Kopeliovič)
33. Šteňa stredodžzjskeho ovčiaka
34. DŽINGISCHÁN (Džigerino x Csara)
(šampión Ukrajiny)
35. DŽIGERINO - starý bojovník

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

postupoval ani spolovice tak tvrdo ako na mnohé iné aziaty, ktoré mal možnosť poznať pri príprave na skúšku povahy. Majiteľka iba sucho skonštatovala, že o strachu psa z palice už dávno vedela a podľa našej mienky iste preto, lebo ju na psovi niekedy už vyskúšala. Bez diskusie možno povedať, že zlyhanie psa zapríčinilo nesprávne zaobchádzanie majiteľky, ktorá si rešpektu svojho psa vynucovala neprímeraným spôsobom. Ešte sa zmienim k obdobiu nazývanom vpečaťovanie. Uvediem niektoré príklady, ktoré potvrdia, aké dôležité je venovať šteňatám pri výchove patričnú pozornosť a do určitej miery sú dôkazom toho, že v našej chovateľskej stanici postupujeme pri formovaní charakteru mladých psov správne.

Pred rokmi sme predali ako šteňatá sučky Ambru a z iného vrhu Cínu. Zhodou rôznych náhod sme ich v dospelom veku odkúpili späť. Ambra bola trojročná a Cina mala vyše dva roky. Ambru sme dostali v strašne zúboženom stave. Nielenže bola neuveriteľne chudá a od reťaze mala srst' na krku celkom vypíznutú a čiernu, ale majiteľ jej nechal v zadnej nohe kovový klin, ktorý už bolo treba dávno odstrániť. Keď bola malá, zlomila si nohu, a odvtedy má v kĺbe kov, ktorý už dodnes tak zrástol s kosťou, že sa už s ním nedá nič robiť. Nechcem ani len pomyslieť na to, čo si všetko vo svojej mladosti vytrpela. Po pár mesiacoch, keď sme ju dali postupne do poriadku, stala sa z nej perfektná sučka a neskôr výborná matka. Hneď spočiatku vyhrala dve dôležité výstavy za sebou (klubovú a medzinárodnú) a hoci ešte vôbec nebola v ideálnej kondícii a v určitých momentoch sa správala dosť opatrne, bolo na nej vidieť, ako sa jej zo dňa na deň začína život čoraz viac páčiť. Oblúbila si celú rodinu a dodnes nám všetkým prejavuje neuveriteľnú vd'ačnosť, len potravu si stráži tak, že iba ťažko jej ju môže niekto zobrať.

Podobne aj jej sestra po otcovi Kerimovi Cina, ktorú sme ako šteňa predali, sa k nám po rokoch vrátila. Bola oveľa utiahnutejšia a nedôverčivejšia. Ak cudzí človek vošiel do dvora, ušla na koniec záhrady, a odtiaľ štekala. Trochu sme mali spočiatku obavy, ale verili sme, že svoje stresy z minulosti postupom času prekoná. Trvalo jej to o trochu dlhšie ako Ambre, ale po piatich mesiacoch sa z nej stalo normálne, vyrovnané zviera. Kto ju videl na medzinárodnej výstave v Brne a poznal predtým, len ťažko chápal jej premenu. Nebála sa ničoho, ani množstva ľudí v hale, ani schodov, a keď sa suverénnym spôsobom prezentovala v kruhu, podarilo sa jej dokonca svoju prvú výstavu vyhrať. Neskôr získala ešte mnoho ocenení a dnes je čakatelkou šampionátu dvoch krajín. Okrem toho je veľmi dôležitá aj skutočnosť, že keby niekto nežiadúci vošiel do jej teritória dnes, reagovala by úplne inak ako predtým. Určite by cudzieho človeka napadla. Svoj dobrý charakter dokázala spolu s Ambrcu, keď pri skúške na zaradenie do chovu dostali najlepšie ohodnotenia.

Premeny k lepšiemu jednoznačne pripisujem správnej výchove, keď boli obidve ešte šteňatami. Znovu sa potvrdilo, že obdobie vpečaťovania má vo vývine povahy neoceniteľnú úlohu.

V úvode som naznačil, že zatiaľ v jedinej knihe o stredoázijských ovčiakoch, ktorá vyšla v Českej republike, sa uvádzajú niektoré odporúčania, ktoré nie celkom správne informujú majiteľov, ako majú 3 aziatom zaobchádzať. Napriek tomu, že nemám záujem o polemiku, k poznámke o tom, aby majitelia stredoázijských ovčiakov nikdy nedovolili hladkať svoje šteňa cudzím osobám, mám zásadne negatívne stanovisko. Pri svojej argumentácii sa, samozrejme, opieram nielen o svoje skúsenosti, ale aj o všeobecné kynologické pravidlá pri výchove a v neposlednom rade o poznatky vynikajúceho etológa - spomínaného E. TRUM-

LERA. Je to pniš závažná vec, aby ju bolo možné ignorovať. Šteňa musí predovšetkým vedieť, že človek je tvor, ktorý mu neublíži, a niet dôvodu, aby sa ho bálo. Nech si nikto nemyslí, že ak svojho psuka nechá do určitého obdobia hladkať a dovolí mu hrať sa s ľuďmi, že sa z neho nestane dobrý ochranca alebo strážca. Naopak, neskôr bude pes istejší. Podobne ako ani malým deťom nie je vždy pňjemný prejav rodinných príslušníkov, keď ich stískajú, ňaťahujú či maznajú sa s nimi, takisto ani šteňaťu nemusia byť vždy príjemné takéto dôkazy lásky. Hovoriť však otom, že hladkaním trpia, je niečo neuveriteľné, lebo ak nemajú možnosť kontaktu s viacerými ľuďmi a naozaj pri pohladkaní doslova trpia, určite bude v ich dospelosti trpieť niekto iný. Chcel by som tiež upozorniť na to, že aj povaha aziata sa vyvrja, podobne ako jeho telesná schránka, pomerne dlho, a nie vždy sa skončí vo veku dvoch rokov. Naopak, až po dvoch rokoch sa najmä vplyvom veku, pohlavných, ako aj bojových skúseností stáva pes sebavedomejší, vyzretejší a jeho reakcie budú určite iné ako predtým.

Ako príklad okrem mojich psov, ktoré dosiahli svoju podobu aziata vo veku okolo troch rokov, za všetkých ostatných spomeniem Bima Borojo. Tento pes bol vychovaný ako dobrý a ani jeho majitelia nemali nikdy problém, ak ho všetci známi hladkali. Pes takmer do dvoch rokov akceptoval návštevy a jeho jedinou starosťou bolo sprevádzať domácich, ak niekto zazvonil, a oni išli otvoriť. Počas všetkých návštev sa vol'ne pohyboval, mal prístup do domu a všetko iba potichu sledoval.

Raz sme sedeli s jeho pánom a paňou pri kozube a horlivo debatovali. V dobrej nálade sme nechtiac zvýšili hlas a Bim, na ktorého som aj zabudol, sa zrazu objavil pri nás, pohľadom skúmajúc celú situáciu. Videl som, ako ma pohľadom fixuje, a tak som sa pre istotu nehýbal. Nič nerobil, ani nevrčal,

iba sa pozeral, či jeho pánovi nehrozí neje-“_ké nebezpečenstvo. Vtedy mal ešte iba nie- fčo vyše dvoch rokov. V troch rokoch na me- f dzinárodnej výstave už jasne dával najavo, že akékoľvek kamarátstvo s cudzími sa pre neho skončilo. Na začiatok pohrýzol odvážnu chovateľku, ktorá si ho chcela na medzinárodnej výstave odfotografovať a prekroči- ._f la zakázanú hranicu.

O pár mesiacov sme boli Bima navštíviť aj s niektorými kolegami, no vtom čase sme už všetci pochopili, že sa s ním už nedohodneme. Jeho pán nás síce ubezpečoval, že Bim je stále dobrý a útok na výstave bol náhodný, my sme mu však oprávnene neverili. Približne odvtedy musí byť Bim celý deň oddelený od návštevníkov. Keď dnes prídeme za majiteľom na návštevu, Bim nám len potvrdzuje, že predchádzajúce obavy z možného napadnutia boli opodstatnené. Na dnešných hosti reaguje veľmi agresívne a mne sa zdá, že ani ten plot, ktorý nás od neho delí, nie je príliš bezpečný.

S výchovou aziata treba mať dostatok trpezlivosti a postupne ho zoznamovať s výdobytkami civilizácie a privykať na náš svet. Musí mať dobrý základ vo výchove a veľmi dôležité je, aby svojmu pánovi nekonečne dôveroval. Ak to bude tak, urobí pre neho úplne všetko, čo je v jeho silách. Nikdy nezapudnem na tie chvrle, ktoré ma presvedčili o nenahraditeľnosti dôvery medzi psom a jeho pánom. Naše psy nám to určite potvrdili. Veď určite nie je bežné, aby sa taký veľký a k cudzím osobám nedôverčivý pes nechal röntgenovať bez anestézie.

S našimi aziatmi sme to na veľký údiv zverolekára dokázali. Nebolo ľahké vyložiť 65-kilogramového Edigeja alebo Ezarbaja na stôl a udržať ich tam bez pohybu, aby sa snímka vydarila. Aj sučka Li prejavila veľkú statočnosť, keď sa jej po cisárskom reze uvoľnili stehy a zverolekár ju zošival bez uspania. Držal som ju za hlavu, hladkal, a ona to znášala bez jedného zakňučania,

akoby vedela, že jej nikto nechce ublížiť. Bez vzájomnej dôvery medzi nami by to bolo absolútne nemožné.

Ak sa vzťahy medzi človekom a stredoázijským ovčiakom nenarušia pri výchove alebo nesprávnom výcviku, obavy z neopodstatneného napadnutia ktoréhokoli'vek člena rodiny sú zbytočné.

V začiatkoch chovu tohto plemena u nás mi jeden chovateľ ukazoval veľmi zlého, agresívneho psa. Hovoril, že sa mu nemôže ani pri kŕmení otočiť chrbtom, lebo by ho pes napadol. Musí byť hrozné, báť sa vlastného psa, ktorý má svojho pána predovšetkým chrániť. Bohužiaľ, i na línologických podujatiach sa stretneme s takými psami, ktoré nemajú problém vyceriť zuby aj na svojho pána. Stáva sa to, ak im napríklad bráni v útoku na iného psa, ale i vtedy, ak si nechcú dať pozrieť od rozhodcu chrup. Väčšinou ide o psy, ktoré sa len veľmi ťažko zmenia k lepšiemu, ba naopak, časom sa pre svoju nevyspytateľnosť a nedôveru k svojmu pánovi stávajú pre okolie ešte nebezpečnejšie. Také psy nerobia dobrú službu tomuto plemenu a neraz ich čaká smutný koniec.

LABUNSKIJ vo svojej knihe hovorí o jednom základnom pravidle, ktoré sa musí pri výchove aziata nevyhnutne dodržiavať. Tohto psa totiž nikdy nesmieme biť. Podľa mojich doterajších skúseností sa stotožňujem s profesorom a dodávam, že ak sa náhodou stane, že človek aziata potrestá tvrdším spôsobom, vzápätí sa s nim musí udobriť. Priateľské správanie k psovi musí prevládať nad množstvom trestov. Iba týmto spôsobom možno vybudovať dôveru medzi človekom a stredoázijským ovčiakom. Napriek tomu, že každý chovateľ vidí na tom „svojom“ plemene to najlepšie, som si istý, že takou vďačnosťou a oddanosťou, akou vyniká stredoázijský ovčiak, sa pri iných plemenách stretneme len veľmi zriedka.

Raz sme predali je psíka Asena, ktorý mal vtom čase asi rok. Pani, ktorá si ho kú-

pila, mala pri dome ešte jedného starého, už poloslepého nemeckého ovčiaka, ktorého mala veľmi rada. Po príchode domov sa Asen stal okamžite jej miláčikom, a pani nám povedala, že tolko porozumenia, lásky a oddanosti, ktoré našla u tohto aziata za pár dní, od svojho staručkého nemeckého ovčiaka nikdy nezažila. Asen od začiatku akceptoval svoju novú paniu a od prvého dňa ju strážil ako oko v hlave a nikoho k nej nepustil. Dokonca ani človeka, ktorý ho novej majiteľke do Bratislavy autom priviezol.

O vďačnosti aziata svedčí aj príhoda z Kerimovej mladosti. Kerim bol už od malička veľmi pribojný, nikoho okrem mňa nebral vážne a celú rodinu akoby len trpel. Ako štvormesačný zaútočil na poradcu chovu, ktorý ho prišiel otetovať. Na domácich síce nebol zlý, ale ani príliš priateľský.

V isté zimné ráno spadol náš Kerim do odkrytej žumpy. Nikto nevie, ako dlho tam bojoval o svoj život, ale nebyť jeho úžasnej náтуры, asi by sme ho dnes nemali, a ja by som to priateľovi, ktorý ju nechal odkrytý, nikdy neodpustil. Ešte som bol v posteli, keď ma z nej vytiahol krik manželky. Neváhal som a vybehol do záhrady. Keď som zistil, čo sa stalo, skočil som do žumpy. Našťastie, voda mi nesiahala až nad hlavu. Počul som sa mi za asistencie celej rodiny podarilo Kerima vytiahnuť. Manželka sa ho hneď ujala, vo vani ho osprchovala a vysušila sušičom. Na mňa si v tej chvíli ani nezmyslela. Pes bol o 20 minút čistučký a voňavý, čo sa o mne povedať nedalo. Pravda, Kerim jej to nikdy nezabudol a jeho správanie k nej sa úplne zmenilo. Predtým odmeraný pes sa jej od toho času dokázal aj zalíškať. Dokonca si odvtedy nechal siahnuť aj do misky. Potrava je pre stredoázijské ovčiaky „posvätná“, ale Kerim sa pri siahnutí do misky správa hrdinsky, teda neuhryzne, ale pretože ho to prirodzene nutká, radšej odvráti hlavu, aby nevidel tú drzosť, ktorú samozrejme, toleruje iba nám.

Na Kerimovi a sučke Li sme získavali prvé poznatky o stredoäzijských ovčiakoch, ktoré sme si na ďalších psoch overovali. Od týchto začiatkov som spoznal mnohé psy, ktoré boli naozaj dobré, spoľahlivé, ale videl som aj psy plaché, príliš bojazlivé, nezvládnuteľné. S typickým flegmatikom som sa stretol iba raz. a jeho majiteľ hovoril, že ak by vošiel do miestnosti, kde by sa tento pes zdržiaval, zlodej, pravdepodobne by doň zakopol.

Možno povedať, že nie všetky stredoázijské ovčiaky sú rovnaké, ale ich prevažná väčšina má veľmi dobré prirodzené jadro, ktoré sa pri správnej výchove psa od útlej mladosti zachováva neporušené. Práve táto prirodzenosť spolu s ostatnými vynikajúcimi vlastnosťami zaručuje tomuto plemenu skvelú budúcnosť. S aziatom možno určite dobre vychádzať, ale v neposlednom rade to závisí od nášho pochopenia jeho mentality a rešpektovania ako plemena, hoci sa niekedy pre jeho nespútanosť musíme vyzbrojiť značnou dávkou trpezlivosti. Určite to však za to stojí!

Najlepšie je, ak psa berieme takého. aký je, a rešpektujeme jeho špecifiká. Reakcie aziata sa nám niekedy môžu zdať nepochopiteľné, ale časom, ak aspoň trochu vnikneme do jeho myslenia, nebudeme na nich vidieť nič neobvyklé. Veľký pozor si musíme dávať najmä na jeho neobyčajnú schopnosť nečakaného, doslova raketového útoku, ktorý obvyčajne nasleduje po prekročení hranice, ktorú si sám stanovil. Ak budeme na takúto situáciu buď ako majiteľa psa, alebo ako pozorovateľa pripravení, vyhneme sa nanajvýš nepríjemným konfliktom.

Raz ma môj známy, ktorého zamestnaním bola strážna služba, oslovil, či by som s ním nešiel na jednu noc postrážiť jablkový sad. Chcel som vyskúšať, ako by môj pes ochránil veľký, neznámy objekt, tak som neodmietol. Spolu so šéfom strážnej služby sme nastúpili popoludní do práce. Sad s jablka-

mi bol obrovský, a kým sme ho prebrázdili, boli sme unavení. Kerim nás sprevádzal, pričom môjho spoločníka, ako aj celé okolie pozorne sledoval. Bol ostražitý, ale v tej chvíli nebol pre môjho kolegu nebezpečný. Po obchôdzke sme si sadli, aby sme si oddýchli a najedli sa. Kerima som priviazal neďaleko mojich vecí. Po chvíli oddychu sme sa zdvihli, aby sme pokračovali v obchôdzke. Práve som odväzoval psa, keď ma môj spoločník oslovil, ale vzápätí stíchol. To sa už na neho vyrútil Kerim, ktorý akoby bol zabudol na predchádzajúcu spoločnú obchôdzku. Hrubý prešívany kabát stlmil uhryznutie, a až na môj povel zostal Kerim stáť, kým som ho opäť nepriviazal.

Spočiatku som sa začudoval takej reakcii a nebol som si istý, či napadnutie bolo opodstatnené, keď predtým chodil pes po medzi nás bez náhubka a neprejavil ani najmenší záujem zaútočiť. Potom som si spomenul na podobnú reakciu nášho Amura na výstave v Nitre. Ten akceptoval všetkých mojich priateľov, bez problémov absolvoval s nimi cestu autom, dokonca sa nechal pohladkať. Obrovská zmena v jeho správaní nastalavtedy, keď som ho priviazal k stromu. Na veľké prekvapenie už nikoho k sebe nepustil.

Podobné správanie som videl pri mnohých našich, ale aj iných aziatoch, ak sú priviazaní a strážia veci svojho pána. A ak som spomínal spoločnú cestu mojich priateľov so psom v aute, musím dodať, že bez určitej zásady pri nastupovaní do auta by takáto cesta nebola možná. Tou zásadou je, že najprv musia nastúpiť do auta všetci cestujúci a až potom pes. Opačný spôsob nastupovania do auta je pre aziata neprijateľný. Totiž ak ho necháte vojsť do auta ako prvého, berie si za svoju povinnosť ustrážiť auto pred každým, a nastupujúcich berie ako votrelcov, ktorí nepatria do jeho svorky. Pri ochrane majetku alebo svojho pána nechce aziat nič riskovať

29. Stredoázijské ovčiaky majú rady svoju rodinu a deti.

a nechá sa viesť vrozeným pudom. Nikdy by sme nemali podceňovať jeho rozvinutý zmysel pre ochranu teritória a ani skutočnosť, že za určitých okolností nás tento pes pri svojom pánovi toleruje.

Opatrní musíme byť aj vtedy, ak sme v spoločnosti s aziatom, čo platí najmä vtedy, ak na chvíľu spoločnosť opustíme a po nejakom čase sa vraciame, s presvedčením, že všetko je v najlepšom poriadku. Nemusíto tak byť, lebo po našom odchode sme prestali byť súčasťou celku, ktorý aziat berie do úvahy, a stávame sa pre neho nežiadúcimi aj napriek tomu, že sa predtým k nám správal celkom priateľsky. V takých prípadoch je lepšie svoj opätovný príchod ohlásiť, najmä ak sa už stmieva. Ohlasovanie príchodu máme zaužívané aj u nás doma, ato nielen z obavy, že nás pes napadne, ale najmä preto, lebo nechceme, aby náš strážca zbytočne vyštartoval. Naši chlapci

dávno vedia, ako to vyzerá, keď sa potme vracajú domov, a neohlásia sa, že patria k domácim. Už sa stalo, že pes bleskurýchle vyrazil a zastavil tesne pri nich, až keď zvetril ich pach. Je to nepríjemný pocit, najmä vtedy, ak to človek nečaká. Musím však dodať, že za tie roky, čo chováme stredoázijské ovčiaky, sa ešte nestalo, aby naše psy napadli člena domácnosti a pohrýzli ho. Aj tie najostrejšie sa niekedy správajú ako malé šteňatá, šantia okolo nás, vyžadujú si našu prítomnosť, nechávajú sa škrabkať a doslova si vynucujú pozornosť.

Stredoázijské ovčiaky patria medzi psy, ktoré majú rady svoju rodinu a v neposlednom rade deti. Bohužiaľ, niektoré skupiny ľudí majú záujem toto plemeno prezentovať iba ako agresívneho zabijaka alebo démona, čo v nijakom prípade nie je pravdou. Títo ľudia zabúdajú na to, že agresivita je aziatovi vlastná najmä pri obrane. Silné, dominantné psy svojím častým močením (značkováním) chcú ukázať okoliu a protivníkom svoju nadradenosť. Na vychádzkach i doma si usilovne čuchom prečítajú odkazy svojich psích kolegov a vzápätí čo najvyššie zdvihnú nohu.

Niektorí kynológovia tvrdia, že obmedzovaním značkovania môžeme agresivitu psa utlmiť. Stávajú sa aj prípady, že psy si zvyknú takto značkovať veci, ktoré pokladajú za svoje vlastníctvo. Môžeme sa stretnúť s tým, že si pes týmto spôsobom označí aj misku na potravu alebo na vodu. Nemali by sme ho za to odsudzovať alebo trestať, lebo on týmto prejavom iba oznamuje, že tie veci mu patria.

Humorná situácia môže nastať vtedy, keď si pes robí nároky na svojho pána a značkováním mu to pri malej nepozornosti dá aj najavo. Pravda, vo väčšine prípadov sa baví len okolie, a nie majiteľ. Raz na výstave bola veľmi dobrá zábava, keď si pes svoju paniu dokonale označil až dovnútra čížmy. Podobne si na mňa nárokoval Akguš na výstave v Budapešti, ale to sa mi už nezдалo také veselé.

Výcvik

S kontrolou agresívnosti, prípadne s jej potláčaním na únosnú mieru začíname už vo veku šteňaťa. Našími najväčšími zbraňami pri výchove sú trpezlivosť a porozumenie. Tie budeme totiž potrebovať aj pri výcviku stredoázijského ovčiaka, ato či už veľmi náročnom kompletom služobnom, alebo základnom. Myslím, že na zvládnutie aziata postačia základné cviky, lebo je všeobecne známe, že tento pes drezúru neobl'ubuje. Šteňa už od prvých chvil' privykáme najprv na seba, neskôr na rodinných príslušníkov a nakoniec jeho sebavedomie posilňujeme pobytom medzi viacerými cudzími osobami. Už v tomto veku je vhodné brávať psíka na ruky, čo je pre chovateľa, ktorý šteniatka pravidelne váži a každý deň prezerá, úplne bežné. Podľa našej chovateľskej skúsenosti sa práve týmto spôsobom začína budovať dôvera medzi malým aziatom a človekom. Šteniatka sú k človeku postupne čoraz dôverčivejšie a nespôsobuje im problém, ak ich aj vo veku dvoch mesiacov vážime na kuchynskej váhe, aj keď sa tam zmestia iba posediačky. Takisto sa im pozeráme do papulky a pomaly ich navykáme na budúce kontroly chrupu. Okolo šteniat netreba chodiť po špičkách, ale na druhej strane ani bezohľadným správaním zbytočne nevyvolávať stres. Najlepšie je, ak šteňatá postupne pripravujeme na rôzne zvuky, a keď sa v ich prítomnosti správame bezprostredne a nenútené. Ak sú už trochu staršie a krmíme ich z vlastných misiek, zvykneme pred kŕmením miskami zahrkotať a niekedy ich z výšky spúšťať na zem. Neskôr pri mladých aziatoch praskame bičom. Takto si šteňatá asi vo veku dvoch mesiacov zvyknú na neznáme zvuky, takže ak niekto silnejšie buchne dvermi alebo hlasnejšie zakašle, nebudú v panike utekať či kňučať od strachu.

Časom ich zvykáme na obojok, vodiaci remeň a zoznamujeme s blízkym okolím. Nesmie nás prekvapiť, ak sa budú spočiatku trochu ľakať automobilu, prípadne iných pre ne neznámych podnetov. Tento strach za našej pomoci rýchlo prekonajú, ak ich budeme povzbudzovať a hladkaním upokojovať. Po niekoľkých vychádzkach na frekventovaných miestach im nebudú prekážať žiadne vonkajšie vzruchy.

Jedným z vôbec najdôležitejších povelov vo výchove a výcviku je privolanie psa. Ak tento povel učíme psíka už od útleho veku ľahšie ho vycvičíme, aby sa k nám za každých okolností vrátil. Najvhodnejšie je začať šteňatá ľubovoľným povelom privolávať k potrave. K svojim miskám môžeme šteňatá privolať aj tleskaním alebo písknutím. Nezáleží na tom, aký spôsob použijeme, ale na tom, aby to bol vždy ten istý signál. Neskôr budú k nám mladé psy prichádzať ten signál aj bez kŕmenia. Ak sú trochu nedôverčivé, bude dobre, ak sa pri ich zavolaní prikrčíme, čo určite pomôže. Som presvedčený aj o tom, že stredoázijský ovčiak nepociťuje potrebu výcviku, ako napríklad nemecké ovčiaky alebo iné služobné psy. Aziata treba vychovávať a cvičiť postupne. To však v nijakom prípade neznamená, že tohto psa nemožno vycvičiť, alebo, že nie je schopný absolvovať pracovné skúšky.

Z histórie sú známe dve mená, Arči a Paket, spojené s úspechmi v oblasti služobnej kynológie. Tieto psy v konkurencii s inými plemenami dokázali, že aziata napriek jeho odporu k drezúre možno vycvičiť, len s tým rozdielom, že pri ich výcviku nemožno postupovať tak, ako napríklad pri nemeckom ovčiakovi. Klasický cvičiteľ s bohatými skúsenosťami z výcviku služobných plemien neraz krúti hlavou nad prejavom aziata a často nemá pochopenie pre odpor tohto psa k „otrockému“ správaniu.

V období, keď som začal chodiť s mojimi aziatmi na cvičisko, často som videl ironic-

30. Aziat Edigej si len chráni svoje teritórium.

ké úsmevy mojich kynologických kolegov, keď spočiatku nevedeli pochopiť, prečo aziata bez dokonalého výcviku nemožno pustiť, aby zadržal figuranta na diaľku. Nechápali ani to, že tento pes pri nácviku obrany v kruhu, nereaguje vždy tak, ako ich psy. Ak sa totiž figurant nepriblížil do takej blízkosti, ktorá bola pre aziata neprijateľná, neštekal ani netrhal vodiacim remeňom, iba ho pozorne sledoval. Čakal ako dravec na svoju korisť a ak figurant prekročil „zakázanú hranicu“, nekompromisne vyrazil. Ich irónia sa onedlho vytratila, keď sa aziat ukázal ako bojovník, na akého neboli miestni kynológovia zvyknutí. Časom mnohí pochopili, že akékoľvek zaváhanie pri nácviku obrany s aziatom môže mať veľmi nepríjemné následky. Keďže som kynológom, ktorý sa viac zaujíma o chov ako o služobný výcvik, rozhodol som sa naučiť stredoázijského ovčiaka iba cviky nevyhnutné na zvládnutie tohto plemena, poprípade cviky dôležité na obranu psovoda a ochranu majetku. Tieto cviky som zhrnul do piatich bodov:

1. Privolať psa (v každom prostredí a za každých okolností).
2. Naučiť psa pochopiť povel „Fuj!“ (dôležitý pri nežiadúcej činnosti psa a spojený aj s odmietnutím potravy od cudzej osoby).
3. Iné základná poslušnosť.
4. Príprava na výstavu.
5. Osobná obrana a stráženie zvereneného majetku (rôznych objektov).

Pod inou základnou poslušnosťou si predstavujem chôdzu psa pri nohe, nácvik nosiť obojok a náhubok. Dôležité je aj naučiť psa, aby zostal buď na vodiacom remeni, alebo na retiazke priviazaný v rôznom prostredí. Návyk psa na reťaz je aspoň pre slovenských chovateľov veľmi dôležitý, lebo skúšky povahy pri zaraďovaní do chovu sa začínajú práve priviazaním psa o reťaz. Nejednen pes prišiel o lepšie hodnotenie práve preto, lebo nepoznal rinčanie reťaze, ktorého sa bál, a namiesto toho, aby si všimol figuranta, venoval pozornosť neznámemu zvuku. Určite nebude chybou, ak sa pes naučí aj iným cvikom, ako napríklad sadnúť a ľahnúť si, alebo reagovať na iné povely. Aj odkladanie psa môže byť navonok efektívne, len si treba uvedomiť, že stredoázijského ovčiaka iba ťažko môžeme nechať nepriviazaného tam, kde sa pohybuje viac ľudí. Ani najlepšie vycvičený aziat neposkytuje záruku, že nevyštartuje proti človeku, ktorý ho podráždí, alebo sa dostane do jeho teritória.

Pod prípravou na výstavu si predstavujem pokračovanie v základnej výchove a poslušnosti. Predvádzaný pes musí byť na výstavu pripravený po všetkých stránkach. Nesmie spôsobovať problémy pri kontrole zubov či semenníkov, nesmie mať pred ľuďmi strach a musí sa zmieriť s tým, že rozhodca nie je figurant. Nijaký povrch vo výstavnom kruhu nesmie byť výhovorkou pre majiteľa, ktorého pes sa odmieta predviesť. Skrátka, dobre pripravený pes sa spolu so svojím pánom musia bez akýchkoľvek problémov vyrovnáť so všetkými nepriaznivými okolnosťami, počnúc klzkým povrchom a končiac hlučným prostredím. Správne vystavovanie aziata zaručí len trpezlivosť pri výchove, postupné zoznamovanie psa s civilizovaným svetom a nekončaná dôvera v jeho pána. Krásny je pohľad na sebavedomého, suverénneho psa, s malým, hrdo vzpriameným chvostom, ale

veľmi smutný na plaziaceho sa psa, ktorému nevidno ani ten chvost.

Osobná obrana a stráženie zvereneho majetku sú jednou z hlavných príčin, pre ktoré si mnohí chcú obstaráť tohto psa. Ak niekto uprednostňuje kynologické podujatia, ako sú výstavy, nebude sa príliš venovať nácviku obrany, ale naopak, človek, ktorý si zadovážil psa najmä ako strážcu, musí sa tejto činnosti venovať intenzívnejšie. Musím však uviesť, že tieto dva záujmy nie sú v nijakom rozpore. Aj pes, ktorého chováme predovšetkým na výstavy postupne prejaví vrodené schopnosti aziata, ako je stráženie či ochrana svojho pána, a naopak, aj pes cvičený k väčšej nedôverčivosti a útočnosti voči cudzím osobám, sa tiež môže úspešne uplatniť na rôznych výstavách krásy. Stále by sme však mali mať na pamäti, že obidve smerovania závisia od správnej výchovy a neunáhlenosti, lebo všetko má svoj čas. Okrem toho, ak nesprávnym postupom vychováme plaché alebo celkom nezvládnuteľné, nevypočítateľné či agresívne zviera, jeho prevýchova v dospelosti je takmer nemožná. Naopak, pri umiernenom, ale pritom dostatočne sebavedomom psovi máme vždy dosť času, aby sme výcvikom podporili jeho požadovanú agresivitu.

Mladého Akira z našej chovatelskej stanice sme predali ako strážcu objektu. Jeho nový majiteľ spočiatku tvrdil, že v noci síce stráži, ale cez deň sa nechá aj pohladkať od hociktorej cudzej osoby. Asi po pol roku v novom prostredí pes vyzrel a začala sa mu meniť povaha. Párkrát bol podráždený a pre cudzích sa stával čoraz nebezpečnejším.

Dnes je pre cudzieho človeka doslova postrachom, ale my s manželkou sa ho nemúsime báť. Aj po štyroch rokoch nás pozná.

Dokazuje, že aziat má vynikajúcu pamäť a zároveň svojím správaním presvedča, že je schopný individuálneho rozlišovania.

Podobným vývojom prechádzal aj Hodža - pes od tých istých rodičov ako Akir,

ale z iného vrhu. Takmer do veku 18 mesiacov nebol pre cudzích nebezpečný, ale potom stačilo, aby ho niekoľkokrát podráždili a jeho vzťah k cudzím osobám sa zmenil. Raz sme spolu s priateľmi navštívili jeho majiteľa. Poprosil som nášho osvedčeného figuranta, aby psa najprv opatrne vyskúšal. Po chvíli sa ukázalo, že na psa môže zaútočiť aj tvrdším spôsobom, lebo ten v okamihu zaútočil s takou výbušnosťou ako jeho otec Kerim. Hodža sa nebál ani palice, ani kriku a ponúknutú handru vytrhol figurantovi nekompromisne z rúk. Keby sme si neboli istí, že predtým Hodžu nik nepodráždil, asi by sme tomu ani neuverili. Neustúpil ani krôčik dozadu a nebojácne s hrozivým vrčaním sa snažil dostať z ohrady za figurantom. Jeho správanie ma len utvrdilo vtom, že na to, aby sa z aziata stal ostrý agresívny pes je vždy dosť času. Podmienkou je však správne zaobchádzanie so psom v mladosti a jeho prirodzené povahové vlohy. Nie každý pes má rovnaké vlohy a nemusí sa správať hneď tak, ako spomínané psy, ale každého stredoázijského ovčiaka s dobrým základom vo výchove si môžeme vycvičiť podľa potreby.

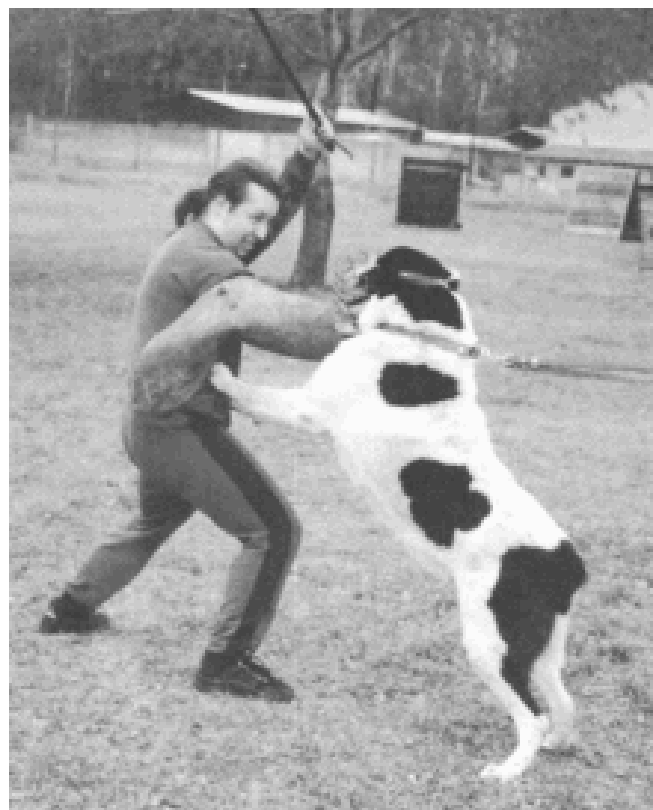
Nášho Čambara - pôvodne policajného psa, som už spomínal. Tento veľmi tvrdý pes, ktorý napadne všetko, čo sa pohne, je preto takým, lebo ho ukrajinskí policajti tak vycvičili. Keby tohto psa neboli vycvičili na poriadkovú službu a od mladosti viedli iným smerom, určite by sa jeho ostrosť neprejavovala v takej miere. Z jeho správania je zrejmé, že kľúčom k jeho agresivite bola miska s potravou. Do času kŕmenia ochotne toleruje ostatné psy v našej chovatelskej stanici. Jeho nervozita sa prejaví až vtedy, keď zacíti potravu, a hoci sa kŕmenie začne až o niekoľko minút, v tých chvíľach môže napadnúť hoci aj sučku či šteňa. Mnohí si práve tak predstavujú aziata, ale pritom si neuvedomujú, že správanie takého psa ani tak nesúvisí s povahou, ako s tvrdým výcvi-

31. Útok stredoázijského ovčiaka býva neuveriteľne rýchly. Teraz však ide len o hru.

kom. Nechcem tým povedať, že Čambar ako šteňa nemal dobrý charakter, ale to, že často aj psy s ešte lepším predpokladom, sa zdajú pre niektorých kynológov príliš mierne iba preto, lebo ich majitelia v nich nepodporovali agresivitu.

Každý záujemca o stredoázijského ovčiaka by si mal ujasniť, na aký účel tohto psa chce, a podľa toho prispôbiť jeho výcvik. Istý môj priateľ v Čechách dokázal vyvíjať svojho aziata ako bežného služobného psa. Naučil ho poslušnosti vrátane aporovania, odloženia a obrany. Hovoril, že svojho psa naučil aj stopovať. Jeho Cero dokázal zacvičiť ako nemecký ovčiak. Rozdiel vo výcviku dvoch rôznych plemien bol iba v jeho dĺžke. Aziatovi trvalo absolvovanie výcviku o niečo dlhšie a niektoré povely sa naučil iba preto, aby potešil svojho pána. Tento môj priateľ asi najlepšie využil svojho Cera vtedy, keď ako policajt dokázal poraziť neho zvládnuť podgurážených baníkov, ktorí dodnes nevedia, aký to bol vlast-

32. Stredoázijský ovčiak sa stretnutiu s júnorom nevyhýba a nebojí sa ani palice.

ne pes, čo im nahnal tolko strachu. Mnohí hovorili, že takého veľkého a ostrého kríženca dobermana a rotvajlera ešte nevideli. Cero je čiernej farby. Nielenže je tento pes dobre vycvičený, ale navyše sa môže hrdiť titulom český šampión krásy, čo svedčí o tom, že aj služobne vedený pes môže dosiahnuť veľmi pekné úspechy pri hodnotení exteriéru.

Za istý klad stredoázijského ovčiaka pokladám skutočnosť, že dospelý pes zbytočne nešteká. Výnimkou sú mladé psy, ktoré častejšie reagujú na nepoznané podnety v blízkom okolí. Kedysi ma moja prvá sučka Li raz za daždivé noci veľmi znervóznila, keď asi dve hodiny nepretržite štekala. Viackrát som sa bol pozrieť, čo sa vonku deje, ale nikoho som nevidel a ani nič nezistil, čo by ju malo znepokojovať. Ráno som pochopil príčinu jej štekania, keď mi sused povedal, že mu v noci ktosi ukradol zo záhrady množstvo medeného drôtu. Možno keby som bol dôslednejší a lepšie si

33. Figurant si udržiava bez ochranného obleku primeranú vzdialenosť Pes útočí na rukávce.

prezrel okolie, mohol som zlodejov prekva-piť. Takisto aj pes Jermak z našej chovateľ-skej stanice štekotom oznámil svojmu pá-novi, že sa v blízkosti nachádzajú neznáme osoby, ktoré, ako sa neskôr ukázalo, ne-mali najlepšie úmysly. Nikdy by sme nema-li podceňovať, ak nám aziat štekotom niečo ohlasuje, aj keď sa môže stať, že jeho po-zornosť upútava iba cudzí pes, či iné zviera. Ak máme možnosť, radšej situáciu skontro-lujeme.

Metodika preverovania správania psa

Pre tých majiteľov aziata, ktorí by si chceli overiť správanie svojho psa, uvádzam me-todiku preverovania, ktorá je v súčasnosti jednou z podmienok zaradenia stredoázi-jského ovčiaka do chovu v Slovenskej repub-like. Slovenský klub chovateľov ázijských a ruských ovčiakov pri tvorbe tejto metodiky vychádzal z materiálov krajiny pôvodu, teda Ruska. V Českej republike sa skúška pova-hy nerobí a aj kritériá pri zaraďovaní do chovu sú benevolentnejšie.

Postupuje sa tak, že psovod priviaže psa s náhubkom na 3 metre dlhú reťaz alebo lanko ku kolíku a zostane s ním. Figurant

34. Cero Ružová cesta (Šampión krásy ČR) je vycvičený aj ako služobný pes.

prebehne popri psovi, ktorý je priviazaný o kolík, vo vzdialenosti 5 m, pričom na seba upozorňuje krikom a búchaním palice do ochranného rukávca. Majiteľ podporuje psa v obrannej reakcii a odchádza do úkrytu, kde zostáva do konca skúšky. Figurant sa pokojne vracia k psovi, pričom rukávec a palicu skrýva za chrbtom. Hlasom a ges-tami sa snaží psa prilákať, a potom pokojne odchádza. Tým sa overuje psova nedôver-čivosť. Figurant sa vracia ku psovi a hlasno upozorňujúc na seba, zaútočí na psa pali-cou, ale bez priameho kontaktu. Pes má útok sebavedome odraziť a po skončení sa upokojiť a figuranta sledovať. Ak správanie psa nie je dostatočne presvedčivé, požiadá komisia majiteľa, aby psa odviazal. Majiteľ si psa pripúta na vodiaci remeň a útok na psa sa zopakuje v jeho prítomnosti. Nakoniec bo-nitáčná komisia podľa správania sa psa vy-pracuje príslušné hodnotenie.

Pôvodná verzia metodiky preverovania bola ešte prísnejšia, ale mnohí chovatelia ju odmietali. Rozdiel bol vtom, že priviazaný pes bol bez náhubka, a pri útoku figuranta nastal priamy kontakt. Figurant psa počas útoku dvakrát udrel bičom (cvičným obuš-kom) a navyše sa pri útoku vystrelilo zo štartovacej pištole. Ak ktorýkoľvek pes do-káže úspešne absolvovať takúto skúšku,

35. Hra alebo zápas?

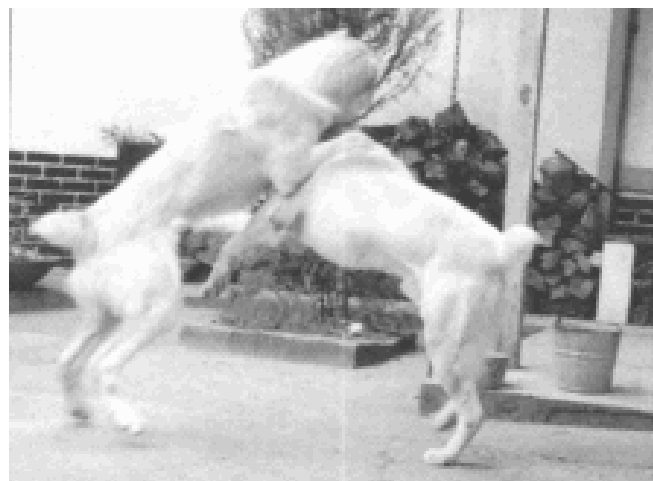
určite spĺňa aj tie najprísnejšie kritériá určité pre stredoázijského ovčiaka.

Je športový zápas týraním?

Stredoázijský ovčiak, akého som doteraz opisoval ako výborného strážneho a obranného psa, má však aj iné využitie. Vo svojej pôvodnej vlasti sa používa na veľmi populárne psie zápasy. Či sa to už bude niekomu páčiť alebo nie, hovorí o aziatovi a nespomenúť tieto zápasy, by bolo veľkým pokrytectvom.

U nás sú psie zápasy zakázané. Je to síce chýlostivá téma, ktorej sa u nás vydavatelia kynologických časopisov a kníh vyhýbajú, preto o nich v literatúre nejestvuje informácia. V ruských a ukrajinských knihách, ale aj v zahraničných odborných kynologických časopisoch sa o psích zápasoch píše úplne otvorene.

Pre pretekárskeho koňa a rovnako aj pre chrty nemôžu byť preteky utrpením, pretože ich na tento účel po mnohé roky chovali. Ani pre aziata nie je zápas ničím neobvyklým, a ak by niekto namietal, že provokovať psy proti sebe je trestné, tak sa tento problém na stredoázijského ovčiaka nevzťahuje. Tento pes chce zápasíť aj bez nútenia. Okrem

36. Pohľad na tieto psy vyzerá ako boj, ale zatiaľ je to iba hra.

toho je známe, že stredoázijské ovčiaky nebojujú v zápase v nijakom prípade na život a na smrť, ale len o svoje vedúce postavenie. Víťaz porazeného psa nikdy nedokaličí. Aziat nemôže svojmu protivníkovi odhryznúť ucho, ako sa to stalo napríklad nedávno v boxe.

V Strednej Ázii je tradíciou organizovať psie zápasy. Súboje sa odohrávajú podľa určitých pravidiel, ktoré majú tisícročnú tradíciu.

Zápasí sa v rôznych vekových kategóriách. Najdôležitejšou podmienkou účasti v boji je česťnosť majiteľov psov, ktorí nesmú svojich zverencov dopovať, ani im natierať povrch tela rôznymi masťami. Zvíra musí byť zdravé a v dobrej kondícii. Hlavné súboje zvädzajú psy staršie ako dva roky. Uskutočňujú sa aj súboje mladších psov, ale až po výmene mliečnych zubov. Sučky bojujú iba raz v živote, obvyčajne vo veku 6 mesiacov, keď sa testuje ich povaha.

Zápasy prebiehajú od jesene do jari. V lete sa zápasy neorganizujú, lebo prípadné poranenia sa zle hoja. Psy postupne prechádzajú vyrad'ovacími kolami a z tých najúspešnejších sa vyberá finalista, ktorý s minuloročným víťazom bojuje o titul šampióna. Psy, ktoré dosiahli titul šampióna sú v stredoázijských republikách veľmi vážené.

37. Starší pes Akguš necháva pri hre mladšiemu Issykovz' vychutnať pocit víťazstva.

Súboj možno kedykoľvek prerušiť, ak jeden zo psov preukázal poddanosť. Hlavným znakom jeho odvahy je chvost. Rozhodca môže ponúknuť majiteľom aj remízu, ak sa navzájom dohodnú. Pri zápase psy zblízka povzbudzujú ich tréneri či majitelia. Vyhrávajú psy, ktoré sú najlepšie pripravené po fyzickej stránke, ale zároveň musia byť dobrými bojovníkmi. Hovorí sa, že akokoľvek fyzicky zdatný a dobre pripravený pes nevyhrá, ak mu chýba „bojové srdce“.

Na zápase sa zúčastňujú obyčajne psy dvoch typov. Prvý typ kópók je mohutný, silný pes s dobre vyvinutými svalmi, ktorý spravidla úderom hrud'ou boj začína. Druhý typ kópók-si je podobný prvému typu, len o niečo menej masívny, no s lepším dynamickým pohybom. Oba psy majú širokú papulu a výrazné líčne kosti. Tretí typ metisi kópók je pes priveľmi suchej konštitúcie a ľahkej kostry, preto sa na zápasy nepoužíva.

Boj dvoch súperov sa začína ich vypustením na vzdialenosť 10 metrov od seba, nie-

38. Vyrovnání súperu.

kedy aj viac. Psy sa rozbehnú proti sebe a narážajú do seba hrudníkmi, snažiac sa vzápätí súpera čo najlepšie uchopiť. Ak sa stane, že niektorý pes sa stretu vyhýba, diváci ho vysmejú. A ak ani po chvrli nemá pes záujem bojovať, automaticky prehráva aj bez toho, aby ho niekto donútil bojovať.

V rokoch 1980 až 1987, teda 7 rokov, bol šampiónom Kara-Kele patriaci AMANASCHATOVI NURJAGDYJEVOVI. Tohto psa vyhlasovali počas troch rokov za šampióna bez boja, pretože majitelia psov, ktorí mali právo sa s ním stretnúť, zápas odmietli. V tom čase nemal konkurenta, lebo svojich súperov porážal v okamihu. Roku 1988 sa šampiónom stal Biely Medveď a v rokoch 1989 a 1990 Akguš. Tieto psy tiež patrili NURJAGDYJEVOVI.

Akguš v technike boja iba ťažko nachádzal súperov a celkove sa stal štvornásobným šampiónom v psích zápasoch. Tento mchuťný pes so 75 cm výškou v kohútiku a s 15 cm obvodom laby sa stal legendou a vystupoval aj v celovečernom filme, kde patril medzi hlavných predstaviteľov. V zá-

vere filmu sa Akguš neohrozene postaví proti leopardovi, čím zachráni svojmu pánovi život. Tento pes vyhrával v zápasoch aj nad omnoho mohutnejšími a silnejšími súpermi nielen svojou schopnosťou súperu silno uchopiť a povaliť, ale najmä odvážnym duchom bojovníka. Keď v doneckej oblasti Akguša ako váženého šampióna slávnostne viedli na dvoch vodiacich remeňoch, hneď za ním kráčal jeho potomok Berkut. Oba psy potom predviedli svoje umenie, pričom Berkut bojoval proti aziatovi a Akguš sa postavil proti obrovskému hnedému kaukazskému ovčiakovi.

V Turkménsku bojujú medzi sebou stredoázijské ovčiaky, ale v Rusku alebo na Ukrajine to nie je vždy tak, čo je škoda. Aj LABUNSKIJ vo svojej knihe spomína na stretnutia s bojovými psami. Hovorí o HODŽAMU-

HAMEDOVI, ktorý vlastnil bojového psa Tochmeta, ktorý dosahoval 78 cm v kohútiku pri 15 cm obvode záprstia a 94 cm obvode hrudníka. V sovchoze Kalinina mali zasa čierno škvrnitého Koplana, čo v preklade znamená tiger. LABUNSKIJ spomína ešte jedného exkluzívneho bojového psa nazvaného Elbars, čo v preklade znamená lev. Tento trojročný pes dosahoval v kohútiku 83 cm pri 15 cm obvode záprstia, 96 cm obvode hrudníka a 32 cm dĺžke hlavy. Pes mal nesprávny záhryz, ale majitelia bojových psov to nepokladajú za veľkú chybu.

Príprava psov na zápasy je veľmi dôležitá a považuje sa za veľmi ťažkú a dômyselnú prácu. Aj potrava pre tieto psy sa špeciálne upravuje a nezabúda sa ani na masáže. Tréning bojového psa dosahuje úroveň prípravy vrcholového športovca.

Plemenitba . Šteňatá

Výber jedincov na plemenitbu

Často opakovaná skutočnosť, že aziat je prírodným plemenom, musí byť aj dôvodom na maximálnu opatrnosť pri príprave chovných jedincov. Každá nepozornosť pri výchove najmä chovných psov sa nám môže vypomstiť. Stredoázijské ovčiaky oveľa viac reagujú na rozmary prírody ako iné plemená, a len málokedy sa môžeme spoľahnúť na pravidelné honcovanie sučiek. V jednom roku sa spravidla honcujú iba raz, ale nájdú sa (najmä v poslednom Odebí) aj sučky, ktoré sa honcujú dva razy do roka. Predpokladom zaradenia jedincov do chovu je splnenie všetkých náležitostí stanovených príslušnými klubmi, ktoré zastrešujú jednotlivé plemená a určujú podmienky chovu.

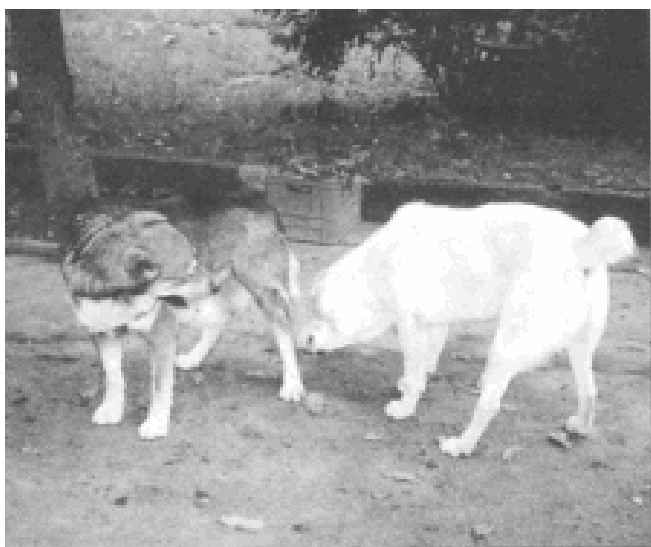
V Slovenskej republike je stredoázijský ovčiak spolu s kaukazským a juhorským ovčiakom zaradený do Slovenského klubu ázijských a ruských ovčiakov (SKÁaRO).

Jednou zo základných podmienok plemenitby je vek psa, pretože stredoázijský ovčiak patrí medzi veľké plemená. Spodná veková hranica v našom klube je stanovená pre chovné psy na 20 mesiacov a pre chovné sučky na 18 mesiacov. Myslím si, že je to správne, aj keď psy tohto plemena dospievajú ešte neskôr.

Výchova plemenného psa sa vlastne začína už výchovou šteniat. V mladom veku si ešte vôbec nemôžeme byť istí, či v dospelosti bude pes spĺňať všetky náležitosti, ktoré sú pre jeho chov nevyhnutné. Môže sa

stať, že pes z rôznych dôvodov nesplní požiadavky, ktoré sa vyžadujú na jeho zaradenie do chovu, alebo nevyhoví niektorým iným našim predstavám. Môžeme však povedať, že správna výchova psa je nevyhnutná za každých okolností. Znovu zdôrazňovaná nepostrádateľná dôvera medzi psom a jeho pánom zaručí aj jeho bezproblémové využitie na plemenitbu.

Od útleho veku dovolíme psovi, aby mohol na nás vyskočiť, a nepokladáme prejav jeho začínajúcej sa sexuality za nemorálny. Psa privykáme na naše hladkajúce ruky, takže po určitom čase psovi nebude prekážať žiadny dotyk na hociktovej časti jeho tela. Nebude pri nás meravý, ale naopak, pri každom kontakte s nami uvoľnený a radostný. To je základom predpokladu pre jeho používanie v plemenitbe. Pes, ktorého od malička pre každú hlúposť zahriakujeme, sa často nedokáže vyrovnáť s pomocou, ktorú mu chce pri párení poskytnúť jeho vlastný pán. Taký pes je nedôverčivý a pri párení vníma svojho pána skôr ako príťaž, než ako človeka, ktorý mu chce pomôcť. Vyskakovanie mladého psa na iné psy, poprípade na človeka, môže mať totiž aj iný zmysel než sexuálny. Týmto správaním môže pes prejavovať svoju nadradenosť, teda svoje dominantné postavenie. Niektorí kynológovia tvrdia, že pes s takým správaním má v sebe priveľa energie. Samozrejme, nemôžeme nášmu štvornohému priateľovi dovoliť všetko, ale naše odmietnutie musí byť primerané, nie hrubé či vulgárne. Pes ako zviera nechápe našu ľudskú morálku a riadi sa svojimi prírodnými pudmi, ktoré by sme mali brať do úvahy.

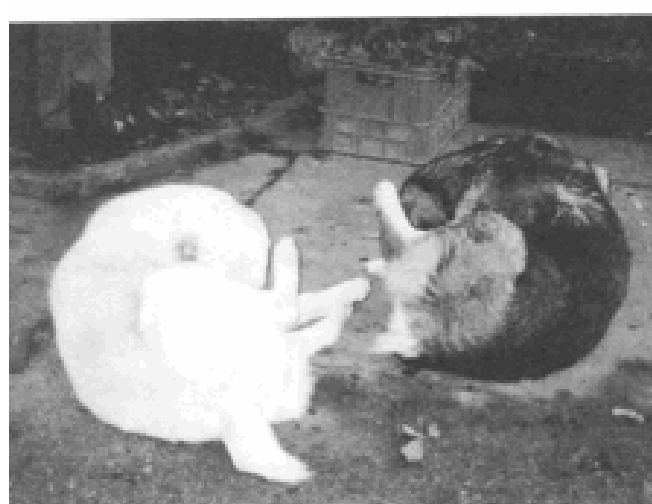
40. Pes kontroluje, či nastal čas na párenie.

41. Pri párení pes skáče na sučku, ktorú pridrža chovateľ.

42. Zviazanie by sa malo vždy skontrolovať. Sučku najmä pri prvom párení treba upokojovať.

43. Hygienická očista v závere párenia.

V neposlednom rade je pre chovného psa dôležitý najmä bezchybný zdravotný stav a vynikajúca kondícia. Párenie je pre psa obrovskou fyzickou záťažou a ak sa niekedy počas roka spári s viacerými sučkami, musí byť naozaj vo výbornej kondícii. To znamená, že by v nijakom prípade nemal byť pretučnený, ale na druhej strane ani príliš vychudnutý či slabý. Zárukou dobrej kondície chovného psa by mal byť pravidelný pohyb, správne ustajnenie, hygiena a kvalitná potrava. Pred dohodnutým párením je vhodné psa na tento akt pripraviť tým, že ho zoberieme na krátku prechádzku alebo vy-

pustíme z koterca, aby sa vyprázdnil. Bude lepšie pred párením psa nekrmieť.

Stredoázijský ovčiak je síce nekompromisný strážca a ochranca, ale za normálnych okolností mu pri honcujúcej sa sučke neprekáža ani prítomnosť jej pána. Výnimkou sú mimoriadne ostré psy, ale aj tie, ak majú dobrý vzťah k svojim pánom, po chvíli môžu svoju agresivnosť prekonať a venovať sa iba aktu párenia.

Niekedy sa stáva, že majiteľ príde so svojou sučkou v nevhodnom termíne a obyčajne potom obviní za neúspech psa. Pritom zabúda nato, že aziat, ktorý je od nepamä-

ti bytostne zviazaný s prírodou, sa ani v týchto prípadoch nemýli a je najspoľahlivejším „barometrom“ určujúcim správny termín párenia. Psa možno len vtedy viniť z neúspechu, keď pre nesprávne vedenie zo strany svojho pána nie je schopný sa so sučkou spáriť. Obyčajne taký pes neznesie pri sebe nikoho a každý vonkajší podnet mu bráni sústrediť sa na párenie.

Naše chovné psy nemávajú problémy s párením, ale už sa stalo, že niektorý z nich privezenú sučku odmietol. Stalo sa tak trikrát a z toho iba raz sme nezistili príčinu takéhoto správania. Dvakrát neboli sučky pripravené na párenie, čo sa potvrdilo tým, že ani psy iných majiteľov o ne neprejavili záujem. Keď psy cítia, že nastal ten správny čas, ľahnú si a s minimálnym príjmom potraviny túžobne čakajú na vpustenie k sučke. V tomto období nevyhnutné psy od seba izolovať, lebo možný súboj by mal určite ďaleko od športového. Ak sa sučka iba začína honcovať, pes chodí s nosom pri zemi a kontroluje miesta, ktoré značkuje. Niektoré psy cvakajú pritom zubmi, akoby im bola zima, alebo sa zvyknú od nervozity triasť. Skúsenejší pes vie stanoviť správny termín párenia, ale niektoré mladé psy sú nedočkavé a vyskakujú na sučku skôr ako treba. Aj niektorí majitelia sú nedočkaví a nútia svoje psy, aby sa spáрили s ešte nepripravenou sučkou. Ak sa vtedy aj psovi niekedy podarí vniknúť do sučky, neudrží sa, a po chvíli z nej spadne, pretože sa neuskutoční normálne zviazanie.

Na druhej strane som poznal aj takého psa, ktorý sa dokázal so sučkou zviazať, aj keď išlo o „falošné honcovanie“. Urobil to kvôli svojmu pánovi a zo zvyku, ale také správanie aziata pokladám skôr za výnimkové.

Aby sa párenie uskutočnilo bez problémov, nestačí iba dobre pripravený, zdravý a vychovaný pes. Aj sučka musí byť takisto dobre pripravená a jej úloha pri párení sa

v nijakom prípade nesmie podceňovať. Predovšetkým musí byť zdravá, v dobrej kondícii a bezpečne ovládateľná svojím pánom. Pohlavný cyklus sučky má štyri fázy, a to proestrus, estrus, metestrus a anestrus. Estrus je obdobie, na začiatku ktorého je sučka pripravená na párenie. Mnoho chovateľov zisťuje vhodné obdobie na párenie podľa vaginálneho výtoku. Ak tento výtok stráca červenú farbu a prechádza do slaboružovej farby, zvyčajne nastáva ten správny okamih na párenie. Obdobie vhodné na párenie je individuálne a výtok nemusí byť vždy tým jediným správnym ukazovateľom, lebo niektoré sučky môžu mať krvavý výtok aj počas honcovania. Podaktoré sú ochotné sa spáriť na 9. či 10. deň, ale iné až na 20. až 21. deň. Ak má chovateľ okrem sučiek doma aj psa, ten mu svojím správaním dokáže určiť správny termín.

Raz sme sa rozhodli cestovať so sučkou Ejsar za psom do zahraničia. Podľa správy sa nášho Akguša sme usúdili predpokladať správny termín. Pricestovali sme s nádejou, že akt bude prebiehať bez komplikácií, tak ako sme boli zvyknutí u nás doma. Chybou, ktorú sme urobili pri unáhle- nom vzájomnom zoznámení, sme sa pripravili o rýchlejší návrat domov a vznikli v nás pochybnosti, či náš Akguš správne stanovil termín. Majiteľ psa nás poprosil, keďže jeho pes sa ešte predtým nikdy nepáril so žiadnou sučkou, či by sme nezašli s našou Ejsar k zverolekárovi, aby vyšetrením zistil najvhodnejší termín. Po niekoľkých hodinách nám rozbor potvrdil, že náš Akguš sa nemýlil, ak mal doma o sučku záujem a snažil sa k nej za každú cenu priblížiť. Vrátili sme sa za psom a Ejsar som nekompromisne pridržal. Pes za asistencie svojho pána a mojej manželky sa po krátkej chvíli so sučkou zviazali a po 40 minútach sme mohli odísť. Ejsar sa z tohto spojenia narodilo 10 šteniat.

Niekedy, ak si aj psí partneri nepadnú na prvý pohľad do oka a my sme si istí správ-

ným termínom (overeným správaním sa psa alebo laboratórnym vyšetrením), musíme, hoci aj róznejším spôsobom sučku psovi pridržať. Horším prípadom je, keď pes z rôznych príčin neprejaví o sučku záujem. Psa totiž nedokážeme ovplyvniť a nasilu ho vykladať na sučku je nezmyslom. Pri párení je vo väčšine prípadov potrebné, aby pomáhali obidvaja majitelia, najmä, ak sú pes i sučka „začiatovníci“. Niektoré sučky aj po zviazaní na svojich partnerov budú vrčať, alebo si dokážu vytvoriť také nezvyčajné pozície, že máme strach, aby si ony či psy neublížili. Najvhodnejšie je, ak majiteľ svoju sučku pridržiava a pri mozgnej bolesti ju upokojuje hladkaním a chválením. Niektoré sučky si to priamo vyžadujú, ale sú aj také, najmä tie staršie a skúsenejšie, ktoré asistenciu nepotrebujú a dokážu mladého psa dokonale „zaučiť“.

Opodstatneným zvykom je, že majiteľ so sučkou prichádza za psom. Nesmieme zabudnúť pred párením dohodnúť podmienky, za akých sa pes použije. Majiteľ psa skontroluje krycí list, prezrie si zdravotný stav sučky a zabezpečí vhodné miesto na vlastný akt. Sučku v zlom zdravotnom stave, alebo zanedbanú či zapáchajúcu, by mal v každom prípade odmietnuť. Povrch by sa nemal kĺzať a nádoba s vodou by mala byť samozrejmosťou. Nesprávne je, ak sučku privedú až za šera, lebo vtedy sa začínajú psy k cudzím správať nebezpečnejšie. Veľký pozor treba dávať na prvý kontakt psa so sučkou, lebo sa môžu hneď napadnúť. Na začiatku by mali byť na vodiach remeňoch, ale najlepšie je, ak necháme psa, aby sučku najprv opatrne oňchal tak, že mu ju obrátíme zadnou stranou. Ak budú pes a sučka k sebe priateľskí, uvoľníme ich a necháme spoločne pobehať. Poskytneme im dostatok času na predohru, v ktorej sa navzájom oňuchávajú a olizujú. Ak spozorujeme, že pes začína intenzívne naskakovať a sučka sa mu ne-

vzpiera, bude lepšie, ak k nim podídeme a pomôžeme im. Po úspešnom párení sa chvíľu so sučkou poprechádzame a odložíme ju do auta alebo do koterca. Aj psa necháme urobiť krátku hygienickú očistu a potom ho odložíme.

Kotnosť a kotenie

Po párení venujeme sučke už od prvých dní zvýšenú pozornosť. Okrem správneho ustajnenia jej zabezpečíme kvalitnú potravu, dostatočný pohyb, ale v nijakom prípade neprekrmujeme. Postupne pripravíme miesto na kotenie. Pozorujeme správanie sučky a aj podľa jej apetítu odhadujeme, či je kotná. Naše sučky nám po párení v určitom období ukazujú zuby, čomu hovoríme, že sa „usmievajú“ Tento „úsmev“ však nie je pre nás nebezpečný, to len sučky nevedia ešte celkom dobre potlačiť svoju nespútanosť a týmto spôsobom to dávajú najavo. Cudzím toto cenenie zubov signalizuje možné nebezpečenstvo. Keby sme sučke nepripravili žiadne špeciálne miesto na okotenie, pripravila by sa naň podľa svojich predstáv. Vyhrabala by si brloh, v ktorom by priviedla na svet šteňatá.

Naša Bora to raz tak aj urobila, keď sme ju 70 dní po párení, už neveriac, že nejake šteňa bude mať, pustili do záhrady. Na tom,

44. Príprava na kotenie v podzemnom brlohu.

že si vyhrabala brloh, sme nevideli nič čudné, lebo to nie je pre aziata ničím neobvyklým, ale keď na 73. deň z neho nevychádzala, začali sme čosi tušiť. Najprv sme si mysleli, že predstiera falošnú kotnosť, ale po chvíli sme zistili, že sa jej v diere narodil psík, ktorého sme neskôr nazvali Chazar. Nebolo ľahké dostať ju von, ale nakoniec sme ju z brloha, ktorý bol v zemi asi tri metre hlboko, vydurili aj s malým Chazarom. Určite by ho vychovala aj tam, ale báli sme sa nedostatočného kontaktu so šteňaťom a jeho prípadnej neskoršej divosti. Mimochodom, pôda je pre aziata niečím, čo možno iba veľmi ťažko nahradiť. V lete sa v nej ochladzuje, v zime zase ohrieva. Podzemný brloh poskytuje možnosť odchovať v ňom šteňatá a navyše chráni tohto ovčiča aj pred dotieravým hmyzom. Neraz som videl, ako sa poranený pes uchýlil do diery v zemi, aby si vyhojil svoje bol'ačky. LABUNSKIJ tiež spomína stredoázijské ovčičiaky v Turkménsku, ktorým z vyhrabaných dier trčali iba hlavy a časti šiji, kde mali psy zabodnuté veľké kovové, ostré ostne (5-6 cm) ako klince. Nie vždy sa podarí zabrániť aziatovi v tejto činnosti, a vôbec nechápe, prečo sa jeho pán zlosti, keď sa pod ním prepadne časť pôdy. Ak nám tieto diery príliš prekážajú, musíme psovi zabezpečiť také miesto, kde nebude môcť zeminu vyhrabávať. Ak nechceme, aby si sučka pripravila prírodnú „pôrodnicu“, aspoň dva týždne pred okotením ju dovedieme do priestoru, kde chceme, aby priviedla na svet šteňatá. Počas kotnosti sa sučka pripravuje na mater-

stvo a spravidla dobre žerie. Niekedy býva výnimkou 3. týždeň po spárení a obdobie tesne pred okotením, keď sučka prijíma menej potravy.

Stredoázijské ovčičiaky sú odolné psy, ktorým nespôsobuje problém horúce ani chladné počasie, ale pri narodení šteňiat musíme sučke a jej potomkom zabezpečiť veľmi teplé a suché prostredie. Hlavným dôvodom je skutočnosť, že šteňatám v prvých dňoch života chýba tepelná samoregulácia, takže miesto, kde sa sučka okotila, musíme v zimnom období vyhrievať. Sučke v takom prostredí môže byť aj trochu teplo, ale vlažný zelený čaj alebo mäsový vývar jej pomôže, aby sa so situáciou vyrovnala. Veľmi vhodné je, aby bol majiteľ pri kotení prítomný a dozeral na sučku, či niečo nepotrebuje.

Nikdy sa nemôžeme spoliehať na to, že skúsená sučka sa vždy okotí bez akýchkoľvek problémov sama, lebo zakaždým to môže byť ináč. Čím je sučka staršia, tým má menej šteňiat a môže mať viac problémov s kotením. Ak máme dostatok skúseností, nemusíme vždy volať zverolekára, ale v každom prípade by sme mali mať na neho kontakt, aby mohol v prípade potreby urýchlene prísť. Vzájomná dôvera so sučkou nám umožní, aby sme už od prvej chvíle po okotení boli s ňou a so šteňiatkami. Je to veľmi dôležité preto, aby sme ich mohli každý deň odvážiť a skontrolovať ich zdravotný stav. Rovnako aj pravidelné prechádzky a podávanie výživnej potravy majú pre našu sučku veľký význam. Pravidelná starostlivosť zabezpečí sučke pokoj a pokojná

Zloženie mlieka niektorých cicavcov (v %)

Druh živočicha	Voda	Bielkoviny	Tuk	Cukry	Minerálne látky
Sučka	77,00	9,72	9,26	3,11	0,91
Krava	87,27	3,39	3,68	4,94	0,72
Koza	86,88	5,15	6,18	4,17	0,93
Ovca	90,12	6,85	7,37	6,19	0,47

sučka s dostatkom mlieka sa lepšie postará o šteňatá, ako sučka prežívajúca stresy, ktorých následkom môže byť nedostatok mlieka. Príliš nervózna sučka môže svoje šteňatá aj udupať. Prostredníctvom mlieka, ktoré je veľmi výživné, získavajú šteňatá od svojej matky aj imunitu.

Niekedy sučka naozaj potrebuje našu pomoc a správnym zásahom môžeme zachrániť šteňaťu život. Spomínam si, ako moja manželka zachránila maličkú Lejlu, ktorá tesne po narodení strašne kňučala. Nevedeli sme, čo jej môže byť, a ja som si myslel, že šteniatko neprežije. Netušil som, že jej pomôže masáž, aby sa mohla vyprázdniť. Asi po hodine prestala kňučať a napila sa mlieka. Dnes je z nej pekná mladá sučka.

Výber šteniat

V prírode, vo svojej pôvodnej vlasti, prežívajú iba tie najzdravšie a najschopnejšie šteňatá, ale ešte aj z tých pastieri nechávajú z ekonomických dôvodov iba jedno, alebo dve mláďatá, obyčajne psíky. Tento postup nie je prijateľný pre nášho chovateľa, a hoci je to niekedy aj proti prírode, snaží sa zachrániť všetky šteniatka. Neraz pomáhame slabšiemu šteniatku, ktorého súrodenci odstrúkujú, a umožníme mu, aby dostalo dosť mlieka, prípadne ho dokrmujeme. A veru možno povedať, že niekedy z takých šteniat vyrastú naozaj veľmi pekné psy.

Ak niektorý chovateľ hovorí o šteňati ako o zaručenom budúcom šampiónovi, nie je to od neho voči kupujúcemu korektný prístup. Len čas ukáže, ako sa bude pes vyvíjať, a hoci má tie najlepšie predpoklady, jeho cestu k úspechu môžu ovplyvniť rôzne nepredvídané okolnosti. Okrem toho nikto nemôže dva či tri roky dopredu s určitosťou predpovedať kvalitu konkurentov.

Ďalšou nezodpovedanou otázkou zostáva, či vieme pri rôznotyposti stredoázijských

ovčiacov vybrať šteňa, ktoré bude mať najväčšie šance uspieť. Mnohí sa pri takom výbere ulakomia na najväčšie šteňa alebo hlavným kritériom voľby sa stane jeho farba.

Veľké šteňa či jeho módné sfarbenie vôbec nemusia byť zárukou neskoršej kvality psa.

Pastieri Strednej Ázie vyberajú svoje šteňatá predovšetkým podľa jeho povahy, podobne ako tí, ktorí chcú vychovať zo psa bojovníka. Ani farba nie je pre pastiera závažná, ale nie kvôli móde. Pastieri veria, že šteňa si sfarbenie prinesie od svojho znamenitého predka a okrem rovnakej farby zdedí aj jeho vynikajúce vlastnosti. Okrem toho vyberajú energická šteňatá s tupými, širokými papuľami a uprednostňujú tie, ktoré majú nadpočetný piaty prst, ktorého prítomnosť pokladajú za znak dobreho bojovníka.

Pri výbere šteniat existuje všeobecný postup, s ktorým sa možno stretnúť v Turkménsku, ale aj v ostatných stredoázijských republikách. Najprv pastier uchopí šteňa za kohútik a zdvíha ho. Ak šteňa vrčí a snaží sa vymaniť, také si nechá a pokladá ho za vynikajúce. Ak však šteňa nezúčastnene visí alebo píska, odloží ho nabok. Dnes už týmto spôsobom vyberajú šteňatá aj niektorí chovatelia v Rusku a na Ukrajine, len s tým rozdielom, že ak šteňa iba visí a nekňučí, nepokladajú to za veľkú chybu. Turkméni hodnotia šteňa aj podľa toho, či má veľkého „ducha“, teda takú anatomickú stavbu hrudníkového koša, ktorá zabezpečí dokonalé rozvinutie dýchacej sústavy. Okrem toho šteňa má byť široké spredu aj zozadu a musí si do dlane „l'ahnúť“, a nie sa tlačiť zadkom. Doma hovoríme, že sa musí v dlani rozlievať ako „cestičko“. Pastieri kladú dôraz aj na sánku, ktorá musí byť široká, pevná, ale aj na veľký análny otvor. Tieto tradičné podmienky výberu šteniat sa neskôr prejavujú v masívnej, atletickej stavbe tela a v sile bojového ducha.

V dostupnej zahraničnej literatúre sme zatiaľ o hmotnosti šteniat stredoázijského

Priemerné hmotnosti šteniat od narodenia po 60. deň veku (v g)
Počet šteniat 10

Dni	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	10.	14.	23.	33.	43.	60.
Pes	730	800	870	950	1 100	1 280	1 380	1 650	2 130	3 280	5 230	7 200	11 050
Pes	650	690	750	800	870	950	1 020	1 100	1 370	2 280	3 700	5 400	10 200
Pes	680	730	830	910	1 000	1 130	1 200	1 500	1 800	2 920	3 640	5 540	10 300
Pes	590	650	680	750	830	950	970	1 110	1 370	2 140	4 120	5 970	10 500
Pes	500	580	610	690	780	850	890	1 160	1 420	2 640	4 220	7 020	11 000
Sučka	660	690	730	780	840	960	1 050	1 260	1 570	2 560	3 410	6 000	10 200
Sučka	560	590	610	680	780	880	910	1 100	1 290	2 110	3 410	5 070	9 500
Sučka	660	690	740	790	840	900	900	1 150	1 320	2 310	3 900	5 700	10 200
Sučka	610	620	680	730	850	890	950	1 210	1 440	2 620	4 570	6 450	10 500
Sučka	670	690	770	850	910	990	1 020	1 320	1 540	2 890	4 570	6 380	10 500

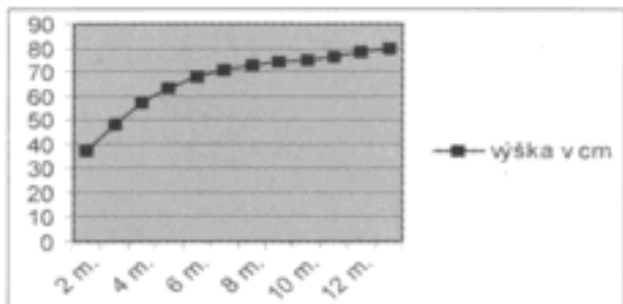
Počet šteniat 6

Dni	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	10.	14.	23.	33.	43.	60.
Pes	670	750	810	910	1 010	1 100	1 210	1 500	1 920	2 980	4 900	7 000	10 500
Pes	660	690	750	830	910	1 000	1 100	1 420	1 880	2 860	4 850	6 950	10 300
Pes	740	800	890	950	1 030	1 130	1 220	1 600	1 940	3 100	5 200	7 210	11 000
Pes	670	740	800	900	1 000	1 100	1 200	1 500	1 900	2 950	4 880	6 850	10 400
Sučka	700	750	810	900	990	1 050	1 150	1 450	1 870	3 000	4 850	6 900	10 000
Sučka	680	730	790	850	950	1 000	1 100	1 420	1 860	2 900	4 830	6 830	10 000

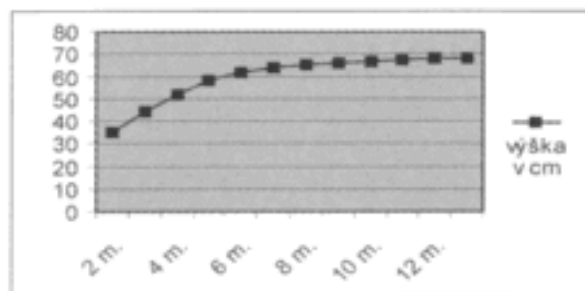
ovčika nezaznamenali nijaké blízke informácie, väčšinou sa spomínajú iba miery dospelých psov. Myslím si, že v našich podmienkach aspoň základný prehľad o mierach odohovaných šteniat patrí k základom chovateľskej práce. Naše psy sme v rámci možností vážili od začiatku ich chovu u nás takmer pravidelne. Možno, že nasledujúcimi poznatkami pomôžeme začínajúcim chovateľom a majiteľom stredoázijských ovčakov k lepšej orientácii pri pohľade na vývin tohto plemena.

Hmotnosť šteniat po narodení sa podľa našich skúseností pohybuje od 600 do 750 g. Ak sa narodí väčší počet šteniat, niektoré môžu byť ľahšie, iba okolo 500 g, ale aj naopak, hmotnosť niektorých šteniat môže byť

aj vyššia ako 750 g. Hmotnosť 700-750 g je dobrým ukazovateľom, čo sa mi potvrdilo po čase, keď psy (sučky) s takouto hmotnosťou dospeli, a mohol som sa presvedčiť o ich kvalitách. Po prvom dni šteňatá obvyčajne priberú veľmi málo, ba trochu schudnú. Nie je to nič hrozné, lebo od tej chvíle budú už iba priberať. Keby sa to nestalo, museli by sme hľadať príčinu. Preto je veľmi dôležité šteňatá buď každý deň, alebo aspoň každý druhý deň odvážiť. Niekedy sa stane, že niektoré šteňa jeden deň priberie málo, ale obvyčajne si to na druhý deň vyhradí. Každý deň sa hmotnosť zvyšuje. Ak niektoré šteňa priberie menej alebo vôbec nepriberie, skontrolujeme jeho prírastok na druhý deň, keď by malo stratu 2 pre-

45. Príklad rastu psa (v dospelosti 80 cm).

46. Príklad rastu sučky (v dospelosti 68 cm).

došlého dňa nahradiť. Ak sa to nestalo, zistíme, či je šteňa zdravé a nepriberá len preto, lebo ho starší súrodenci odstrčia, prípadne či netreba zavolať zverolekára. Keď ho ostatné odstrkujú, musíme mu zabezpečiť, aby sa mohlo dostatočne napiť, alebo ho začneme prikrmovať. Asi okolo 9.-10. dňa vážia šteňatá asi raz tolko ako vážili pri narodení. Treba pripomenúť, že hmotnosť šteniat môže v rôznych obdobiach závisieť od ich počtu, kvality a kvantity materského mlieka a iných dôležitých vplyvov. Skutočnosť, že poznáme viacero typov aziatov sa odzrkadľuje aj v hmotnosti dvojmesačného šteňaťa, podľa ktorej môžeme orientačne určiť hmotnosť dospelého stredoázijského ovčiaka. Podľa našich poznatkov sa hmotnosť dvojmesačného aziata pohybuje od 8 do 12 kg, pričom pre sučky platí skôr spodná a pre psy horná hranica. Ak hmotnosť dvojmesačnej sučky vynásobíme koeficientom 5,5-krát a dvojmesačného psíka koeficientom 6-krát, dostaneme ich orientačnú hmotnosť v dospelom veku, čo som overil nielen na všetkých našich psoch, ale aj na mnohých iných. Samozrejme, ide len o približný výpočet, ktorý nám posluží ako orientačný ukazovateľ. Ak napríklad náš Bekir vážil v dvoch mesiacoch 11,5 kg a túto hmotnosť vynásobím 6-krát, dostanem číslo 69, ktoré zhruba zodpovedá Bekirovej hmotnosti v dospelom veku. Podobne aj pri našej prvej sučke Li, ktorá ako dvojmesačná vážila 8,5 kg, som po vynásobení dostal číslo 46,75, čo takisto zodpovedalo jej pri-

bližnej hmotnosti v kilogramoch v dospelom veku. A tak by som mohol spomenúť ešte mnohé psy, o ktorých si vieme roky evidenciu. Možné rozdiely niekoľkých kilogramov túto teóriu nevyvracajú, lebo hmotnosť psa závisí aj od jeho kondície. Niektorí chovatelia tvrdia, že ich šteňatá vážia vo veku dvoch mesiacov až 18 kg. Veľmi rád by som ich videl ako dospelé psy, lebo hmotnosť 18-21 kg vo väčšine prípadov dosahujú až trojmesačné šteňatá. Okrem toho hmotnosť 85-90 kg nie je pri dospelom aziatovi v súčasnosti bežná.

Medzi nevyhnutné podmienky zabezpečujúce správny vývoj šteňaťa patrí okrem správnej výživy, vhodného ustajnenia, dodržiavania hygieny aj pravidelné očkovanie a odstraňovanie parazitov. Šteniatka väčšinu času prespia a až okolo 10. dňa sa im pomaly začínajú otvárať oči. Sú ako malé štrbinky, no už okolo druhého týždňa vidia a počujú. V druhom či treťom týždni ich odčervíme a podľa potreby začneme učiť samostatne prijímať potravu. Ak má sučka dostatok mlieka a šteniat nie je veľa, nebudú mať spočiatku veľký apetít, ale ak ich je veľa, vrhnú sa na misku a budú sa snažiť aktívne svoje doterajšie množstvo potravy doplniť. Najlepšie je, ak im pripravíme kašu, ktorá by nemala byť príliš riedka. Po prvý raz, keď ich poukladáme k miske, sa nám môže zdať, že sa skôr zababrujú ako dostatočne nažerú. No po niekoľkých dňoch na naše privolanie už pribehnú a bez problémov sa dosýta nažerú.

Krmenie - Hygienická starostlivosť

Správne krmenie

Správne krmenie, podobne ako dodržiavanie hygienických zásad v chove, je pre vývoj psa veľmi dôležité. Podávaním nevhodnej alebo energeticky nedostatočnej potravy sa môže vývoj psa oneskoriť alebo mu spôsobiť zdravotné ťažkosti. Aj pri nadbytočnom krmení vystavujeme psa riziku nesprávneho vývoja. Pri stanovení krmnej dávky pre aziata by sme mali mať stále na pamäti, že „menej, niekedy znamená viac“. Stredoázijského ovčiaka v pôvodných podmienkach svojej vlasti nikdy nerozmaznávali a toto plemeno možno označiť ako veľmi skromné. Svoje psy krmili pastieri rôznymi zvyškami, varili im kašu z takzvanej „čiernej múky“ alebo psy dostali trochu mlieka. Ak sa niekedy stalo, že uhynula ovca alebo iné hospodárske zviera, vtedy sa aziatom ušlo aj mäso. Nebývalo to často, preto sa psy naučili prílepšovať si výživu tým, že lovili drobné vtáky alebo rôzne iné zvieratá v blízkosti stáda. Nepohrdli ani myšou, jašteričkou alebo drobným hmyzom. Kto vlastní aziata, určite videl, s akou rýchlosťou je schopný v letku chytiť muchu, včelu či iný hmyz. Myši chytá tak rýchlo ako mačka, a rád si pochutí aj na vyhrabanej dážd'ovke.

V našich podmienkach, keď môžeme použiť viacero spôsobov krmenia, musíme byť pri aziatovi veľmi opatrní najmä na množstvo bielkovín. Kedysi chovatelia veľkých plemien u nás nemali možnosť kŕmiť svoje psy kompletným granulovaným krmivom, a predsa

vychovali pekné psy, ktorým sa vôbec tak ľahko nelámali kosti ako dnes. Nechcem propagovať jeden či druhý spôsob krmenia, ale nevyvážená potrava môže byť najmä pre veľké plemená doslova pohromou.

Dnes aj renomované firmy, predávajúce granulované krmivo, boli nútené na základe mnohých poznatkov zmeniť jeho zloženie pre veľké plemená. Nadbytok bielkovín v nevyváženej potrave môže spôsobiť aziatovi na jednej strane problémy s kĺbmi a na druhej strane časté ekzémy, tvoriace sa najmä pri koreni chvosta. Takúto skúsenosť majú viacerí chovatelia a, samozrejme, aj my. Tieto problémy vyriešime znížením nadmerného množstva bielkovín. Najväčším nebezpečenstvom je, ak sa do kompletného granulovaného krmiva pridáva ešte mäso. Doma vravíme, že ak by sme boli nútení si vybrať, či budeme kŕmiť psy iba mäsom alebo iba ryžou, určite by sme sa priklonili k ryži.

Ak sa rozhodneme pre granulované krmivo, mali by sme uprednostniť kvalitnú overenú značku. Široký a vysoko kvalitný sortiment zaručuje najmä firma IAMS COMPANY, vyrábajúca krmivá pre psy a mačky značky EUKANUBA. V súčasnosti sa mnohí chovatelia stredoázijských ovčiakov orientujú práve na túto značku. EUKANUBA JUNIOR LARGE BREED RICH IN CHICKEN je špeciálne krmivo pre mladé psy veľkých plemien, ktoré svojím zložením zabezpečuje ich správny vývoj. Neskôr môžeme dospelému psovi podávať krmivo bohaté na jahňacinu a ryžu - EUKANUBA RICH IN LAMB AND RICE.

47. Vo výžive štem'at je najdôležitejšie materské mlieko. Sučka Ejsar kŕmi svojich potomkov.

Nie všetli stredoázijské ovčiaky prístupujú k svojej potrave rovnako, ale takmer každý ju pokladá za „posvätnú“. Niektoré psy sú až príliš pažravé, niektoré si zoberú iba nevyhnutnú dávku, aby prežili. Typy, ktoré málo žerú, priberú do prijateľnej kondície často až vo veku okolo troch rokov.

Niekedy si môžeme pri aziatovi všimnúť, že začne žrať až keď odídeme a necháme ho samého. Jeho vzťah k potrave nám môže pomôcť aj pri výcviku. Striedmosť pri kŕmení má vplyv na cvičenie, lebo medzi kynológmi je všeobecne známe, že omnoho lepšie sa pracuje s polohladným alebo hladným psom, než so psom, ktorý má plný žalúdok. Pri kŕmení by sme si mali uvedomiť, že pes nie je človek a kŕmiť ho ako zviera, a teda nášmu štvornohému kamarátovi neponúkať maškrtky z nášho jedálneho stola.

Podobný prístup zachováame aj pri jeho výchove, keď napriek tomu, že ho máme radi, nesprávame sa k nemu ako k človeku. Pes vie vycítiť náš vzťah k nemu, našu náladu, radosť či nešťastie, ale keďže nie je človek, mnohé situácie chápe zo svojho „psieho“ hľadiska.

Šteňatá neprikrmujeme viac ako tri razy denne. V našej chovateľskej stanici častejšie nekŕmime ani šteňatá staršie ako dva mesiace. Osvedčilo sa nám to, lebo malé psíky žerú s chuťou a v miskách nezostáva-

jú žiadne zvyšky. Taký počet dávok im postačí možno aj preto, lebo ich od sučky neodstavujeme a materské mlieko pijú dovtedy, kým im to matky umožnia. Dospelé psy kŕmime raz alebo dva razy denne (v lete raz, v zime dva razy).

Veľmi dôležité obdobie vo vývoji stredoázijského ovčiaka je medzi 4.-6. mesiacom pri výmene zubov. V tomto období vyššie opatrnosť a niekedy podávame psom vyššiu dávku vápnika. Ten však pes využije iba vtedy, ak ho podávame súčasne s fosforom v pomere 2:1. Ale ak sme už predtým psy kŕmili krmivom značky EUKANUBA, nemusíme im nič pridávať.

Chovatelia si často kladú otázku, či je kravské mlieko, ktoré nie je také hodnotné ako od sučky, vhodné na kŕmenie. Niektoré psy ho bez problémov vypijú, ale niektoré dostanú po konzumácii kravského mlieka hnačku. Ideálnejšie by bolo kozie mlieko, no dnes je naozaj ťažko dostupné. Ak už teda podávame našim psom kravské mlieko, môže byť aj skysnuté, ktoré im najmä v lete bude viac chutiť.

Ak chceme vedieť, či svoje psy správne kŕmime, pomôžu nám dva hlavné ukazovatele, a to trus a kvalita srsti.

Trus sledujeme v podstate každý deň, keď ho odstraňujeme, a tak udržiavame psy v čistote. Ak trus nie je v poriadku, musíme potravu istým spôsobom upraviť. Potravu upravujeme ináč, ak psa preháňa, alebo ak je pri nadmernom požívaní kostí trus príliš svetlý a drobivý. Ak je všetko v poriadku, pes sa vyprázdňuje nevelkými výkalmi tvaru šúl'ancov tmavohnedej farby. Aj náhla zmena potravy, prechladnutie alebo nejaká choroba môže spôsobiť nepríjemnú hnačku, preto je správne, ak trus pravidelne kontrolujeme.

Kvalita srsti je takisto ukazovateľom správneho kŕmenia, ale nemožno ju zisťovať pri jej výmene. Srst zdravého a správne kŕmeného psa má byť dobre vyvinutá s pod-

48. Šteniatka žerú s veľkou chuťou.

sadou, lesklá a nelámavá. Lámavá a matná srst' môže okrem nesprávneho kŕmenia svedčiť aj o prítomnosti vnútorných či vonkajších parazitov. Aj preto musíme dbať na každodennú pravidelnú hygienickú starostlivosť

V súvislosti s kŕmením treba ešte pripomenúť, že k miske s potravou automaticky patrí aj nádoba s vodou, ktorú musíme každý deň vymieňať. Okrem toho je dôležité psovi vymedziť určitý čas na konzumáciu potravy. Môže to byť buď 10, alebo 20 minút, ale v nijakom prípade nenechávame psovi neskonsumovanú potravu v miske celý deň alebo celú noc. Ak pes nezoberie svoju dávku vo vymedzenom čase, buď je nasýtený, alebo chorý. Ani jeden z týchto prípadov však nie je dôvodom, aby sme mu zvyšky neodobrali. Naopak, odobratím zvyškov môžeme regulovať jeho chuť do žrania, zdravotný stav a zabránime, aby táto potrava vyšla nazmar, teda neskysla, prípadne na ňu nedostali chuť drobné hlodavce, ktoré sú nositeľmi mnohých infekčných chorôb.

Dobrý zdravotný stav nášho psa okrem kvalitnej potravy zabezpečujeme pravidelným očkovaním, podávaním liekov proti parazitom a prehliadkami u zverolekára. Na celkový stav psa vplýva aj prostredie, v ktorom

49. Malý Memed má dobrý apetít.

rom ho chováme. Preto každodenný kontakt so psom, jeho kontrola a hygienicke opatrenia sú v chove nepostrádateľné. Niekedy môžeme podľa správania sa psa alebo jeho smutných očí spozorovať blížiacu sa ochorenie. Aj výtok z očí či suchý ňucháč môžu byť varovným signálom. Nezabúdame však ani na to, že suchý ňucháč môže mať aj zdravý pes, keď spí alebo sa hrabe v zemi. Naša starostlivosť o aziať sa prejavuje najmä tým, že ho podľa potreby vyčesáme, oči mu vymyjeme bórovou vodou, prípadné drobné poranenia vydezinfikujeme a ošetríme. Za normálnych okolností sa aziat v letnom období dokáže ubrániť pred dotieravým hmyzom tak, že sa skryje v diere, ktorú si sám vyhrabe. Keď takúto možnosť nemá, bude vhodné, aby sme ho pred komármi a muchami ochránili tak, že mu aspoň hlavu natrieme niektorým zo špeciálnych prípravkov proti hmyzu. Tu nejde o zbytočnú precitlivosť, pretože hmyz môže spôsobiť psovi nepríjemné poranenia najmä v okolí očí, ňucháča a ušíc. Psy podľa možnosti zbytočne (predovšetkým v zime) nekúpeme, a určite nie skôr ako vo veku jedného roka. Na druhej strane psovi neprekáža, keď ho majiteľ naučí skočiť do jazyka, v ktorom sa spolu v lete ochladia.

Hygienická starostlivosť o prostredie

Veľmi dôležitá je hygienická údržba prostredia, v ktorom psy chováme. Denne mechanicky odstraňujeme výkaly, udržiavame čistotu a výbehy pravidelne dezinfikujeme chemickými prostriedkami, ale môžeme ich aj špeciálne upraveným horákom na plynovej bombe vypal'ovat' ohňom. Ak stredoázijské ovčiaky chováme voľne vo väčších výbehoch, musíme z času na čas vymeniť podklad. V našej chovateľskej stanici používame ako podklad drobne kamienky a vápencovú drvinu. Tento podklad spolu s každodennou hygienickou údržbou umožňuje chovať naše psy v čistote.

Niektorí chovatelia chovajú svoje psy v kotercoch s betónovou alebo drevenou podlahou. Z hľadiska lepšej údržby by som uprednostnil betónový podklad s dreveným roštom než celodrevenú podlahu. Hoci aziat obyčajne oddychuje na betónovom podklade, drevený rošt by najmä v zime nemal chýbať. Aj pri chove v kotercoch treba udržiavať poriadok a čistotu. Chovateľ, ktorý tieto veci podceňuje, len zvyšuje možnosť nákazy svojho psa. S potešením však môžem konštatovať, že napriek množstvu aziatov, ktoré

50. Okrem misky s potravou je dôležitá nádoba s vodou na pitie.

som choval veľa rokov, nenašiel som na nich ani jedinú blšku. Pri najmenšom náznaku svrbenia som psy dôkladne prehľadal, ale výsledok bol vždy rovnaký - žiadna blcha, len niekedy zabudnutý kliešť alebo pichliač.

Vhodné čisté prostredie, v ktorom chovateľ chová svoje psy, je predovšetkým jeho vizitkou.

Výstavy

Druhy výstav

O výstavách možno povedať, že patria medzi najpopulárnejšie kynologické podujatia. Človeku sa ani nechce veriť, čo všetko sa na týchto kynologických akciách môže odohrať. Stretávajú sa tu priaznivci kynológie, ale i bežní návštevníci prichádzajúci zo zvedavosti. Vďaka psom sa tu nadväzujú nové a zanikajú staré dobré priateľstvá. Množstvo „zaručene overených kynologických informácií“, ktoré tu môžu návštevníci počuť, nenájdeme ani v odborných kynologických časopisoch.

Na Slovensku sa výstavy konajú v rámci Slovenskej kynologickej jednoty (SKJ), ktorá má sídlo v Bratislave a zastrešuje kynologické kluby v našej republike. SKJ ako jediná zastupuje našu krajinu vo vzťahu FCI a pri organizovaní výstav dbá na dodržiavanie Medzinárodného výstavného poriadku FCI.

V súčasnosti sa u nás organizujú tieto druhy výstav:

Oblasťné výstavy, ktorých súčasťou môžu byť špeciálne klubové výstavy.

Klubové a špeciálne výstavy (s udeľovaním CAC, Klubových víťazov).

Národné a celoštátne výstavy (s udeľovaním CAC).

Medzinárodné výstavy (s udeľovaním CAC a CACIB).

Zostáva len na majiteľoch psov, aký druh výstavy uprednostnia. Na to, aby sa majiteľ

so psom zúčastnil na ktorejkoľvek výstave, mu stačí platný preukaz o pôvode psa (FCI) a aktuálne veterinárne potvrdenie. Pred zaradením psa medzi chovné jedince sa majiteľ musí zvyčajne stať členom príslušného klubu a spĺňať predpísané podmienky, ktoré si každý klub určuje sám.

V Slovenskom klube ázijských a ruských ovčiakov musí pes okrem dvoch povinných výstav úspešne absolvovať bonitáciu, na ktorej sa hodnotí exteriér a overia sa jeho povahové vlastnosti. Okrem toho musí mať zröntgenované bedrové kĺby. Bonitácia je podrobné zhodnotenie a opísanie psa. Niektorí chovatelia si mýlia posudok z výstavy s bonitačným ohodnotením, lebo sa často pohoršujú, prečo je výstavný posudok ich psa taký krátky. Neuvedomujú si, že na výstave rozhodca v časovej tiesni nemôže jednoducho každému psovi venovať polhodiny a okrem toho aj posudkové listy umožňujú len stručné základné ohodnotenie. Podrobný opis psa sa uskutoční na bonitácii, kde je na túto činnosť vymedzený čas i priestor.

Nie všetci majitelia odchádzajú z výstavy spokojní s výsledkom, ktorý dosiahol ich pes. V prípade nespokojnosti a pocite krivdy odporúčam majiteľom, aby sa so svojím psom zúčastnili aspoň na desiatich výstavách, kde budú rozhodovať viacerí rozhodcovia, a až potom urobili bilanciu. Ak z tohto počtu bude pes väčšinou na popredných miestach s výbornými posudkami, je možné, že ten jeden rozhodca, ktorého hodnotenie nebolo priaznivé, nemal celkom správny pohľad. Ak však pes bude hodno-

51. Zvládnuť stredoázijskeho ovčiaka na výstave nebýva vždy ľahké.

tený prevažne ako priemerný, prestaneme si namýšľať, že nám chce niekto krivdiť. Na to, aby sme spoznali kvality psa v porovnaní s inými psami, nám jedna či dve výstavy nestačia aj preto, lebo výstavný výsledok môže niekedy ovplyvniť kondícia psa, ale aj prítomnosť či neprítomnosť konkurentov.

Napríklad náš Čambar vyhral v Bratislave medzinárodnú výstavu, keď väčšina jeho konkurentov zostala doma a svojou neprítomnosťou mu umožnila získať okrem zadania CAC aj CACIB, s čím sme v podstate ani nerátali. Niežeby si tento pes výbornú známku nezaslúžil, veď aj na špeciálnej výstave získal pozíciu na 4. mieste, ale predsa len treba priznať, že v silnej konkurencii by sa takto pravdepodobne nepresadil. Márne bolo lamentovanie majiteľov neprihlásených psov, že keby boli prišli, určite by zvíťazili. Nikto im nebránil, aby sa na výstave zúčastnili.

Opačný príklad sa stal, keď tri naše psy (šampióni viacerých krajín a kluboví víťazi) dostali vo svojej výstavnej kariére známku-

veľmi dobrá. Zaujímavosťou je, že sa to stalo každému iba raz a vždy iba od toho istého rozhodcu.

Viac typov v plemene môže pri posudzovaní stredoázijského ovčiaka rozhodcom sťažiť situáciu. Niekedy je pre nich naozaj neľahké vybrať najlepšieho psa, keď sa v kruhu stretnú kvalitné psy odlišných typov. Preto je veľmi dôležité, aby sme nášho psa nepripravili svojím predvádzaním o lepšie hodnotenie. Rozhodca psa hodnotí vo dvoch fázach, a to v pokoji a v pohybe.

Nášho aziata pripravujeme na obidva spôsoby posudzovania už od šteniatka. V pokoji si musí dať prezrieť zuby, pes aj se-menníky. Psa musíme ovládať aj pri kluse, keď pred nami aj za nami behajú jeho konkurenti. Skúsení rozhodcovia vedia, že aziat má stále chuť bojovať, preto pri posudzovaní väčšieho množstva psov ich rozdeľujú do skupín.

Príprava na výstavu

Správne vychovaný stredoázijský ovčiak výstavu zvláda v rámci normy. Už ako šteniatko ho často vodíme medzi ľudí a do rušného prostredia. Ak nášho malého psíka niečo na prechádzke upúta, necháme ho stáť, prípadne ho ešte upravíme. aby stál rovno. Vtedy mu to neprekáža, lebo je sústredený na niečo nové, zaujímavé. Po viacnásobnom opakovaní si na manipuláciu zvykne, čo je dobrým predpokladom na jeho predvedenie vo výstavnom kruhu.

Neraz sa stretneme s tým, že pes sa zatne ako mulica, a odmieta ísť ďalej. Niekde vonku nám to až tak neprekáža, ale horšie je, ak sa tak správa na výstave v kruhu. Vtedy máme iba jedinú možnosť - podobrotky sa s ním dohodnúť. To znamená, že sa k nemu skloníme, hladkáme a povzbudzujeme ho, a ak má pes aspoň trochu dôvery k nám, bude v pohybe pokračovať.

Často vo výstavných kruhoch vidno, ako takto zaťatého aziata majiteľa nasilu ťahajú, čoho následkom je oprávnená diskvalifikácia, alebo zníženie známky. So sučkami, ktoré sú tesne pred honcovaním alebo po ňom, to býva spravidla horšie a ešte vie trpezlivosti si vyžaduje ich zvládnutie a donútenie k poslušnosti.

Správne je, ak svojho psa pred výstavou nekrmíme. Je to vhodné nielen kvôli cestovaniu, ale aj preto, lebo nenakrmené psy sú čulejšie. Rozhodcovia zvyčajne veľmi ocenia správne predvedenie psa a jeho blízky kontakt s predvádzajúcim psovodom. Ani výborné zvládnutie psa nemusí vždy zabezpečiť vynikajúcu známku, lebo hodnotí sa najmä kvalita vystavovaného psa, ako aj jeho momentálna kondícia. Ak sa rozhodneme prihlásiť svojho stredoázijského ovčiaka na výstavu, musíme vziať do úvahy vhodný druh výstavy a triedu, do ktorej ho prihlásime. Medzinárodné výstavy sú síce veľmi obľúbené, lebo tam možno získať CAC a CACIB, ale špeciálne a klubové výstavy si chovatelia obyčajne cenia ešte viac. Špeciálne a klubové výstavy sa pokladajú za sviatok chovateľov, ktorí práve na týchto výstavách prezentujú svoje dlhoročné úsilie a výsledky. Rozhodcovia na týchto výstavách zvyknú mať prísnejší meter a často pes, ktorý bol na iných výstavách výborný, tu dosiahne o stupeň nižšiu známku. Ak je rozhodca prísny, zaregistrujeme nielen modré a červené, ale i zelené a fialové stuhy. Pri tomto druhu výstav sa organizujú aj bonitácie, zvody mladých a zvody plemenníkov. Tieto akcie sú jednak podmienkou pre zaradenie psov do chovu a jednak slúžia na zistenie kvality chovu príslušného plemena.

Na výstavu môžeme psa prihlásiť iba do jednej triedy. Do triedy šampiónov je nevyhnutné predložiť doklad o šampionáte.

Podľa veku psa a nášho rozhodnutia môžeme naše stredoázijské ovčiaky najčastejšie prihlásiť do týchto tried:

52. Psy treba na výstavu pripraviť.

1. Trieda dorastu - 6 až 9 mesiacov.
2. Trieda mladých - 9 až 18 mesiacov.
3. Otvorená trieda - od 15 mesiacov.
4. Trieda šampiónov -. vek minimálne 15 mesiacov.

Na niektoých výstavách existuje aj stredná (medzi) trieda pre psy od 18 do 24 mesiacov. V krajinách, kde sa od stredoázijských ovčiakov vyžadujú skúšky, nastupujú psy aj do pracovnej triedy. Z úcty k starším psom sa niekedy otvára trieda veteránov, do ktorej sa zaraďujú psy staršie ako 9 rokov.

V triede dorastu môže byť mladý psík ohodnotený ako veľmi nádejný žltou stuhou alebo ako nádejný bielou stuhou.

Klasifikovanie v ostatných triedach:

výborná - modrá stuha,
veľmi dobrá - červená stuha,
dobrá - zelená stuha,
dostatočná - fialová stuha,
pri diskvalifikácii sa stuha neudel'uje.

Pri získaní CAC sa udeľuje trikolóra, pri CACIB strieborná šnúra a pri BOB zlatá šnúra.

Kartička s CAC - čakatel'
národného šampióna.

Kartička s CACIB - čakatel'
medzinárodného šampióna.

BOB (z anglického BEST QF BREED)
vítaz plemena.

53. Bekir s trofejami.

S mladým psom môžeme dosiahnuť CAJC čakať národného šampióna mladých.

Pekné ohodnotenia a získané tituly určite potešia každého z nás, ale mali by sme mať na pamäti, že aj priemerným rodičom, ktorí na výstavách nič nezískali, sa môžu narodiť kvalitné šteňatá. Okrem toho nikdy nemôžeme povedať, že napríklad svetový víťaz, či ktorýkoľvek šampión sú absolútne, bezkonkurenčne najlepší. Možno niekde vo dvore pri dome alebo na nejakom hospodárstve žije ešte lepší jedinec ako náš šampión a problém je len vtom, že jeho pánovi sa z rôznych príčin nechce na žiadnej výstave zúčastniť. Na druhej strane úspechy chovateľov v podobe získaných titulov a ocenení sú peknou odmenou za dlhoročnú namáhavú prácu, ktorá musí byť pre nich predovšetkým obľúbeným koníčkom.

Záver

Nakoniec chcem popriať všetkým majiteľom a chovateľom stredoázijských ovčiakov, aby sa im splnili všetky predstavy a nádeje, ktoré vložili do tohto úžasného plemena, ale aby ani pri výstavných neúspechoch nezúfali. Veď aziata si kupujeme najmä pre jeho vynikajúce vlastnosti a ako strážcu a ochrancu.

Moje poďakovanie patrí predovšetkým ruským kynológom pani KARPIŠEVOVEJ, pani MYČKOVOVEJ a pánovi BELENKIJOVI, môjmu arménskemu priateľovi SAŠOVI AVETISJANOVI, maďarskému priateľovi ANDRÁŠOVI VINNAIMU, ktorý mi poskytol fotografiu legendárneho Akguša, rakúskemu kynológovi KLAUSOVI MÚHLBČCKOVI a mnohým ďalším našim i zahraničným kynológom, ktorí ma svojim pekným vzťahom k plemenu stredoázijského ovčiaka povzbudzovali pri písaní tejto publikácie. Poďakovanie patrí aj rozhodcom, ktorí naše stredoázijské ovčiaky objektívne posudzujú a v neposlednom rade aj redakcii časopisu Kynologické revue, ktorá umožnila širokému okruhu čitateľov bližšie spoznať naše obľúbené plemeno.

Literatúra

- Biedermann, H.: Lexikón symbolov. Obzor, Bratislava 1992
- Gore/ov, J.: Sredneaziatskije ovčarky - porodnaja gruppa. Drug 1998
- Hrušovský, J. a kolektiv: Pes a jeho výcvik. Naše vojsko, Praha 1984
- Hubinger, V. - Honzák, F. - Polišínský, J.: Národy celého sveta. Mladá fronta 1985
- Kalinin, V. A. - Ivanovová, T. M. - Morozovová, L. V Otečestvennyje porodny sluzebnyh sobak aziatskogo proischoždenia. Patriot, Moskva 1992
- Kolektiv: Bonitačný a Chovateľský poriadok SKÁ a Ro
- Kolektiv: Duchovný prameny života. Vyšehrad, Praha 1997
- Kolektiv: Písne pastvín a lesů. Svoboda, Praha
- Kolektiv: Výstavný poriadok FCI, SKJ Bratislava
- Korec, P. - Zubrický, G.: Krajiny zeme 1, Európa, Ázia. Q 111, Bratislava 1995
- Labunskij, A.: Sobaki Srednej Azii. Porogi, Dnepropetrovsk 1994
- Myčkovová, E. N. - Be/eňkij, V. A.: Sredneaziatskaja ovčarka. Ipol', Moskva 1998
- Starikovič, S. : Proč má pudl černý nos? Albatros, Praha 1985
- Trum/er, E.: Pes mezi lidmi. Cesty, Praha 1996
- Voj/očnikov, A. T. - Voj/očnikova, 8. D.: Ochotniči lajki. Lesnaja promyšlennost', Moskva 1982

Vzory zahraničních rodokmeňů

 		THE UNION OF CYNOLGISTS OF UKRAINE - CONTRACT PARTNER OF THE FEDERATION CYNOLOGIQUE INTERNATIONALE (FCI)	
EXPORT PEDIGREE			
Gagarin Ave. 73., 480009, Almaty, Kazakhstan Tel / Fax : + 7 3272 42 66 01			
Pedigree No			
Breed			
Name			
Date of birth			
Sex			
Color			
Tattoo			
Breeder			
Owner			
Change of the owner:			
I, _____ Secretary of Studbook of UCK, certify that here above information is correct and reliable.			
_____ Blanc No.			
Valid only with domestic UCK pedigree.			

 		RUSSIAN KYNOLOGICAL FEDERATION (RKF) -- - CONTRACT PARTNER OF THE FEDERATION CYNOLOGIQUE INTERNATIONALE (FCI)	
EXPORT PEDIGREE			
125015, P.B. 64, Moscow, Russia. Tel/fax: +7 095 385 8124 E-mail: rkf@kynosoft.ru			
Pedigree N RKF 0002804/RDS 0004546			
Breed: ZWIEGSCHEIDT			
Name: GLORIS BUTTERFLY			
Date of birth: 8.05.98			
Sex: Female			
Color: black			
Tattoo: AWS 40-98			
Breeder: O. SILVERSTOVA BOKOTOVA 1/12-111, MOSCOW, RUSSIA			
Owner: DERJABINA SUZDALSKAYA 16-1-75, MOSCOW, RUSSIA			
Change of the owner:			
I, Nevas R. Khomasuridze, RKF, General Secretary of the certify that the hereabove information is correct and reliable.			
_____ Blanc No. 4546			
16.12.98			

 		Federation Cynologique de Georgia	
EXPORT PEDIGREE			
22 Leselidze str., 380005 Tbilisi, Georgia. Tel/fax: +7 832 98 60 42			
Pedigree N° _____			
Breed: COLLIE (ROUGH)			
Name:	Date of birth:	Sex: Female	Tattoo:
Colour:	Breeder:		
Owner: _____			
Change of the owner: _____			
		I, Irakli S. Victorov, Secretary of Stud Book of the FCG, certify that the hereabove information is correct and reliable.	
BLANC No. 0 2.08.97		Valid only with domestic FCG pedigree.	

		БЕЛОРУССКОЕ КИНОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЪЕДИНЕНИЕ BELORUSSIAN CINOLOGICAL UNION	
СВИДЕТЕЛЬСТВО О РЕГИСТРАЦИИ REGISTRATION CERTIFICATE		Рег. № _____ Рег. № _____	
Name Породы Порода Порода Порода	Порода Порода Порода Порода	Порода Порода Порода Порода	
EXPORT PEDIGREE			
1. Owner Name	2. Name Date	3.	4.
5.	6.	7.	8.
9.	10.	11.	12.
13.	14.	15.	16.
17.	18.	19.	20.
21.	22.	23.	24.
I certify that this sheet is a true copy of pedigree of as recorded at the Belorussian Cynological Union			
Form N° _____			

Odporúčané mená psov pre stredoázijské ovčiaky podľa abecedy

A

Pes: Aram, Asen, Agbaj, Abas,
Akir, Abgal, Arsu, Abrek
Sučka: Alma, Aysit, Anja, Anšaj,
Archaf

B

Pes: Bosar, Batyr, Bojar, Bojram,
Buchar, Barchan, Basmač, Burlak
Sučka: Baška, Bora, Birma, Bija,
Byzra

C

Pes: Cero, Car, Calif, Celim, Cyro,
Cedžur, Cyfar, Ceret
Sučka: Cuga, Cina, Cezra, Cačši,
Cirka

D

Pes: Don, Dubaj, Dur, Dumuz,
Dagan, Džambar, Drago, Džalil
Sučka: Djuľbar, Dena, Daja, Durdžaj,
Džanyrn

E

Pes: Emir, Efendy, Elbars, Edigej,
Eser, Enki, Emun, Elbrus
Sučka: Edžam, Ela, Era, Ebli, Eyka

F

Pes: Faruk, Fars, Fjodor, Farchat,
Fajsal, Fakir, Feryk
Sučka: Farida, Foňa, Farka, Fatima,
Furša

G

Pes: Guru-chan, Gadžber, Gulsary,
Guram, Gusan, Gusilim, Gujo,
Groznyj, Gromyko
Sučka: Galina, Gobi, Gula, Gulšeš,
Gira

H

Pes: Hodža, Hakkim, Husajn,
Hamid, Hadad, Hašim, Harúd
Sučka: Hanach, Hira, Harša, Hala,
Hypsa

CH

Pes: Chasar, Chán, Chorez,
Chubilaj, Chers, Chalki, Chalim,
Churaš
Sučka: Chala, Chura, Charip, Chana,
Chazi

I

Pes: Izmir, Ilija, Ikar, Ibraj, Igal, Iškur,
Isa, Imat
Sučka: Išim, Ili, Inan, Imra, Ištar

J

Pes: Jabur, Jefim, Jermak, Jakud,
Jarys, Jamal, Jasyr, Jofur
Sučka: Jakša, Jami, Jenis, Joga,
Judža

K

Pes: Kerim, Kjasim, Kamyrr, Kazbek,
Karam, Kuraš, Kuljar, Kim
Sučka: Kadeš, Kadru, Kami, Kišar,
Kuju

L

Pes: Lev, Lachar, Lykur, Lacum,
Laran, Lugar, Lorkan, Labakh
Sučka: Laima, Lunang, Lena,
Ljutidža, Laka

M

Pes: Murad, Memed, Marat,
Mustafa, Majin, Muslim, Makar,
Mulaš
Sučka: Murgab, Mary, Mami,
Muraža, Moša

N

Pes: Nogaj, Nadym, Nijrab, Nesen,
Nadir, Nabu, Nergal, Namir
Sučka: Naryn, Neva, Nura, Nasta,
Nika

O

Pes: Omar, Oleg, Orinbaj, Orian,
Orsaj, Osman, Osip
Sučka: Oksana, Oka, Odži, Ola, Orča

P

Pes: Pano, Papas, Pon, Pamir,
Pulat, Paša, Portaj, Pars
Sučka: Pendže, Pajsa, Pandar,
Pinkir, Pušja

R

Pes: Rustaf, Rem, Radžaf, Ruslan,
Riadžin, Rešef, Rašnu, Rasak
Sučka: Radža, Rakša, Rama, Rutaš,
Rea

S

Pes: Samir, Suhan, Sirchan, Safin,
Sulmaš, Suruf, Sivin, Sudrem
Sučka: Sara, Sunudža, Saja, Sakka,
Syrda

T

Pes: Talab, Torkan, Tamaš, Tejšeb,
Tešub, Tun-chan, Tišpak, Tokub
Sučka: Tabiti, Tanja, Taka, Tara,
Tchajna

U

Pes: Udaj, Usim, Ujgur, Ulanbar,
Uržek, Ukars, Uram, Umbej
Sučka: Ula, Udra, Urta, Uri

V

Pes: Vašur, Volchor, Vadyn,
Vachtam, Valmyk, Vladaj, Virak,
Vartaj
Sučka: Vaka, Vadžra, Vara, Volga,
Vira, Vurma, Venga

Z

Pes: Zafir, Zurvan, Zabab, Zyron,
Zahir, Zer-chan, Zurkaš, Zorat
Sučka: Zoja, Zara, Zema, Zina,
Zuliko

Chovateľská stanica BOROJO

Boris Kopeliovč
Legionárska 405
901 01 Malacky
Tel./fax: 00421/34/7723571
Mobil: 0907 749 967
e-mail: borojo@stonline.sk
webová stránka: web.stonline.sk/borojo

STREDOÁZIJSKÝ OVČIAK

Chovateľská stanica Borojo má najlepšie psy a sučky, ktoré získali od 90. rokov do súčasnosti viac ako 30 titulov šampiónov. Vynikajúci strážcovia – krvné línie šampiónov Turkménska, Kirgizska a Tadžikistanu.

Chovateľská stanica Borojo bola založená v roku 1984.
Jej názov vznikol odvodením zo začiatkových písmen **Boris** a **Jozefína**.
Táto chovateľská stanica zaznamenala pekné úspechy v chove nemeckých
dog, keď sučka **Anett Borojo** získala titul *Interšampión a Klubový víťaz*.
Stala sa Svetovým víťazom mladých, pričom jej sestra **Ajša**
obsadila druhé miesto.

Chovateľská stanica Borojo však najväčšie úspechy dosiahla
v chove plemena stredoázijský ovčiak (SAO);
dodnes sa v nej odchovalo 25 vrhov.

Boris Kopeliovich

Stredoázijský ovčiak

môj najlepši ochranca

Stredoázijský ovčiak (aziat) je pes stredného alebo veľkého vzrastu, mohutnej telesnej konštrukcie, silný, smelý a voči cudzím osobám nedôverčivý. Tento nenáročný pes sa ľahko prispôsobí najrôznejším klimatickým podmienkam, čo umožňuje jeho mnohoraké uplatnenie. Stredoázijský ovčiak si zachoval svoje pôvodné prírodné vlastnosti, najmä nesmierne vyvinutý teritoriálny zmysel. Bezpečne stráži zverený objekt, pričom vôbec nezáleží na tom, či ide o dom, záhradu, farmu, byt, auto, rozličné objekty alebo o osobu. Je neohrozeným strážcom, ktorý potrebuje pevnú ruku. O chove a najmä výchove stredoázijského ovčiaka informuje v tejto knihe dlhoročný chovateľ **B o r i s K o p e l i o v i č .**

ISBN 80-88855-28-4

9 788088 855286